

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

5053

5054

5055

9(47/925)

n-95

9 (47'925)

17-95

751

plum 9/3

Printed in Turkey

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

7094

ՄԻՅԱՔԱՅ

ՄԻԿԱՆՈՐԱՅԱՔԱՅ

388

39

8

2004

Մեծապատիւ Էփէնտի, փոխանորդ Ատենապետ
աղղային Ընդհանուր Ժողովին,

Նախընթաց Յուլիս 26 ի նիստին մէջ տրոց խնդ-
րին վրայ յանուն Դիւանին Ձեր ըրած ատենախո-
սութիւնը լաւ մը չը կրնալով լսել եւ հետեւաբար
ըստ արժանւոյն ըմբռնել, անոր հրատարակումը
խնդրած էինք Մասիս լրագրէն, որում հաղորդած
էիք միայն մինչեւ ուր որ կարդացված էր Ընդհա-
նուր Ժողովին մէջ. չնորհակալ էինք այս մասին:

Յիշեալ լրագրին 648 թըւով յաւելւած թերթին
մէջ ժամանակ ունեցանք ուշի ուշով կարդալ եւ
սերտելու այն գեղեցիկ սկզբունքները՝ զոր տրոց
վրայ կ'ընդունիք եւ զոր սյնքան տրամաբանու-
թեամբ բացատրած էք: Մենք կը մակարերէնք թէ
նոյն սկզբանց համաձայն տնօրինեալ էն նաեւ Ձեր
ըրած բաշխումն ու հաւաքումը, եւ թէ այնպիսի
տնօրէնութիւն մը ուղիղ տեսողաց ամենուն ալ հա-
ճոյ եւ հաւանելի պիտի ըլլայ, չենք տարակուսիր:
Մանաւանդ հաւաքման եղանակը՝ որոյ համար սա-
տիկ կերպով քանիցս անգամ պնդեցիք թէ տեղե-
կադրաց մէջ Էւրոպէն բառն անգամ չը կայ, եւ զոր
մեծագոյն մասը՝ վէճն իսկոյն լմնցնելու անդիմա-
դրելի կարեօք ցափշտակեալ չ'ուզէց Ձենէ մտիկ ը-
նել, այսօր մեր ամենուս ուշադրութիւնը կ'ար-
թընցնէ:

Մէկ կողմէն այս նկատմունքը, միւս կողմէն
տրոց խնդրին ստիպողականութիւնը՝ որ այսօր չէ
նէ օր մը եւ դուրսէ խիստ մօտ օրերս ոչ թէ միայն
երեսփոխանաց այլեւ հասարակութեան ընդհանուր

ուշագրութիւնը պիտի դրաղէ, որոշէցին մեր միտքը
փափաքանօք խնդրել Ձեռնէ, որ նոյն ատենախօ-
սութեան ամբողջը տպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայե-
լու բարեհաճիք, որպէս զի թէ մեր եւ թէ հասա-
րակութեան միտքէրը սխառաստովին խնդրոյն յօգուտ
Աղգին . ասով թէ զմեզ եւ թէ չատ մը աղգային-
նէր չնորհապարտ կ'ընէք Ձեզի :

Հաւաստի դիտնալով թէ չ'էք կրնար դուք սն-
տարբեր մնալ հասարակաց օգտին , մնամք Ձեր ըն-
կերք անձնանուէրք

ՍՏՈՐԱԴՐԵԱԼՔՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ
(Քառսուկն ստորագրութիւնք)

Մեծապատիւ Երեսփոխանք,

Այնքան աղնիւ եւ շնորհալի նամակը՝ որով մեր ընդունած սկզբանց բարեկամ կը կանգնիք եւ 'զոր պատիւ մեծ կ'ընէք առ իս առաքելու, ընկալած իս պէս պարտ անձին համարէցայ՝ հասարակութեան ուշադրութեանը արժանաւոր հանդիսացնելու նախանձով, նախ խնդիրն ամբողջացնելու աշխատիլ, 'զոր վորձէցի ըստ իմ կարեաց՝ քանի մը հարկաւոր յօդուածներ աւելցնելով եւ ատենախօսութիւնը տեղ տեղ ամփոփելով եւ տեղ տեղ ընդարձակելով, միշտ նոյն ոգւով եւ նոյն իմաստով որով պատիւ ունէցայ ներկայացնել 'զանի ժողովին:

Սոյն աշխատութենէն ետքը ի խորհրդակցութիւն հրաւիրեցի զիւանսն միւս անգամքը, որոնք ուշի ուշով կարգալով եւ քննելով խնդրին ամեն մէկ կետը համաձայն գտին ընդունելի սկզբանց, եւ անոր բոլոր տրամադրութեանցը մէջ միացան ինծի հետ իրենց կատարեալ հաւանութեամբ: Բայց նկատելով թէ Բաղաքական ժողովը իր երեւակայած հաւաքման եղանակովը ստակ ժողովէլու ելած է հասարակութենէն, եւ թէ՛ եթէ չը յաջողի, անյաջողութեան միակ պատճառանք սոյն աշխատութեան հրատարակումը կրնայ բռնել իբր թէ ասի աղդեցութիւն պիտի կարենայ բանեցնել մտքէրու վրայ, խրատեցին ուշացնել առ ժամս սոյն հրատարակումը:

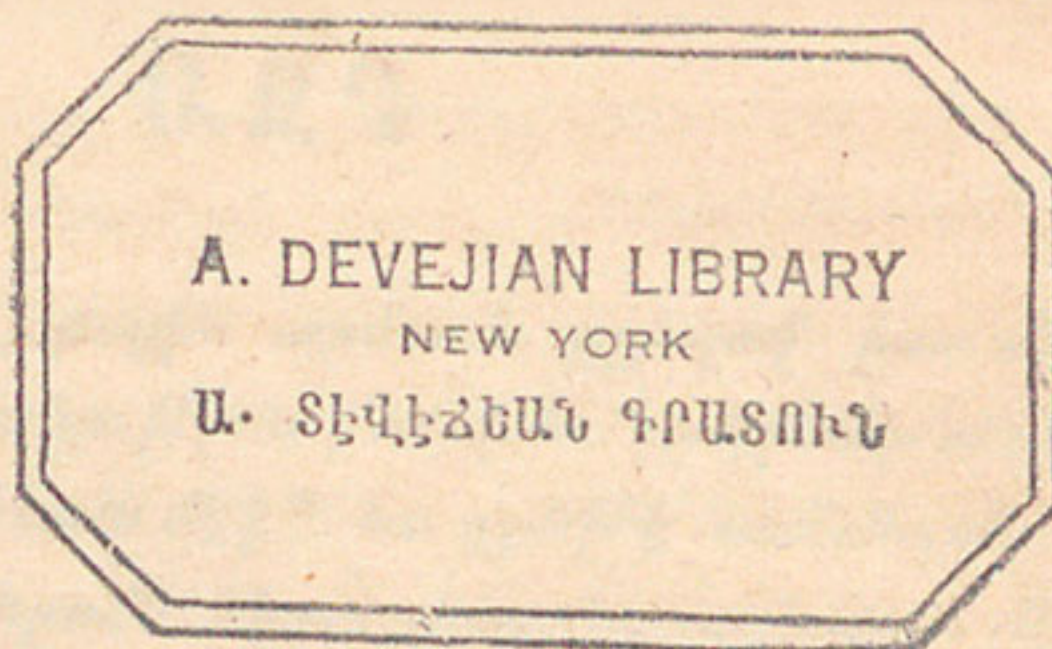
Թէպէտ զիջայ սոյն պատճառաւորանութեան, եւ յուլիսի վերջէն մինչեւ դեկտեմբերի վերջէրը հինգ ամիսի չափ 'զանի յապաղել բանաւոր կարծեցի, որ պէս զի սոյն միջոցին մէջ հաւաքման ուղիւս վորձառութիւնը կարենան ընել որոնք որ կը ցանկան առանց ինչ աղդեցութեան:

Բայց մէկ կողմէն սոյն հնգամսեայ միջոցին մէջ դեռ ամենեւին արդեան մը երեւան եկած չ'ըլլալը, եւ միւս կողմէն երեսփոխանաց ոմանց գրութեամբ եւ ոմանց բերնով ըրած ստիպանքը մեզի սա հետեւեալ խորհրդածութիւնը ազդէցին. Նիժէ մեր առաջարկութեանց մէջ յիրաւի ազգօգուտ ճշմարտութիւններ կ'ենթադրուին որք պիտի կարենան գուցէ բարեմասնապէս ազդել մտքէրու վրայ, մի՞թէ ազգասիրութեան դէմ մեղանշած չ'էնք ըլլար 'զայն ազգեցութիւնը խափանելով՝ Քաղաքական կամ ո՞ր եւ է ժողովի կամ անձի ակնածութեամբ: Իսկ եթէ չը կան այնպիսի ճշմարտութիւնք, մենք ամենեւին մտքերնէս չ'էնք անցներ անոնց անճահութեանը վրայ կարեւորութեան շուք ձգել ուղէլ որ տապաքրութեան լուսոյն առջեւ կը փարատի: Եւ որովհետեւ ամեն երեսփոխանք կարծիքնին յայտնէցին այս խընդրին վրայ, եւ Ընդհանուր ժողովը մերինը միայն չ'ուղէց լսել ու դատել, թող մերինն ալ Ազգը դատէ:

Սոյն խորհրդածութիւններէ խրախուսեալ, եւ մեր այսքան յապաղմանը վրայ ստրջալով, կը փութամ կատարել այսօր Ձեր ազնիւ փափաքը՝ ընծայելով այս դոյզն աշխատութիւնը թէ բարեսէր Հասարակութեան որ 'զանի իր քննադատութեամբը պիտի պատէ, եւ թէ մեզի գրելու պատիւն ընօղ Երեսփոխանացդ՝ իբրեւ հրապարական պատասխան եւ իբրեւ հանդիսաւոր վկայութիւն մեր շնորհապարտ զգացմանց:

ՌՌԻՍԻՆԵԱՆ

Ֆրնտըզլը. 11 Յունվար 1863.

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՈՐ ՅԱՆՈՒՆ ԴԻԻԱՆԻՆ ԽՕՍԷՑԱԻ

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻՆ

ՓՈԽԱՆՈՐԴ ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՅ ԺՈՂՈՎԻՆ

1864 ՅՈՒԼԻՍ 26 Ի ՆԻՍՏԻՆ ՄԷՋ

Ի ԿԱԼԱԹԱ

ՅԻՑԱՌԱՅԻՆ

ՅԻՑԱՌԱՅԻՆ

Ծ. Ք. — Ստորագրութիւնս չը կրող օրինակ
ները գրանցեալ կը համարվին :

ՅԻՑԱՌԱՅԻՆ

ՅԻՑԱՌԱՅԻՆ

ՅԻՑԱՌԱՅԻՆ

ՅԻՑԱՌԱՅԻՆ

ՏՈՒՐՔ. — Տալ բային արմատն ըլլալով՝ ըստ մեզ անկէ աւելի նշանակութիւն չ'ունի եւ չը կրնար ունէնալ հայկաբանութեան մէջ*. եւ զրեթէ համանշան է պարէն, հոնք բառերուն հետ. Գործ եւ պարհաւթէն մէկ տեղ կ'երթան իբրեւ համանշանակ: Այսպէս՝ Գործ բառը կամաւոր նուէր մը նշանակելով ոչ պարտաւորութիւն կրնայ ենթադրել եւ հետեւաբար ոչ պայման ժամանակի, չափի եւ կանոնի. այլ սոսկ առատաձեռնութիւն մը որ բոլորովին եւ ըստ ամենայնի ընօրին հաճոյքէն կախեալ է, եւ զանի գործադրելու համար իբրեւ միակ գործօղութիւն եւ հաւաքման պարզ եղանակ հերիք է միայն Բաւարիէ շարել եկեղեցեաց գումները, ուր ամեն մարդ որ ժամանակ ուզէ որչափ եւ ինչ կերպով ուզէ նէ՝ իր տուրքը կը ձգէ: Մինչդեռ ռամկօրէն այս բառին այնպիսի նշանակութիւն մը արված է զեղծմամբ որով կ'ուղղի իմանալ պարտաւորական վճարում մը՝ գոր բառն ինքնին չ'իմացներ. եւ որովհետեւ բառէրն իմաստ յայտնելու սահմանված էն, ուստի՝ իմաստի շփոթութենէ խոյս տալու համար՝ սոցն տեսրին մէջ Գործ բառին տեղ հանդուստիւթէն (Contribution) բառը գործածէցինք:

* Թէեւ ունեցած ըլլայ և հայկաբանք ապացուցեն նախ նեաց մէջ գործածութեան օրինակներով, անտեսական գիտութեան մէջ ուր խնդիրները ճշդութիւն կը պահանջեն ընդունելի չ'է անոր գործածութիւնը՝ ինչպէս հանգանակութեան խնդրին մէջ ուր իմաստի և սկզբան շփոթութիւն կրնայ բերել, վասն զի բառն այլ և այլ նշանակութիւն ունի մի և նոյն խնդրի վերաբերելի:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Ընդհանրապէս՝ բաժնի-
նով մը մասնակից ըլլալ կը նշանակէ որ եւ ըլլայ
բանի մը. մասնաւորապէս տուրք բաժին տեղը բըռ-
նող եւ անոր ռաւիօրէն նշանակութիւնը տուող քն-
յարմար բառն է մեր լեզուին մէջ, եւ կը նշանակէ՝
ամեն մարդ իրեն ընկած բաժինը վճարելով ազգա-
յին ծախից վճարմանը մասնակից ըլլալ: Ընդհանրա-
կան պարտաւորութիւն մը կ'ենթադրէ եւ հետեւա-
բար պայման ժամանակի, չտվի եւ կանոնի: Սոյն
իմաստով գործածէցինք նաեւ հանգանակել բայն ու հա-
նգանակել գերբայը:

ՀԱՆԳԱՆԱԿ. — Մարդ գլուխ բաժին ընկած տա-
րեկան վճարելի գումարը նշանակելու համար գոր-
ծածէցինք:

Ընդհանուր հանգանակութիւն կ'ըսվի, երբ ամեն ազ-
գայինք՝ որ ըստ օրինի հանգանակելու պայմանին
մէջ կը գտվին, ընդհանրապէս կը վճարեն եւ վճա-
րումը տարիէ տարի կանոնաւորապէս սահմանաւ
ժամանակներու մէջ կ'ըլլայ: Այս տեսակ հանգանա-
կութիւնը ազգայն ալ կ'ըսվի, վասն զի շտկէ շիտակ
կը վճարվի ընդհանուր պիտոյից պահանջած ծախ-
քին համար:

Սահմանային հանգանակութիւն կ'ըսվի, երբ վճարումը ի-
րաւունքի մը վրայ կ'ըլլայ մասնաւորապէս պիտոյք
մը լցնելու ներկայացող անձանց կողմէն, եւ իսկոյն
պիտոյից լցված ատեն: Այս տեսակ հանգանակու-
թիւնը անհատի կամ արհիւ հանգանակութիւն ալ
կ'ըսվի, վասն զի մասնաւոր պիտոյքի մը առթով կը
վճարվի մասնաւոր հաստատութեան մը ծախքին հա-
մար:

ՊԻՒՃԷ. — Անկլիական բառ է՝ զոր ամեն ազ-

գէր ընդունած էն եւ կը նշանակէ հաշուելիո տա-
րեկան հասից եւ ծախից : Հանդանակութեան խըն-
դիրը Աղգին մէջ բացված օրէն այս բառն ալ հա-
յացեալ կարծէցինք , եւ առանց նախապաշարման
անխտիր գործածէցինք սիւճէ կամ հաշուելիո հա-
սից եւ ծախից :

ՆԱԽԱԲԱՆ*

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԳԻՐԸ ԱԶԳԻՆ ԱՌՋԵՒ
ԵՒ ԵՐԵՍՓՈՒՍԱՆԱՅ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

1. ԱԶԳԻՆ ԱՌՋԵՒ. — Աղգին առջեւ հանգանա-
կութեան խնդրին ինչ կարեւորութիւն ունենալը
դատելու համար հերիք է նկատել թէ Ազգին է հան-
գանակօղը, ինք է դրամը վճարօղը: Սահմանադրու-
թեան շնորհովը կարգադրվելու ազգային խնդիր-
ներու մէջ գլխաւորն ու էն կարեւորը անտարակոյս
հանգանակութիւնն է իր աչքին, զի անմիջապէս
իրեն կը վերաբերի, իր շահին, իր քսակին կընայի:
Ջարմանալի չ'է ուրեմն եթէ հասարակութեան աչքն
ու միտքը այս խնդրին ուշադրութեամբը գրաւեալ
ըլլայ. զարմանալի չ'է ուրեմն եթէ հասարակաց
կարծիքը՝ երբ այս խնդիրը յուզված տեսնէ Երես-
փոխանաց ատեանին առջեւ, ինքն ալ առնէ եւ իր
խղճին ատեանը հանէ ու հոն՝ զանի անդամ ան-
դամ յօշոտելով անոր ամեն մէկ մասէրուն ու մաս-
նիկնէրուն վրայ մանրացնին խուզարկութիւններ ը-
նէ ու վերջապէս հասնի վճիռ մը կարելու, եւ նոյն
վճռով ստգտանէ կամ ջատագովէ Երեսփոխանաց
Ժողովին որոշումը: Իր իրաւանց սահմանին մէջ է.
Երեսփոխանաց Ժողովը իր փոխանորդ գործակալն
է իրեն բարոյապէս պատասխանատու:

2. ԵՐԵՍՓՈՒՍԱՆԱՅ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ. — Խնդիր
մը Ազգին առջեւ ո՞ր աստիճան կարեւորութիւն ունի

* Այս նախաբանը ատենախօսութեան մէջ տպագրու-
թեան համար աւելցված է:

նէ՝ Երեւոյիսանաց ժողովին առջեւ ալ հարկաւ նոյն
աստիճան կարեւորութիւնը ունի, ասոր տարակոյս
չը կայ: Բայց հանդանակութեան խնդրին Ազգին առ-
ջեւ ունեցած կարեւորութեան աստիճաններուն վրայ
աւելցնելու է նաեւ շատ մը աստիճաններ Երեւոյի-
սանաց ժողովին առջեւ: Աւելցնելու աստիճանները
հասարակութիւնը կարելի է չը նշմարէ, իրեն ցուց-
նող չ'է էղած, իսկ Երեւոյիսանաց ժողովին հարկ է
յստակ տեսնել 'դանոնք:

Ո՞րն է Երեւոյիսանաց ժողովին պաշտօնը. բա-
ցէք Սահմանադրութեան 60-րդ յօդուածը, վերէն ի
վար պաշտօնէից ընտրութիւն, վերջերը միայն հան-
դանակութեան խնդրին շեղեալ ակնարկութիւն մը
կարելի է նշմարել, բայց բառը դեռ չը կայ: Անցէք
յետագայ յօդուածին (61-րդ) որ Ընդհանուր ժողովին
ներքեւ որ բաներու համար նիստ ընելիքը կը համ-
րէ ժամանակի կարգով գրեթէ. 5 կամ 6 կարգի
բաժնած է ժողովին ընելիքը: Վարէն սկսելով ա-
սոնց վերջինը որ բանի համար ըլլալը որոշ չ'է եւ
ներքեւ պատահիլը չը գուշակվիր. 5-րդ՝ Սահմանադ-
րութեան վերաքննութեանը համար է որ հինգ տա-
րին անգամ մը կրնայ պատահիլ. 4-րդ՝ անհամաձայ-
նութիւն մը բառնալու համար է որ կրնայ չը պատա-
հիլ. 5-րդ ն ու 2-րդ՝ Կաթողիկոսի եւ Պատրիարքաց
ընտրութեան համար էն, որ Աստուած տայ. երկար
ատեն չը պատահի: Կը մնայ մէկ կարգ ընելիք այս-
ինք առաջին կարգը որոյ մէկ կէտն ալ դարձեալ
ընտրութեան համար է որ կանոնաւորապէս երկու
տարին անգամ մը պիտի դայ ապրիլ ամսին մէջ.
արդ կը մնայ միւս կէտը միայն գործի համար որ եր-
կու տարին անգամ մը կանոնաւորապէս պիտի տես-

վի: Արդեօք հին է այդ միակ գործը 'զոր ժողովը
իր ընտրական զբաղմանց մէջ ժամանակ պիտի դառնէ
տեսնելու, եւ առանց ատոր Ընդհանուր ժողովը սոսկ
ընտրողական ժողով մը պիտի դառնար: — Այս միակ
գործը հանգանակութեան խնդիրն է որ յօդւածին
պարբերութեանը մէջ բացէ ի բաց յիշված է հան-
դերձ պիւճէին խնդրովը, սապէս. « Եւրոպայի պաշ-
տօնակալաց Յեռօք խղճաւոր եւ շահաւէտ գումարներուն հաշիւը
դիմելու եւ քննելու, (. . .) եւ յերազայ երես պարլամէնթը
Ազգային արտքը ի նշան անօրինակելի սահմանելու համար »:

Այս դժված պատկերէն անանկ կ'երեւայ նախա-
պէս թէ Երեսփոխանաց ժողովը իր ժամանակին
մեծ մասը ընտրութեանց պիտի տայ եւ աւելի ա-
նոնցմով պիտի ըզբաղի իբրեւ կարեւորագոյն քան
ուրիշ գործով, մանաւանդ երբ ընտրութիւնները
յաճախէն հրաժարման պատճառով (40ր յօդ. Սահմ.),
ինչպէս պատահէցաւ դժբաղդապէս անցեալ մօտ օ-
րերս. եւ այն ատեն ուրիշ գործի նայելու ժամանակ
ալ չը պիտի ունենայ: Երկրորդապէս անանկ կ'երե-
ւայ թէ Երեսփոխանաց ժողովը ընտրութիւններէ
դուրս ընելիք գործ մ'ունի նէ, այն գործը հանգա-
նակութեան գործն է: Արդ ընտրութեանց խնդիրը
իբրեւ խնդիր ժողովային՝ չ'ունի այն կարեւորութիւ-
նը 'զոր կը պարունակէ ինքնին հանգանակութեան
խնդիրը. հասարակութիւնը ընտրութեանց հետա-
քըքիւր է աւելի քան ուշադրաւ. Ընդհանուր ժո-
ղովը վիճաբանութիւն չ'ունի ընելիք ընտրելեաց
արժանաւորութեանը վրայ. քուէտուփէն ելնօղը
ամենուն ընդունելին է, որ եւ ըլլայ արժանաւորու-
թիւնը, դի օրինաւորութեան կնիքը կը կրէ:

Բայց արդեօք կարեւորագոյն խնդիրնէր չը կան

ազգային որ Ընդհանուր ժողովին պաշտօններուն մէջ
բացէ ի բաց չ'էն յիշված : Արդեօք ազգային էն օգ-
տակար միանգամայն էն սրբազան հաստատութիւն-
քը՝ Եկեղեցիք եւ Վարժարանք՝ աւելի կարեւորու-
թիւն չ'ունին Երեսփոխանաց ժողովին առջեւ եւ
լուեկանցն պիտի անցնին անկէ : Արդեօք սոյն հաս-
տատութեանց ուղղակի օգուտը առանց որոտման
պիտի դայ անցնի ժողովին մէջէն եւ Երեսփոխա-
նաց բոլոր ուշադրութիւնը չը՞ պիտի յափշտակէ :
Արդեօք դաստիարակութեան վսեմ օգուտը չը՞ պի-
տի փայլատակէ Ընդհանուր ժողովին մէջ եւ չը՞ պի-
տի ելեքարօրէն ցնցէ բոլոր երեսփոխանները : Ար-
դեօք անկեւոց եւ աղքատաց օգուտը գոց պիտի
գտնէ ժողովարանին դռներն ու Երեսփոխանաց
սրտէրը :

Եթէ այդ խնդիրներն այդչափ կարեւոր էն եւ
այդ օգուտներն այդչափ հզօր եւ սրբազան, ո՞ւր էն
հապա ատոնք, Երբ եւ ո՞վ հապա պիտի հանէ ա-
տոնք Ընդհանուր ժողովին ատեանը, Սահմանադ-
րութեան ո՞ր յօդուածը : Եթէ վերոյիշեալ 61⁷ յօդ-
ուածին վերջին պարբերութիւնը կ'ըսէք, անի իրաւ
ութիշ բան չ'է այլ մասնաւոր ակնարկութիւն մը սոյն
խնդիրներուն, բայց յատկացնելը դժարկէկ . աւա-
սիկ պարբերութիւնը . « Եւ վերջապէս այնպիսի խնդիրներու-
համար որոց վրայ որոշում դաւը Ընդհանուր ժողովին եւ վերաբերի » :
Իմաստասիրէ թո՛ղ ու՛ վրնայ : Ուրիշ տեղ մը (յօդ. 45)
« Քաղաքական ժողովը երբ երեւ եկած (. . .) գործերէն իւրե-
նորէ մը լա՛ծա՛մը եւ յեւնհասարակեան վեր դադէ, Ընդհանուր
ժողովին եւ դէմ » : Ուզէ նէ կարեւոր կը դատէ, ուզէ
նէ վեր կը դատէ ուզէ նէ վար : Այս յօդուածն ալ
բաներնուս չ'եկաւ, հոս ալ բնառածնիս Քաղաքա-

կան ժողովին հաճոյքէն կախիւած կը դառնէնք : Ուս-
մնական խորհուրդէն կ'ըստպասէք նէ , ասի բովան-
դակ Սահմանադրութեան մէջ մէկ յօդւած ունի
եւ Ընդհանուր ժողովին հետ ուղղակի յարաբերու-
թիւն չ'ունի . ազատ է իր արարքներուն մէջ Քա-
ղաքական ժողովին միայն համարաւորութեան պայ-
մանով միւս խորհուրդներուն պէս : Հապա ընդհա-
նուր դատարարակութեան խնդիրը ո՞վ պիտի բերէ
Ընդհանուր ժողովին առջեւ , որո՞ւ պիտի պարտինք
այս բարերարութիւնը : — Եւ արդ՝ հանգանակու-
թեան խնդիրն է որ իբրեւ յառաջընթաց այս բոլոր
խնդիրները պիտի իր ետեւէն քաշէ բերէ Ընդհա-
նուր ժողովին առջեւ , հանգանակութեան պիտի
պարտինք այս բարերարութիւնը : Այս խնդիրը որ-
չափ պարզ երեւայ Սահմանադրութեան մէջ , երեւ-
ցածին պէս չ'է , պէտք է աղէկ զննել 'զանի . աղ-
գային հաստատութեանց վերաբերեալ գրեթէ բոլոր
խնդիրները զօրութեամբ կը պարունակէ : Սահմա-
նադրական գլխեթին մէջ հանգանակութիւնը հա-
մաստեղութիւն մըն է , ազգային միւս ընդհանուր
խնդիրները անկէ առկախեալ են . ո՞վ որ առանց
թաքուն խորհուրդի կը դիտէ , ո՞վ որ բարեմտու-
թեան հոսարակ ակնոցով կը զննէ եւ ո՞չ չարամտու-
թեան մանրագիտակով , անի պայծառ կը տեսնէ
'զանոնք անոր մէջ : Հանգանակութեան խնդիրը
չարժի նէ միւսներն ալ կը շարժին , անի բացվի նէ
միւսներն ալ կը բացվին :

Փորձը դիւրին է , բայց հանգանակութեան ընդ-
հանուր խնդիրը , իրաւ ասոր հաստատութեանը հա-
մար մէկ անգամ պիտի աշխատիս եւ տարիէ տարի
մէյմէկ քիչ փոփոխութիւն միայն ընելու կարելի է

պարտաւորիս կամ ոչ, բայց անոր մէկ մասը՝ պիւ-
ճէին քննութիւնը՝ ամէն տարի կամ ամէն երկու
տարին՝ քանի որ Ընդհանուր ժողովը նորէն բացվի,
պարտաւոր էս ընելու. արդ՝ ինչպէս պիտի կարե-
նաս քննել ըզ պիւճէն, ինչպէս պիտի կարէնաս
սահմանել ըզ ծախքը որ պիտոյքէն կը ծնանի առանց
պիտոյքը քննել եւ որոշելու, առանց յառաջագոյն
պիտոյքը բարեկարգելու: Արդ ո՞ւր պիտի բնառէս
այս պիտոյքները եթէ ոչ ազգային մատակարարու-
թեան ենթակայ դավօղ հաստատութեանց մէջ: Երբ
այս քննութեանն ելնիս, արդեօք ամէն բան դո-
հացուցիչ վիճակի մէջ պիտի գտնէս. արդեօք աւե-
լորդ ծախք կամ պակաս պիտոյք չը՞ պիտի նշմա-
րէս. վերջապէս բարեկարգութեան արժանի բան
չը՞ պիտի տեսնէս: Ընդհանուր ժողովը՝ իր աչօքը
տեսնելու համար՝ թող իր մէջէն կազմեալ մասնա-
ժողովի մը յանձնէ ազգին ընդհանուր պիտոյից քն-
նութիւնը եւ նկարագրութիւն մը խնդրէ անկէ թէ
ներկայ վիճակին եւ թէ ապառնի բարեկարգեալ
վիճակի մը, այն ատեն կ'ունենայ իր աչացն առջեւ
ազգային պիտոյից ճշմարիտ պատկերը, այն ատեն
կը շօշափէ ազգային հաստատութեանց իսկական վի-
ճակը, եւ այն ատեն կը համոզվի թէ ազգային պի-
տոյքներն ինչ հիմնական բարեկարգութեանց կա-
րօտ են:

Ըսել է թէ ազգային հաստատութիւնքը ամէն
տարի կամ գոնէ ամէն երկու տարի Ընդհանուր ժո-
ղովին աչքէն պիտի անցնին հանգանակութեան առ-
թով: Եւ քանզի ասի ասանկ ըլլայ եւ ազգային ընդ-
հանրական խնդիրները չը կարէնան խոյս տալ Ընդ-
հանուր ժողովէն, Սահմանադրութիւնը ուր տեղ

հանդանակութեան խնդիր կայ 'ղանի Ընդհանուր Ժողովին քննութեանն ու որոշմանը սեփականած է . (յօդ . 61, 92, 93) :

Ասի ասանկ էղած է , վասն զի հանդանակութիւնը ոչ թէ միայն ազգային հաստատութեանց վերաբերեալ խնդիրներուն առաջնորդն է , այլ նոյն հաստատութեանց օգտին ուղղակի ծառայօղն է , անոնց բարեկարգութեանը անմիջական եւ անհրաժեշտ միջոցն է , անոնց պիտոյքները ասոր արդեամբը պիտի լցվին , ասոր արդեամբը վերջապէս պիտի բարգաւաճին նոյն հաստատութիւնքը : Ասկէ կը հետեւի թէ հանդանակութեան խնդրին անփոյթ մնալ կամ 'ղանի հարեւանցի անցնիլը ազգային հաստատութեանց օգտին անտարբեր մնալ կ'ըլլայ , եւ ասկէ ծագած պատասխանատուութիւնը այնքան ծանր որքան խնդիրն է ծանր :

Ահա ասոր համար է որ հանդանակութեան խնդիրը՝ որ արդէն ինքնին խիստ կարեւոր խնդիր մըն է , Երեսփոխանաց Ժողովին առջեւ անկարծելի կերպով աւելի ծանր կարեւորութիւն մը կ'ըստանայ 'զոր իւրաքանչիւր ոք կրնայ կշռադատել :

Ահա ասոր համար է որ հանդանակութեան խնդիրը բոլոր երեսփոխանաց յանձանձանքը պիտի դրաւէ , եւ Ժողովը չը պիտի կարէնայ 'ղանի հարեւանցի անցնիլ եւ անոր վիճաբանութեանը վերջ տալ առանց կանոնաւոր քննութեան տակ , դնելու կետ առ կետ եւ առանց օրինաւորապէս լուծելու խնդիրը :

Ահա ասոր համար է որ Սահմանադրութեան մէկ քանի յօդւածովը Ընդհանուր Ժողովին պաշտօնը կարճառօտ մը վերլուծել փորձեցինք՝ աւելի մեզ համոզելու համար քան թէ ուրիշները , եւ ներկի

Թող մեզի՛ իբրեւ երեսփոխան՝ կշռել ի մտի թէ ո՞ր
կ'ըլլայ Ժողովին բարոյական պատասխանատու-
թիւնը հասարակաց կարծեացն առջեւ, եթէ Ժո-
ղովը Սահմանադրութեան ոգւոյն եւ անոր դիտա-
ւորութեանը ըստ արժանւոյն չը պատասխանէ սոյն
մասին :

Ահա ասոր համար, մանաւանդ հասարակաց օգ-
տին համար է որ՝ բուն խնդրին չ'անցած, քանի մը
բառ՝ իբրեւ նախաբան՝ անոր կարեւորութեանը վը-
րայ խօսիլ հարկաւոր եւ մեզի պարտ համարեցինք :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴՆԵՑԻՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՒՄՆԵՐՆԵՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ, ՆԻՍՏ 26 ՅՈՒԼԻՍԻ 1864.

ԱՏԵՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖԵՆՏԻՒՆ,
ՓՈԽԱՆՈՐԴ ԱՏԵՆԱՊԵՏ

— ԿԱՐԳ ԽՆԴՐՈՅ. — ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆԱՊԵՏԸ. — Այսօրվան խնդրոց առաջինը
աղղային հանգանակութեան հաստատութիւնն է :

Հանգանակութեան խնդրին վրայ երկու անգամ
է որ նիստ կ'ընէ Ընդհանուր ժողովը ու չը կրնար
դժբաղդապէս դոհացուցիչ արդիւն մը ձեռք բերել .
ասոր պատճառները չ'ենք ուղեր քննել : Դիւանը
պարտ կը համարի իրեն սա միայն յայտնել ժողովին՝
թէ մինչեւ ցարդ մատուցված կրկին տեղեկագրաց*
ընթացքին հետեւելով անկարելի պիտի ըլլայ ժողո-
վին այս խնդիրը լուծել, եւ թէ ուրիշ կատարելա-
գոյն տեղեկագրի մ'ըստասելու, ուրկէ որ կ'ըստա-
սէ՝ յոյսը կտրելով, Դիւանը ինքնին յանձն էառ
նչ թէ նոր տեղեկագիր մը պատրաստել, այլ խնդրին
լուծմանը հասնելու փափաքով, ժողովին աշխատու-
թիւնը դիւրացնելու եւ վիճաբանութեանց բնական
կարգ մը տալու դիտաւորութեամբ, խնդրին զլիա-
ւոր կետէրը սերտելով՝ զանոնք մի առ մի ժողովին
քննութեանը մատուցնել : Կը կրկնէմ դարձեալ, Դի-
ւանը հոս ոչ թէ իբրեւ յանձնաժողով կամ մասնա-
ժողով կամ տեղեկագրերի դէմքով կը ներկայանայ

* Ասոնց մէկը մասնաւոր յանձնաժողովի մը կողմէն և միւ-
սը Քաղաքական ժողովին կողմէն մատուցված է տպեալ և
երեսփոխանաց ցրեալ :

տեղեկագիր մը կամ ծրագիր մը ձեռքը . ոչ, այսպիսի պաշտօն մը ժողովին կողմէն յանձնված չ'է իրեն , այլ իբրեւ երեսփոխան՝ վեճի տակ էզող խնդրին վրայ Դիւանին անդամները հաւաքական դիտողութիւններն կը ներկայացնէն իմ բերնովս , եւ ըստ հարկին կը պաշտպանէն 'զայն դիտողութիւնները երեսփոխանի գէմքով :

Այս հարկաւոր ծանօթութիւնը ժողովին տալէս ետքը կ'անցնի խնդրին քննութեանը , որոյ վրայ կը խնդրէմ ժողովին ներօգտփառ ուշադրութիւնը :

Տրոյ տեղեկագիրները աչքէ անցնելով , Դիւանը դիտեց թէ քննելու կետէրը քանի մը տեսակ էին . նախ այն կետէրը՝ որք ուղղակի կերպով ընդհանուր հանգանակութեան հաստատութեանը կը վերաբերին . 2^ր այն կետէրը՝ որք անուղղակի կամ մասնաւոր հանգանակութեան կը վերաբերին , եւ ասով երկու մասի կը բաժնուի խնդիրը . 3^ր այն կետէրը՝ որք պիւճէին այսինք տարեկան ծախից քննութեանը կը վերաբերին : Այս կետէրէն ո՞րը առաջ պէտք է քննել , ո՞րը առաջ պէտք է որոշէ ժողովը : — Նտքինսէրը երկրորդական կետէր էն եւ առջիններէն պիտի բղխին . իսկ առջինները՝ այսինք օրինաւոր հանդանակութեան մը հաստատութեան վերաբերեալները՝ իրենց տրամաբանական առաջնութենէն զատ , իրենց կարեւորութեամբն ու ըստիպողականութեամբը բոլոր ազգայնոց ունն ու ակնկալութիւնը դրաւած էն այսօր : Այս կետէրը խնդրին մէջ բաշխման ու հաւաքման եղանակներն էն որոցմով կը զոյսնայ հանգանակութեան հաստատութիւնը* :

* Ատենախօսութեան մէջ հոս շատ մը տողեր՝ որք այս

Ձայս կետէրը քննելու իր փորձին մէջ դիտէց
դարձեալ Գիւանը թէ՛ հանգանակութեան ինչ ըլ-
լալը ընդհանուր կերպով հասկընալու համար, նախ՝
քանի մ'ընդհանուր ըսկզբունք պէտք է ընդունիլ,
առանց որոց անկարելի պիտի ըլլայ հանգանակու-
թեան խնդիրը լուծել. ուստի ողջամիտ տնտեսա-
գիտացմէ ընդունված քանի մը գլխաւոր ըսկզբունք՝
որք իրաւանց ու պարտեաց վարդապետութէնէն կը
ծնին, հիմ բռնէց իր քննութեանը ու անոնցմով
ճամբայ ելաւ իր դիտողութեանց մէջ:

Այն ըսկզբունքը հետեւեալնէն էն:

ԻՐԱԿՈՒՆՔ ԵՒ ՊԱՐՏԻՔ*

Առաջին բարիք աստուածատուր՝ մարդուս իր
կեանքն է. 'զանի բառնալու ոչ ոք եւ ինք անհատն
իսկ չ'ունի իրաւունք, զի 'զանի տուօղն ինք չ'է:
Իր առաջին պիտոյքը ապրիլու պիտոյքն է որմէ կը
ծնի իր առաջին իրաւունքը. երաւանք աշխատանքն
եթէ կարօղ է, կամ երաւանք չեւորանալէն եթէ ան-
կար է: Այս բնական իրաւունքը՝ որ մարդուս նիւ-
թական պիտոյքը կ'ապահովէ, անկորնչելի է նաեւս

կետէրուն քննութեանը ինչո՞ւ առաջ պէտք ըլլալուն պատ-
ճառէրը կու տային, ի բաց առինք տպագրութեան մէջ.
վասն զի ա'լ չ'ունին այսօր իրենց արդիականութիւնը:

* Այս յօդւածը տպագրութեան մէջ աւելցուցինք: Հարկ
կա՞յ ըսելու՝ թէ ասի գիտնոց համար չ'է, որոնք շատ գրք-
քերու մէջ և օտար լեզուով ալ կը կարդան. այլ հասարակու-
թեան ա'յն մասին համար է որ յակամայս չ'է կրցած կամ
ժամանակ չ'է ունէցած լեզուագիտութեան և ընկերական
գիտութեանց ըզբաղելու. մենք այսպիսեաց կը ցանկանք նը-
ւիրել մեր ծառայութիւնը և մեզ լիովին վարձատրված կը
համարինք եթէ անոնք դոյզն ինչ օգուտ քաղէն ասկէ:

իր վայրենի վիճակին մէջ : Ոչ ոք իրաւունք ունի առողջ անձի մը աշխատութիւնը արգիլելու* . ոչ ոք իրաւունք ունի անկար անձէ մը ձեռնտուութիւնը զլանալու : Այս անկորնչելի իրաւունքները փոխադարձապէս անդրժէլի պարտաւորութիւններ կը ծընանին . ոչ ոք իրաւունք ունի 'զինքը անօթութեանէ մեղցնելու . ոչ ոք անօթութենէ մեռնողի մը ձեռնտուութիւն ընելու պարտաւորութենէն կրնայ ինքզինքը զերծ համարիլ : Ե՛ն սոսկալի եղեռնադործն անգամ այս իրաւունքը կը վայելէ իր բանտին մէջ . ընկերութիւնը չը՛ կրնար անոր նիւթական

* 1848 ի յեղափոխութեան թշնամիքը չարամտութեամբ մեկնեցին Պռնսպի մէջ այս վարդապետութիւնը , և ընկերականաց հովանաւորած աշխատութեան ֆորգարսնեւ կործանելու համէլու համար պատրէցին հասարակաց կարծիքը առարկելով թէ՛ աշխատութեան իրաւամբ անգործ բանվորները պիտի բռնադատէն Կառաւարութիւնը զի իրենց գործ գտնէ , և ասով յեղափոխութեան առիթ պիտի գտնէն . մինչդեռ վարդապետութեան հետեւանքն է՝ աշխատութեան ազատութիւն կարող անձանց համար , ձեռնտուութեան զլացում ծոյլերու համար , բաւական ձեռնտուութիւն անկարաց համար թէ առանին օգնութեան և թէ մարդասիրական հաստատութեանց միջոցով , պատասպարան , հովանաբան , անկեւարան ևայլն . և ասոնցմով արգիլում մուրացկութեան որ ամօթ մըն է կը թեալ ժողովուրդի մէջ : Ասի՛ կրնայ ըլլալ ճշմարիտ ընկերսիրութեան նպատակը , և հո՛ս պէտք է ըլլայ ճշմարտապէս հայրախնամ վարչութեան մը ջանքը : Աշխատութեան կարգադրութեամբը գրէթէ ամէն մարդ քիչ շատ գործ պիտի կարենար գտնել և անգործներուն թիւը մեծապէս պիտի նուազէր երկրին մէջ : Ասով շատ մը չարեաց առջեւն առված ըլլալուն տարակոյս չը քնար երբ մտածվի թէ՛ իր նիւթական անհրաժեշտ պիտոյքը ճարելու չը հասնողը ալ ի՞նչ մեծամեծ եղեռնադործութեանց չ'ըլլար ձեռնամուխ երբ գիւրաւ կ'երթայ անձնասպանութեան :

անհրաժեշտ պիտոյքը լցնելու պարտաւորութենէն ինքզինքը զերծ համարիլ : Այս իրաւունքն ու այս պարտիքը չը ճանչէլը՝ մարդկութենէ դուրս , դաս զանութիւն է :

Մարդ իր նիւթական պիտոյքներէն զատ բարոյական պիտոյքներ ալ ունի , որոնք՝ քաղաքակրթութեան վիճակին մէջ ուր հասած էնք , նմանապէս անկորնչելի իրաւունքներ կ'ըստեղծէն իրեն եւ փոխադարձ անդրժեշտ պարտաւորութիւններ : Ենչպէս ներելի չ'է թողուլ որ նիւթապէս մեռնի մէկը , նոյնապէս եւ ներելի չ'է թողուլ որ հոգեւորապէս եւ կամ մտաւորապէս մեռնի : Հոգեւոր եւ մտաւոր պիտոյքներն ալ աններելի է զլանալ : Քահանան բանտին մէջ անդադար հրահանգէլէն զատ մինչեւ ի սակրաւանդ* կ'ընկերէ ըզ մահապարտը : Մարդուս նիւթական ու բարոյական պիտոյքներէն իր բնական եւ անխնայելի երաւանքները կը ծնին , որոնք ժամանակէ , տեղէ եւ պարագայէ անկախ՝ բնական օրինօք հաստատված էն անխորտակապէս եւ որոնք ոչ մէկ կերպով եւ ոչ մէկ պատճառով չ'են կրնար իրմէ յափշտակվիլ :

Այս բնական իրաւունքներէն զատ՝ մարդ ուրիշ իրաւունքներ ալ ունի , ընկերական երաւանքներ , որոնք ընկերութեան մէջ կը ծնին եւ ընկերութեան մէջ կրնան կորնչիլ : Ընկերական իրաւանց կորուստը իրեն հետ կ'ածէ նաեւ ընկերական մահ . այս չարեաց վիճակօրը մեռեալ կը համարվի ընկերապէս , բայց եւ այնպէս իր բնական իրաւունքներէն չը կրնար զրկեալ ըլլալ : Ընկերական իրաւունքներն ու ասոնցմէ ծագած փոխադարձ պարտիքները ընկե-

* Գլխատարան :

րութեան անդամոց իրարու հետ ունեցած յարաբե-
րութեանցմէ յառաջ կու գան որոնք դրական կամ
քաղաքական օրինօք կը հաստատովին եւ ըստ պա-
րագայից կրնան փոփոխվիլ արդարութեան սկզբ-
բանց յաւելտ կամ նուազ համաձայն : Մեր ազգին
համար՝ այսինքն ազգային հաստատութեանց մատա-
կարարութեան միայն վերաբերեալնէրը՝ Տէրութեան
շնորհած ազգային Սահմանադրութեամբը հաստատ-
ված եւ անոր մէջ ամփոփեալ է . ազգային Սահմա-
նադրութիւնն է որ ազգային անհատներու իրարու
հետ ունեցած ազգային յարաբերութեանց մէջ իւ-
րաքանչիւրին իրաւունքն ու պարտքը կը կանոնա-
ւորէ մէկ կողմէն , եւ միւս կողմէն՝ զԱզգն ու՝ զազ-
գային Վարչութիւնը փոխադարձ պարտեօք կը կա-
պէ իրարու հետ :

ԻՆՉ Է ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենայն իրաւունք , որ եւ ըլլայ , վայելք մըն է
որ պիտոյք մը կը լցնէ . ամենայն վայելք՝ զանի հայ-
թայթօղին աշխատութիւն կը պատճառէ եւ անկէ
օգտօղին՝ զայն աշխատութիւնը վարձատրելու պար-
տաւորութիւն . զի ոչինչ աշխատութիւն մարդկա-
յին առանց վարձատրութեան կ'ըլլայ . բնութեան
օրէնն է՝ մարդ իր աշխատութեամբը պիտի ապրի .
այս օրէնէն ծնած է հանգանակութիւն ըսված հաս-
տատութիւնը ընկերութեան մէջ : Ըսել է թէ ամէն
իրաւունք , ամէն պիտոյից լցում , ծախք մը կը ծը-
նանի , պարտք մը կը ձգէ . ընկերութեան մէջ այս
ծախքը այս պարտքը հանգանակութիւնն է . հան-
գանակութեամբ կը վճարվի այս ծախքը , հանգա-
նակութեամբ կը զերծվի այս պարտքէն :

Ի՞նչպէս .

— Ընկերութեան մէջ ամեն մարդ իրեն համար կ'աշխատի , իր անձնական պիտոյքը լցնելու համար , եւ իր աշխատութեան պտուղը որո՞ւ որ կարէնայ վաճելէլ տալ , անոր վճարէլ կու տայ անոր վարձն ալ . ասկէ աւելի արդար բան չ'ըլլար : Բայց ինչպէս անհատներն ունին անհատական պիտոյք եւ իւրաքանչիւր ընտանիք իրենը , նմանապէս ընկերութիւններն ալ՝ իւրաքանչիւրը իրրեւ մի անձ կամ մի ընտանիք իր պիտոյքն ունի որ բոլոր անդամոց պիտոյքներուն մէկ տեղ դալովը կը ձեւանայ եւ կ'ըլլայ ասոր համար Ընդհանրական պիտոյք : Արդ՝ ո՞վ պիտի հոգայ այս ընդհանրական պիտոյքը : — Ընկերութեան բոլոր անդամները իրաւունք ու պարտաւորութիւն ունին այս հոգին մասնակցելու , վասն զի պիտոյքն ամենուն է . բայց ո՞չ կրնան իւրաքանչիւրը զատ զատ աշխատելով այս պիտոյքը հոգալ , զի պիտոյքն անհատական չ'է եւ մէկին հոգալու կերպը կրնայ միւսին հաճելի չ'ըլլալ եւ ասոր անխուսափելի հետեւանքը խառնակութիւն , անկարգութիւն , անիշխանութիւն կ'ըլլայ . եւ ո՞չ կրնան ամենը մէկ տեղ դալով այս հոգը վրանին առնել . զի այն ատեն իրենց անհատական պիտոյքը ո՞վ պիտի հոգայ :

Ասկէ յառաջ եկած էն դաս մը մարդիկ՝ ընդհանրական պաշտօնեայք , ընդհանրական իրաւունքներով ու պարտեօք՝ 'գործնք ընկերութիւնն իր մէջէն ընտրութեամբ կ'որոշէ իրրեւ հաւատարմագոյն եւ որոց կը յանձնէ իր իրաւունքը՝ համարատուութեան պայմանով , այսինքն ընդհանուրին պիտոյքը ընդհանուրին կողմէն երեսփոխանաբար հոգալու պաշտօնը :

Աս' է վարչութեանց ծագումը :

Արդար է նաեւ որ այն մարդիկը՝ որ ընդհանրա-
կան պիտոյից հոգովը միայն զըբաղեալ բոլոր աշ-
խատութիւննին ընդհանուրին կը նուիրեն, ընդհա-
նուրէն առնէն իրենց աշխատութեան վարձը որով
կարէնան անհատական պիտոյքնին լցնել ու ապրիլ,
որպէս զի կարէնան պաշտօննին շարունակել:

Աս' է ընդհանրական ծախից գոյութեան պատ-
ճառը:

Ասոնցմով ընդհանրական պիտոյից հոգին մէջ՝
ընկերութեան անդամները ընկերական իրաւունք-
նին վարած կ'ըլլան ընդհանուր ընտրութեանց մաս-
նակցութեամբը, եւ ընկերական շարտաւորութիւն-
նին կատարած կ'ըլլան ընդհանրական ծախից մաս-
նակցութեամբը:

Եթէ ընդհանուրը չը հոգայ ընդհանուրին ծա-
ռայութեանը նուիրեալ անձանց պիտոյքը, քահա-
նան կը ձգէ իր հոգեւոր պաշտօնը եւ իր ընտանի-
քին անունդը ուրիշ ճամբով ճարելու կ'ըստիպվի.
վարժապետը կը ձգէ իր բարոյական պաշտօնը.
Վարչութեան վարձեալ անդամները կը ձգեն ազգա-
յին պաշտօննին, եւ իւրաքանչիւրը իր անձնական
պիտոյքը հոգալու ճամբան կը բնտռէ: Այն ատեն
կը գոցվին եկեղեցիք, կը գոցվին վարժարանք, կը
գոցվին ազգային ամենայն հաստատութիւնք. գո-
ցելու է նաեւ ազգային Պատրիարքարանը, վասն զի
մատակարարելու բան չը մնար. կը մնայ միայն ընդ-
հանուրին պիտոյքը քոյ, եթէ ընկերութիւնը կամ
ազգը տակաւին չ'է ցրւած:

Ասկէ տեսլած է ընկերութեան մէջ հանդանա-
կութեան հարկաւորութիւնը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՍԿԸՋՔՈՒՆՔ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

Ա. ԸՍԿԻՋՔ. — Հանգանակութիւնը ընդհանրապէս պիտոյից պահանջած ծախքը վճարելու բնական միջոցն է, որով Ազգին անհատները նոյն ծախից վճարմանը կը մասնակցին իւրաքանչիւրն իրեն ընկած բաժինը վճարելով: Ուստի օրէնսդրութիւնը է հանգանակութիւնը եւ ոչ կամաւոր նուէր ոչ իսկ բռնի հարկադրութիւն:

Ասկէ կը ծագին բնականապէս պահանջման իրաւունք Վարչութեան համար եւ վճարման պարտաւորութիւն ազգայնոց համար:

Հանգանակութեան էութիւնը այս ըսկիզբէն դուրս նկատելը անել հետեւանքներու հանդիպիլ ուզել է:

Իրականց ու պարտեաց վրայ նախընթաց երկու յօդւածներուն մէջ ըսվածներէն ետքը այս ըսկիզբը բացատրութեան կարօտ չ'է:

Բ. ԸՍԿԻՋՔ. — Հանգանակութիւնը արդար եւ օրէնսդրութեան համար, պէտք է վճարողին կարողութեանը վրայ չափված ըլլայ եւ ոչ թէ պահանջողին պիտոյիցը վրայ: Հետեւաբար ծախքը սահման պիտի ունենայ վճարողին կարողութիւնը. ըսել է՝ պիտոյքը հասցիւթին վրայ պիտի չափվի, եւ ծախից գումարը չը պիտի գանցնէ ըզ հասից գումարը:

Այս ըսկիզբէն կը ծագին հանգանակաց բաշխումն ու ծախից սահմանումը կառավարող օրէնները:

Բացառութիւն. — Ա. Հանգանակաց բաշխման մէջ՝ որոյ հիմ պիտի բռնվի հանգանակողաց իւրաքանչիւրին կարողութիւնը, այս ըսկիզբը երեք պարագայ կ'ենթադրէ՝ որք հանգանակութեան արդարու-

թեանը կը վնասէն . Կարօղոս-Թեոֆիլ , Կարօղոս-Թեոֆիլ Լաւ ,
անկարօղ :

1. Կարօղոս-Թեոֆիլ վեր հանդանակ վճարող չ'ըլլար
եւ պահանջէլը անիրաւութիւն մըն է որ չը յաջողիր .
ուր պահանջէլու իրաւունք չը կայ , հոն վճարէլու
ալ պարտաւորութիւն չ'ըլլար :

2. Իսկ Կարօղոս-Թեոֆիլ վար վճարէլ ուղղող կրնայ
ըլլալ , բայց պիտի գիտնայ այնպիսին թէ՛ իր հան-
դանակին մէկ մասը կամ իր ընկերներուն վրայ պի-
տի ծանրանայ այսինքն իրեն համար եղած ծախքին
մէկ մասը ուրիշները պիտի վճարեն , կամ հասարա-
կաց սնտուկը պիտի տուծէ . պիտի գիտնայ թէ այս
երկու պարագային մէջ ալ զրկանք է ըրածը . այն-
պիսին իր խիղճէն դատապարտեալ է : Նմանապէս
Կարօղոս-Թեոֆիլ վար պահանջէլը հասարակաց սնտու-
կին դէմ անիրաւութիւն մըն է որ կը զրկէ 'դանի
իր հասից մէկ մասէն 'զոր իրաւունք ունէր պա-
հանջէլու . մենք կը խորշինք ենթադրել թէ ըլլայ
վարչութիւն որ կուրանայ այս աստիճան խնայա-
կան գիտութեան մէջ :

3. Գրամական մասին անկարօղ անձինք կան .
անոնցմէ հանդանակ պահանջէլու իրաւունք չը կայ .
որովհետեւ Կարօղոս-Թեոֆիլը գետինն է որոյ վրայ պի-
տի չափովի ու հիմովի հանդանակը . արդ՝ ուր Կարօ-
ղոս-Թեոֆիլ չը կայ հոն գետին չը կայ , ինչ բանի վրայ
պիտի հիմովի հանդանակը , ուստի հոն հանդանակ ալ
չ'ըլլար . ուստի անկարօղը արդարապէս զերծ է հան-
դանակութենէ : Ասի աղքատին բաժինն է 'զոր հա-
րուստներն իրենց հանդանակին վրայ բաշխելով կը
վճարեն . եւ աս' ալ բարոյական պարտ մըն է ընկեր-
աիրական օրէններէ հարկադրեալ :

Բ. Ծախուց սահմանմանը մէջ այս ըսկիզբը խոհեմութիւն կը պատւիրէ, ծախքը պիտոյից չը հպատակելով այլ պիտոյքը ծախքին հպատակելով որպէս զի ծախից գումարը չը զանցնէ ըզ հասից գումարը:

Ասկէ կը հետեւի տրամաբանօրէն թէ ծախքը որոշել կարօղանալու համար պէտք է որ հանգանակութեան արդիւնը առաջուց յայտնի էղած ըլլայ, որովհետեւ հանգանակութեամբ պիտի գոցվի ծախքը, ուստի հանգանակութեան ներած չափովը պէտք է բացվի զի կարէնայ գոցվիլ. ըսել է վերջապէս թէ հասից գումարն ու ծախից գումարը պէտք է իրարու պատասխանէն: Ասկէ կը հետեւի դարձեալ բընականապէս թէ ծախքը սահմանելու համար պիտոյից քննութենէն պէտք է ըսկըսիլ, զի պիտոյքն է ծախքը ծնանօղը:

Սոյն այս ըսկիզբն է դարձեալ որ որչափ ծախից սահմանմանը նոյնչափ ալ պիտոյից քննութեանը այսինք ազգային տարեկան պիւճէին պատրաստութեանը ընդհանրապէս կը նախադահէ իր խոհեմական տրամադրութիւններովը:

Ազգային պիտոյքը երեք դասի կրնան բաժնվիլ որոնք կը բերէն իրենց հետ եւ երեք դաս ծախք: — Անհրաժեշտ պիտոյք — անհրաժեշտ ծախք, օգտակար պիտոյք — օգտակար ծախք, զարման պիտոյք — զուարճական ծախք: Այս դասերուն իւրաքանչիւրը իր աստիճաններն ունի որոց մէջ կու գան կը դասվին դէմ առ դէմ ամեն պիտոյք եւ ծախք իրենց հարկաւորութեան կարգովը, եւ նոյն կարգով կը հոգացվին:

Եթէ ազգային հասից գումարը չը բաւէ անհրաժեշտ պիտոյից պահանջած ծախքը գոցելու, Վար-

չութիւնը կը պարտաւորի հանգանակողաց դիմէլ, եւ հանգանակաց վրայ հարիւրին քանի աւելցնէլ կարելի է նէ աւելցնէլով նոյն ծախքը գոցել. եթէ ասով չը գոցվի, ներելի է ամենայն դո՛հ ընէլ, ամենայն յարմար միջոց արտաքոյ կարգի ի գործ դրնէլ. եւ ներելի չ'է օգտակար ծախք բանալ քանի որ անհրաժեշտը չ'է գոցված: Սոյն ընթացքով կը հոգացվին ամէն դաս պիտոյք, եւ առաջինը չը լըցված երկրորդին ձեռք չը զարկվիր:

Եթէ պատահի թէ օգտակար պիտոյքներէն մէկը ըստ հարկի ըստիպողականութիւն ըստանայ, կամ առ ժամանակեայ նոր պիտոյք մը բացվի ըստիպողական կերպով, ներելի է եւ յայնժամ Վարչութեան արտաքոյ կարգի միջոցներու դիմէլ, թէ հանգանակութեան յաւելման եթէ կարելի է, եւ թէ փոխառութեան, եւն. խնդրելին այն է այսպիսի պարագայէ մէջ որ նոյն ըստիպողական ծախքէն առաջ եկած բարեմասնութիւնը արժէ գոնէ փոխառութեան պատճառած տոկոսիքը կամ եղած ո՛ր եւ է դո՛հը:

Գ. ԸՍԿԻՁԲ. — Հանգանակութիւնը ծախք չ'ըլլալու համար՝ պէտք է որ ըստ կարի դիւրութիւն տրվի վճարողին, ուրկէ կը ծագի եւ փոխադարձ դիւրութիւն պահանջողին. եւ միանգամայն ըստ կարի քիչ ծախք պատճառէ անոր հաւաքումը:

Ասկէ կը ծագին վճարման եւ հաւաքման եղանակին կանոնները, 'գործնք իրենց տեղը պիտի բացատրէնք:

Դ. ԸՍԿԻՁԲ. — Հանգանակութիւնը արդարացեալ ըլլալու համար պէտք է որ անոր արդիւնը իմաստուն խնայութեամբ իր նպատակին ծառայէ եւ ոչ ո՛ք կարենայ 'ղանի անկէ խոտորել. եւ վաւերացեալ հա-

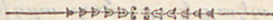
վէրու համար պէտք է անոր հաշիւը հրատարակման միջոցով հանդանակօղաց աջացն առջեւ դնել :

Ասկէ ալ կը ծագին եւմտական մատակարարութեան կանոնները, որոնք իրենց տեղը կը գտնեն բաղաարութիւններն :

Ահա ասոնք էն այն վարդապետութիւնքն ու ըսկըզբունքը որոց վրայ հիմնել կարծեցինք մենք մեր դիւտօզութիւնքը հանգանակութեան խնդրին մէջ, եւ 'զորս արժան դատեցինք յառաջագոյն բացատրել ժողովին, որպէս զի ժողովը՝ եթէ ժողովն ընդունի, սոյն ըսկզբանց վարձաքարին զարնելով դատէ մեր դիւտօզութիւնքը :

Հանգանակութեան խնդիրը այսպէս ընդհանուր կերպով սերտէլէն եւ ըսկըղբունքը դնէլէն ետքը, յառաջ կ'անցնինք եւ կ'առաջարկէնք թէ՛ եթէ Լնդհանուր ժողովը կ'ուզէ հանգանակութեան խնդիրը կամ գոնէ անոր գլխաւոր մասը այսօր որոշել եւ լմընցնել, անոր առաջին մասէն այսինքն ընդհանուր կամ ուղղակի հանգանակութէնէն պէտք է ըսկսի որոյ հաստատութիւնը կը կատարվի երկու գործողութիւններով՝ զորոնք Լնդհանուր ժողովն իր վըճռովը օրէնսդրապէս կը հաստատէ, եւ՝ զորոնք Վարչութիւնը Թաղական խորհրդոյ միջնորդութեամբը կը գործադրէ:

Այս երկու գործողությունն էն բախա՞մ եւ հա-
մար էն հանգանակությունն :

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՄ ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԳԼՈՒԽ. — ԲԱՇԽՈՒՄ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

Հանգանակութեան բաշխմանը մէջ մեզի պիտի առաջնորդէ այն ըսկիզբը որ Սահմանադրութեամբ այսինք ազգովին եւ տիրովին ընդունված է, այն է՝ Բաշխման հիմ Բաշխման Երաշխանքն է։ Ուստի անհնարին է մեզի այս ըսկիզբէն խոտորիլ։

Ի՞նչ պէտք է բաշխումն ընէլու համար։ — Երկու գործօղութիւն. առեւտրային եւ դաստիարակչական։ Կարօղութեան աստիճանաց ցուցակ մը, 2^ր իշխանութիւն մը որ հանգանակողները այսինք ազգային կարօղ անձանց իւրաքանչիւրը նոյն ցուցակին մէջ դասէ։

Ա. ԳՈՐԾՕՂՈՒԹԻՒՆ ԲԱՇԽՄԱՆ. — ԱՍՏԻՃԱՆԱՑՈՅՑ
ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

Հանգանակութեան աստիճանաց ցուցակը սոսկ բաժանում մըն է՝ զոր տեղեկագիրները պատրաստած են. բայց անոնց ըրած բաժանումը խիստ մեղմ ըլլալէն դատ, կարօղութեան աստիճանները սահմանաւալ էն մէկին մէջ 500 ի եւ միւսին մէջ 1000 ի. բայց մեզի կ'երեւայ թէ ազգային անհատներու մէջ անտարակոյս 500 զրուշէն եւ 1000 զրուշէն ալ աւելի եւ մինչեւ 5000 զրուշէն աւելի հանգանակ վճարելու կարօղ անձինք կը գտվին, թէեւ այսպիսեաց թիւը քիչ ալ ըլլայ, թէեւ այսօր ալ չը գտվի, օր մը կրնայ գտվիլ։ Ասանկ ըլլալը տեղեկագիրներն ալ կը խոստովանին, եւ նոյն գումարէն աւելի արվածք

կ'ուզէնք իբրեւ Նաւեր ընդունիլ կ'ըսէն, ըսել է ըսկըզբան մէջ սխալած ու հանգանակութիւնը՝ որ պարտք է ու հաշւի կու գայ, շփոթած էն նուէրին հետ որ առատաձեռնութիւն մըն է ու հաշւի չը գար։ Եւ արդարեւ՝ երբ օրինօք ոչ մէկ տեղ մը արգիլեալ չ'է նուէրը, ինչ հարկ կայ ըսելու թէ նուէր ալ կ'ընադունվի, եւ ինչ իրաւամբ կրնայ ըսվիլ անհատի մը թէ այս ինչ գումարէն վեր հանգանակ վճարել չ'ըլլար, եւ եթէ վճարել ալ ուզէս, աւելին չէ թէ իբրեւ հանգանակ այլ իբրեւ նուէր կրնամ ընդունիլ։ Յուցակին այս կետը այնչափ պարզ է որ պատճառաբանութեան տեղի չը կայ։ ամէն որո՞ւ որ այսպիսի առաջարկութիւն մ'ըլլայ իսկոյն պատասխանը կուտայ։

Սոյն նկատօղութեամբ հարկաւոր դատեցինք տեղեկագրաց առաջարկած ցուցակը փոփոխելու։ Նախ՝ աւելի ընդարձակեցինք, անոնց 10 աստիճանը 20 ի հանելով, որպէս զի դասումը զիւրին ըլլայ։ 2^ր բարձրագոյն դաս մ'աւելցուցինք առանց բաժանման աստիճանի, որ 3000 դրուէն վեր հազարական կըրնայ ելնիլ մինչեւ քանի հազար որ ուզվի, որպէս զի աւելի հարուստները կարէնան հոն իրենց կարօղութեան աստիճանը դնել։ 3^ր Հազարաւոր դաս մը՝ որ 3000 էն մինչեւ 4000 հինգ հինգ հարիւր վար իջնելով 5 աստիճան կը պարունակէ։ 4^ր Հարիւրաւոր դաս մը՝ որ 900 էն մինչեւ 100 հարիւրական իջնելով 9 աստիճան կը պարունակէ։ 5^ր Տասնաւոր դաս մը՝ որ 80 էն մինչեւ 12 հինգ աստիճան կը պարունակէ։

Աւասիկ մեր առաջարկած աստիճանացոյցը, որոյ մէջ անձանօթ կ'ետերով բաց թողված տեղերը բաշխման ամէն գործօղութիւնքը լիւննալէն հտքը պիտի ծանօթ թըւանշաններով լցվին։

ԱՍՏԻՃԱՆԱՅՈՅՅ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՐՁՐԱՆ ԳՈՅՆ ԳԱՍ	Հանգանակ	Թիւ հանգանակայ	Գումար հանգանակայ	Գումար հանգանակայ
ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՍ Հազարաւոր	5000 շէնքեր, Եւրոպայի 4000 ղշ			
	17 աստիճան 5000 »			
	27 աստիճան 2500 »			
	57 աստիճան 2000 »			
	47 աստիճան 4500 »			
ԵՐԿՐՈՐԳ ԳԱՍ Հարիւրաւոր	37 աստիճան 4000 »			
	67 աստիճան 900 »			
	77 աստիճան 800 »			
	87 աստիճան 700 »			
	97 աստիճան 600 »			
	107 աստիճան 500 »			
	117 աստիճան 400 »			
	127 աստիճան 500 »			
ԵՐԿՐՈՐԳ ԳԱՍ Տանաւոր	157 աստիճան 200 »			
	147 աստիճան 100 »			
	157 աստիճան 80 »			
	167 աստիճան 60 »			
	177 աստիճան 40 »			
	187 աստիճան 20 »			
	197 աստիճան 12 »			

Ընդհանուր գումար հանգանակաց կամ բովանդակ արդիւնք ուղղակի հանգանակութեան

.....*

.....

* Ընդհանուր հանգանակութեան թաղերուն բաժին պիտի հանգի անոր տասանորդը:

Մենք այս աստիճանացոյցը ծողովին քննութեանը կը ներկայացնէնք, որպէս զի ծողովը միւս ցուցակներն ալ բաղդատելով եւ արժան դատած փոփոխութիւններն ընելով իր որոշումը տայ, որով բաշխման խնդրին առաջին կետը լուծված ըլլայ. յետոյ կըրտանք անցնիլ երկրորդ կետին որ դատումն է հանդանակօղաց: Ուստի նախ եւ առաջ ցուցակը կը դրնեմ վիճաբանութեան, երեսփոխան Էֆէնտինէրէն ցուցակին վրայ խօսք ուղղունէրը թող հրամէն:

[illegible]

Տեղեկագրաց պատրաստած ցուցակները որոնք
իրարմէ վար չ'են մնար, ըստ մեզ չ'են կրնար ըն-
դունելի ըլլալ ոչ Ազգին եւ ոչ ազգային Վարչու-
թեան: Ազգը չ'ընդունիր վասն զի ազգովին ու տի-
րովին նաեւ աշխարհովին ընդունված արդարու-
թեան այն անբռնաբարելի ըսկըզբան դէմ կը մէ-
ղանչէն. կարօղութեան վրայ չափված չ'են: Ազգա-
յին Վարչութիւնը չը կրնար ընդունիլ վասն զի նախ
անգործադրելի էն, դատման եղանակ չ'ունին. ո՞ր
եւ որպէս պիտի դասէ հանդանակօղները այդ սոսկ
ցուցակներուն մէջ առանց դատման եղանակ մը իր
հետ սխառաստ ունէնալու: Երկրորդ՝ կարօղութեան

* Արդեւք էղող պարագանէրը դիտնալ ուղղունէրը կրնան հետաքրքրութիւննին գոհացնել նոյն նիստին ատենագրութիւնէն :

աստիճանները սահմանեալ եւ հաւանականէն խիստ շատ վար դրված եւ նուէրի շղթաներով կաշկանդված ըլլալով հանգանակութիւնը չը կրնար ազատօրէն իր արդիւնքը տալ. առով Վարչութիւնը ազգային մատուկին վնասած կ'ըլլայ զրկելով 'դանի այն շահէն 'զորն որ ազատ հանգանակութիւնը պիտի կարէնար հաւանականապէս տալ անոր, երկրորդ՝ եթէ հանգանակողք՝ որոց խիստ մեծ մասը դեռ ամենեւին ազգային հանգանակութիւն չ'է վճարած ու սովորութիւն չ'ունի, կարէնան երբէք այն ցուցակներուն աստիճանաց մէջ մէյ մը դասվիլ մէկ տարւիսն համար, ալ անկէ ետքը միւս տարիներու համար խիստ դժար կ'ըլլայ 'դանոնք անկէ հանել ու վերնագոյն աստիճաններու մէջ դասել. առով Վարչութիւնը հասարակաց մատուկին վնասը բազմապատկած կ'ըլլայ: Ահա այս պատճառներով է որ կ'իշխենք անդէլ թէ Ազգը չ'ընդունիր, եւ չ'ենք կրնար հաւտալ թէ ազգային Վարչութիւնը երբէք կարէնայ ընդունիլ այդ ցուցակները:

Ասի Վարչութեան գիտնալու բանն է, մենք առնենք հոս դարձեալ մեր ատենախօսութեան թելը 'զոր պիտի շարունակէինք Ընդհանուր Ժողովին մէջ եւ մեր խօսքը հասարակութեան ուղղելով անցնինք բաշխման երկրորդ դործողութեանը:

Բ. ԳՈՐԾՕՂՈՒԹԻՒՆ ԲԱՇԽՄԱՆ. — ԴԱՍՈՒՄ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՕՂԱՅ

Բաշխման առաջին դործողութիւնը այսինք աւստիճանացոյցը պատրաստվէլէն ետքը՝ կարգը կու գայ երկրորդ դործողութեան որ է հանգանակողաց դասումը. եւ կը մնայ գիտնալ թէ որն է այն իշխա-

հոռութիւնը որ ազգայնոց մէջէն հանգանակելու կարօղութիւն ունէցող անձինքը պիտի դատէ եւ աստիճանացոյցին վրայ պիտի դասէ իւրաքանչիւրն իր կարօղութեան աստիճանին մէջ . ասի ըսել է թէ ով պիտի քննէ ու դատէ ամէն մարդու կարօղութեան չափը որ բաշխման հիմ պիտի բռնվի : Խնդրին էն փափուկ կետը հոս է :

Այս դատաւոր իշխանութիւնը ընդարձակ իշխանութիւն մը , բացարձակ իշխանութիւն մը պէտք է որ ըլլայ , որմէ կախեալ ըլլան հանգանակողաց բոլոր քաղաքական գործերը , դրամական , առեւտրական գործօղութիւնքը , եւ որ իր զանազան մատակարարութեանց այլ եւ այլ ճիւղերուն մէջ կանոնաւոր արձանագրութիւններ ունենայ , որոնցմով ըստ հարկին կարէնայ իւրաքանչիւրին անշարժ ու շարժական գոյից եւ եկամտից արձանագիրները 'ի պաշտօնէ ըստուգելով , իւրաքանչիւրին դրամական կարօղութիւնը նիւթապէս իմանալ , եւ նոյն չափով դասել իւրաքանչիւրը աստիճանաց ցուցակին մէջ : Այս կարօղութիւնը տէրութիւն մը կրնայ ըլլալ . եւ տակաւին տէրութիւններն անգամ ձեռվրնին էղած նիւթական բոլոր գիւրութիւններովնին չ'են կրցած մինչեւ ցայսօր հանգանակութեան ըստ ամենայնի ճիշտ եւ ըստ ամենայնի արդար նիւթական հիմ մը դնել որ բաւական ըլլայ իրենց բոլոր պիտոյից պահանջած ծախքը գոցելու : Ո՛ւր կը մնայ հապա մեր Ազգը որ Տէրութենէն կախեալ ժողովուրդ մըն է , որոյ Վարչութիւնը բարոյապէս միայն կրնայ գործել , բարոյական միջոցներէ զատ միջոց չը կրնար ի գործ դնել եւ չ'ունի ամենեւին ձեռնհասութիւն հանգանակութեան այս հիմը նիւթականապէս բընտ-

ռէլու : Իսկ ո՞վ 'զանի պիտի արգիլէ բարոյապէս
քննաէլու 'զայս հիմը :

Բարոյական իշխանութիւն մը կը բնակի ամէն
մէկ անհատի ներսը , դատաւոր մը որոյ արդարակըշ-
ռութիւնը իր աւելի կամ պակաս լուսաւորեալ ըլ-
լալէն կախում ունի : Մենք այն իշխանութեան , այն
դատաւորին կ'ուզէնք որ դիմէ Ազգը , իր արդի
լուսաւորեալ վիճակէն դո՛հ ըլլալով առ այժմ , կամ
հիմա կրցածնուս չափ միայն 'զանի լուսաւորելով
եւ ապագային մէջ 'զանի ըստ արժանւոյն լուսաւո-
րելու պաշտօնը թողլով ազգային Վարչութեան ո-
րոյ պարտաւորութիւնն է : Հանգանակօղնէրն ինչ
կերպով կը կարծէնք մենք լուսաւորել՝ հաւաքման
եղանակին վերջէրը եւ իբրեւ կնիք տեղը պիտի դայ
ըսէլու : Կոս դասման եղանակին գալով աւասիկ
ինչ կերպով կ'իմանանք հանգանակօղաց խղճին դի-
մէլը , եւ ասի խնդրին սոսկ դործնական կողմն է :

Գործնական հաս . — Հանգանակօղաց դասումը իր
դործնական մասին մէջ երկու դործօղութիւն կը պա-
հանջէ որք էն հանգանակօղաց ցանկի մը պատրաս-
տութիւն եւ ըստորադրութիւն : Ընդհանուր ժողո-
վին որոշած աստիճանացոյցը թաղերուն կը դրկիլի
Պատրիարքին կողմէն , հրաւիրելով 'զանոնք որ իւ-
րաքանչիւր թաղական Խորհուրդ թաղական ժողով
կազմէ թաղին մէջ բնակօղ արհեստաւորաց մէկ քա-
նի երեւելիները հրաւիրելով , զորօրինակ երկ երկու
հոգի ամէն արհեստէն եթէ կարելի է . սոյն ժողովին
պաշտօնը պիտ' ըլլայ հանգանակօղաց ցանկը պատ-
րաստել եւ 'զանի ըստորագրել տալ :

1. Հանգանակօղաց ցանկ . — Նոյն ժողովին մէջ թա-
ղին ազգահամարէն կամ ընտրօղաց ցանկէն քաղելով

կը զատվին այնպիսիքը որոց հանգանակելու անկա-
րօղ ըլլալը թաղեցւոց կամ արհեստակցաց կողմէն
վկայեալ ըլլայ: Ար մնան կարօղ անձինք այսինք
հանգանակողները:

Հանգանակողաց ցանկը կը պատրաստէ թաղա-
կան Խորհուրդը ապաքեական կարգով եւ անուն-
ները անշփոթելի կերպով նշանակելով*:

Հանգանակողաց ցանկին դուռնը փակուցված
պիտի ըլլայ տակալ օրինակ մը պաշտօնական աստի-
ճանացոյցին որոյ տակը պիտի ըլլայ տակալ քանի
մը տող հանգոյն իմաստով. դորօրինակ:

« ԱԶԳԸ կը հրաւիրէ իր հանգանակողները՝ այսինք
անոնք որ Հափահաս էն ու վաստակի տէր, իրենց
ազգային պարտքը կատարել՝ ըստ Սահմանադրու-
թեան մասնակից ըլլալով ընդհանուր հանգանակու-
թեամբ ազգային ծախից վճարմանը իւրաքանչիւր
իր կարօղութեան Հափովը:

Արօղութեան Հափը իւրաքանչիւր ոք իր ան-
կեղծութեան մէջ պիտի բնտուէ, եւ ներկայ պաշտօ-

* Սնուանց ցանկը կանոնաւոր եւ անշփոթելի կերպով
գրվելու համար առաջ անունը կը դրվի եւ անունը ըսվածը
իւրաքանչիւրին իր ընտանիքի անունն է՝ զոր անդրստին իր
մօրը արդանդէն կը կրէ. եթէ նոյն անունով ուրիշ անձինք
կան ազգին մէջ կամ նոյն ընտանիքի ուրիշ անդամներ, այն
ատեն անունին տուել մականուններն ալ կը նշանակվին
եւ մականունը ըսվածը ծնունդէն ետքը մկրտութեան ատեն
եւ ուրիշ ո՛ր եւ է առթով գրվածներն էն. եթէ պատահի
որ նոյն անունով եւ նոյն մականուններով ուրիշ անձինք գտվին
թաղին կամ ազգին մէջ, այն ատեն արհեստ կամ բնակու-
թիւն, երկիր եւ այլ ո՛ր եւ է այնպիսի հանգամանք մը պէտք
է աւելցվի որով նոյն անունը իր հոմանուններէն կարենայ
որոշվիլ:

հաւան ցուցակին որ աստիճանի հանգանակը իրեն
ծանր չը թըւէլով իր կարողութեանը յարմար դատէ
նէ, այն հանգանակը առաջիկայ ցանկին մէջ իր ան-
ուանն առջեւ նշանակելով պիտի ըստորագրէ:

ԱԶԳԸ՝ իր հանգանակողաց աչացն առջեւ դնել-
ով իր դրամական պիտոյքը եւ յիշեցնելով մանա-
ւանդ թէ ընդհանուր հանգանակին մէջ պարունակ-
եալ է նաեւ թաղական հանգանակութեան բաժինը
որ անոր տասանորդը պիտի ըլլայ, իւրաքանչիւրին
ազգասիրական նախանձաւորութեանը կը դիմէ, եւ
կը խնդրէ արդիւնաւորապէս ըստորագրել իրենց
հանգանակը »:

Այս տողերէն անմիջապէս ետքը՝

Թաղին անունը եւ թըւական (Տէ՛ր Դ՞ոհ)

Ցանկ հանգանակողաց (Տէ՛ր Դ՞ոհ)

Կ'ըսկըսին անունները ապարէական կարգով.....

Հանգանակողաց ցանկը այսպէս կը պատրաստվի,
կը մնայ ըստորագրութիւնը:

2. Ըստորագրութիւն. — Թաղական ժողովը առաջին
նիստի մը մէջ հանգանակողաց ցանկը պատրաստե-
լէն ետքը՝ կիրակի մը պատրիարքական կոնդակով
եկեղեցեաց մէջ ծանուցում եւ հրաւեր կը կարդաց-
վի հանգանակողաց, թէ հանգանակողաց ցանկը
պատրաստ է եւ ըստորագրութիւնը բացված է եւ
թէ այս ինչ կիրակիէն ըսկըսելով մինչեւ միւս կի-
րակին պարառապէս ամէն մարդ իր թաղին խոր-
հըրդարանը երթայ եւ իր ազգային տարեկան հան-
գանակն ըստորագրէ: Սոյն ծանուցումն ու հրաւերը

լրագրաց միջոցով ալ պէտք է ութ օր առաջ հա-
ղորդել հասարակութեան :

Հանգանակօղաց ցանկը եւ ըստորագրութիւնները
ըսկրսած կիրակիէն մինչեւ միւս կիրակին ութ օր
բաց կը մնան խորհրդարանին մէջ, եւ ըստորագրու-
թեան գործօղութիւնը կ'ըլլայ՝ իւրաքանչիւր հան-
գանակօղ ցանկին մէջ իր անուանն առջեւ իր տա-
րեկան հանգանակը գրով եւ ո՛չ թրւանշանով նշա-
նակելով եւ մի եւ նոյն տողին վրայ ըստորագրե-
լով, սակայն զորօրինակ՝

Անուն... (Տարեկան հանգանակ աշխատելու ըստորագրութեան) :

Ասոր համար ցանկին թերթը լայնիկէ պէտք է ըլլայ :

Ութ օրէն ետքը՝ եթէ ըստորագրութիւնները չը
լցվին ոմանց ներկայանալ չ'ուզելով կամ չը կրնալ ո-
վը, անոնց տունը պէտք է տանին ցանկը երկու
հոգի թաղական ժողովէն, եւ հոն անոնց ներկայաց-
նելով ըստորագրել տան 'զանի : Այսպէս կատար-
ված կ'ըլլայ ըստորագրութեան գործօղութիւնը :

Այս գործօղութիւններէն ետքը՝ թաղական ժո-
ղովը երկրորդ նիստ մը կ'ընէ ըստորագրեալ ցանկը
աչքէ անցնելու համար . եթէ դիտէ այնպիսի ըս-
տորագրութիւն մը որ իր կարօղութենէն խիստ վար-
ըլլալը բոլոր ժողովականք վկայէն ու գրէթէ աշ-
խարհածանօթ ըլլայ, երկու հոգի դարձեալ նոյն ժո-
ղովէն պէտք է այն հանգանակօղը տեսնեն եւ 'զանի
յորդորելով թէ Ազգին դրամական պիտոյքը եւ թէ
իւր աշխարհածանօթ կարօղութիւնը առաջադրելով,
քաղցրութեամբ համոզել ջանան վերագոյն հանգա-
նակի մը հանելու . եւ իրենց այս գնացքը ինչ ար-
դիւն ալ ունենայ, պէտք է անով գոհ ըլլան : Ասով
այն հանգանակօղը երկրորդ անգամ ելած կ'ըլլայ

իր խղճին աստեանը , եւ ժողովն իր պաշտօնն ու պարտաւորութիւնը ազգասիրապէս կատարած կ'ըլլայ :

Ասանկով երբոր հանգանակօղաց ցանկին ըստորադրութիւնները լմբնան , թաղական Խորհուրդը օրինակը կ'առնէ իր խորհրդարանին մէջ պահելու հա հար եւ բնագիրը կը ղրկէ առ Ս^ն Պատրիարքը :

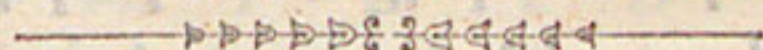
Քաղաքական ժողովը թաղերէն եկած ցանկերով թաղ թաղ որոշեալ ընդհանուր ցանկ մը կը շինէ հանգանակօղաց 'զոր կու տայ Եւմտական Խորհուրդին եւ բնագիրը դիւանատան կ'աւանդէ : Այս ընդհանուր ցանկէն քաղելով՝ Աստիճանացոյցին մէջ որքան անձանօթ կետէրով պարապ ձգված տեղեր կան , 'զանոնք Քաղաքական ժողովը ծանօթ թըւանշաններով կը լցնէ . ասով աստիճանացոյցը կը լրանայ եւ ուղղակի հանգանակութեան բովանդակ արդիւնքը ծանօթ գումար մը կ'ըլլայ 'զոր Եւմտական Խորհուրդը՝ թաղական տասանորդ վար երթալու բաժինը ցուցնելով՝ ազգային պիւճէին մէջ հասից կարողը կ'անցնէ :

Հանգանակութեան արդիւնը երեւոյթաւորապէս հաղորդելու համար՝ լրացեալ աստիճանացոյցէն մէյմէկ տպեալ օրինակ երեւոյթաւորապէս պէտք է ղրկել կամ Ընդհանուր ժողովին ներկայացնել եթէ նիստ կայայն օրէրը :

Հանգանակօղաց ցանկը տարին կամ գոնէ երկու տարին անգամ մը կը նորոգվի ու կը սրբազրվի թաղական Խորհուրդներու մէջ սոյն գործօղութիւններով , եւ սոյն կերպով կը ներկայանայ դարձեալ կեդրոնական Աարհութեան որ ըստ պիտոյից կը տնօրինէ :

Սոյն գործօղութիւններով լմբնցած կ'ըլլայ հանգանակօղաց դասումը եւ անոր հետ հանգանակութեան բաշխումը :

Իր ազգը ճշմարտապէս սիրող եւ անոր յառաջա-
դիմութիւնը անկեղծապէս՝ այսինքն ո՛չ խօսքով այլ
գործող մաղթող, կրթեալ եւ լուսաւորեալ ժող-
վուրդի մը համար՝ բաշխման այս բարոյական եղա-
նակը է՛ն ազնիւ եւ է՛ն արժանաւոր եղանակը կ'երե-
ւայ մեզի: Հայ ժողվուրդը այս երջանիկ պայման-
ներէն որչափ հեռի կամ անոնց որչափ մօտ ըլլալը
մենք չ'էնք համարձակիր քննել, բայց հաստատ
համոզված էնք թէ որչափ մօտեցնելու ջանք ըլլայ
այնչափ ընդունակ է մօտենալու, այնչափ կը բաղ-
մապատկի հանդանակութեան արդիւնքը, այնչափ
կը բարգաւաճի ազգային գործը:

Բ. ԳԼՈՒԽ. — ՀԱՒԱՔՈՒՄ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

Հաւաքման եղանակ կը կազմէն Հանդանակու-
թեան արդիւնքը հանգանակողաց քսակէն ելնիլ ու
ազգային սնտուկը մօնելու համար պէտք է դաժ բո-
լոր գործողութիւնքը:

Հաւաքման եղանակին մէջ այն ըսկիզբն է առաջ-
նորդ որ հանդանակութիւնը ծանօթ չ'ընելու համար կը
պատուիրէ ըստ կարի գիւրութիւն տալ վճարողին որ
հանգանակողն է, ուրկէ կը ծագի եւ փոխադարձ
գիւրութիւն պահանջողին որ Վարչութիւնն է. եւ
միանգամայն կը պատուիրէ ըստ կարի քիչ ծախք
հաւաքման:

Ի՛նչպէս ծանր կ'ըլլայ այն հանգանակութիւնը
որոյ բաշխման հիմ բռնված է վճարողին կարողու-
թիւնը եւ 'ղայն կարողութեան չափն որոշողը իւ-
րաքանչիւր հանգանակողին իր խիղճն է, ուր ո՛չ

հարստահարութիւն կայ ոչ բռնութիւն, ուր պատուի եւ ազգասիրութեան զգացումէն զատ փաստաբան չը կայ, ուր ներքին համոզումէն զատ հարկադիր չը կայ:

Բարոյական այս միջոցով՝ կրնանք ըսել թէ հոգի է տեսակ մը՝ զոր կ'ընէ ոչ թէ հանգանակողը Ազգին այլ Ազգը հանգանակողին, (եթէ անկարօտ ըլլալով Ազգէն նուէր ընդունելու կայ խոնարհօղ), իրեն յանձնելով իր կարօղութեան չափը կամաւորապէս ինք որոշելը: անտարակոյս պահանջելի ճիշտ գումարէն որքան պակաս իր հանգանակը խոնարհի ոք ըստուրագրել, Ազգին կողմէն այնքանն իրեն իբր չնորհ թողված կրնայ համարուիլ: Սակայն մէյ մ'որ գումարն որոշէց ու իրեն մատուցված պաշտօնական ցանկն ըստորագրէց, ալ անկէ ետքը ոչ կամաւորութիւն կը մնայ, ոչ նուէրի խօսք: պատուի պարտուց կարգը կ'անցնի գումարը եւ պէտք է որ վըճարվի նոյն տարւոյն ընթացքին մէջ: զի պիտի զխոնայ հանգանակողը թէ Ազգային Վարչութիւնը իր հաշւին մէջ առած է 'զայն գումարը եւ այն ըստորագրեալ ցանկին վրայ հիմնած է իր պիւճէն: եւ թէ՛ եթէ չ'ընդունի 'զայն հասոյթը, ազգային մատակարարութեանը մէջ խառնակութիւն, շփոթութիւն, խոչընդոտներ պիտի ծագին իրէնց խօստմանն ու ըստորագրութեանը հաւատարիմ չը մնացող ազգայնոց երեսէն:

Բարոյապէս արդէն այսքան թեթեւ էղած հանգանակութիւնը՝ որ հակառակ պայմաններով կրնայ ծանրանալ, նիւթապէս ալ թեթեւցնելու է իր հաւաքման եղանակին մէջ, թէ վճարողին եւ թէ պահանջողին կարելի էղած դիւրութիւնները տալով եւ միանգամայն կարելի էղածին չափ քիչ ծախք պատճառելով:

ԵՂԱՆԱԿ ՀԱՒԱՔՄԱՆ

Հաւաքման եղանակը երկու պայման կը պահանջէ. մէկը՝ ժամանակի պայման որ գլխաւորապէս վճարումը կը դիւրացնէ եւ հանգանակողին աւելի հարկաւոր է. միւսը՝ ապահովութեան պայման որ գլխաւորապէս պահանջումը կը դիւրացնէ եւ աւելի վարչութեան հարկաւոր է :

Ա. — Պայման խմանակի. — Ամենայն վճարում որոշ ժամանակի մը մէջ կ'ըլլայ որ վճարման ժամակէտը կը կազմէ : Տարեկան վճարելի գումար մը բանաւորապէս չորս կերպ ժամակէտ կրնայ ունենալ, որոնք տարւոյն բաժանումէն կը գոյանան. որք էն քաւիւն, վեցամսեկն, երեքամսեկն, եւ ամսական :

Առաջին կերպը այսինք տարեկան վճարումը՝ տարեկան վճարելի գումարը տարւոյն որոշեալ մէկ օրը մէկ անդամին ամբողջ վճարելով կ'ըլլայ : Այս կերպը՝ որ ժամանակի բաժանում չ'ունի, ամենեւին դիւրութիւն չը տար վճարողին եւ ինքնին թեթեւ էղած հանգանակութիւնը վճարողաց մեծ մասին ծանր երեւցնելու միջոց մըն է, ուստի կը մերժենք :

Վերջին կերպը այսինք ամսական վճարումը՝ տարեկան վճարելի գումարը 12 հաւասար մասերու բաժնելով, ամէն մէկ բաժինը ամսէ ամիս վճարելով կ'ըլլայ : Այս կերպը վերջին աստիճան դիւրութիւն տուած կ'երեւայ վճարողաց. սակայն շատերուն անհաճոյ եւ թէ վճարողին թէ պահանջողին ծանծարալի կ'ըլլայ. վճարողին ծանծարալի՝ զի ամէն ամիս գլուխ պահանջում պիտի ըլլայ իրմէն. պահանջողին ծանծարալի եւ միանգամայն մնասակար՝ զի բոլոր տարին պահանջմամբ ըզբաղեալ ըլլալէն զատ, հա-

ւաքման ծանրկէկ ծախք ալ կրնայ պատճառել 'դոր
մայր գումարը չը կրնար վերցնել : Ուստի այս կերպն
ալ առջինին հետ կը մերժէնք . անի բաժանում չ'ու-
նի , պակասութեամբ կը մեղանչէ . ասի բաժանում
խիստ շատ ունի , չափազանցութեամբ կը մեղանչէ .
այս երկու ծայրէրն ալ ընդունելի չ'են :

Ար մնան վեցամսեկան եւ եռամսեկան վճարման
կերպերը :

Վեցամսեկան վճարումը երկու բաժին ունէնա-
լով քիչ դիւրութիւն կ'ընծայէ վճարողին , մինչդեռ
աւելին ընծայել կարելի է եռամսեկան վճարման ե-
ղանակով որ չորս բաժին ունի :

Արդ պէտք է որոշել թէ այս եռամսեկները ո-
րո՞նք պիտի ըլլան եւ տարւոյն ո՞ր օրէն պիտի ըս-
կըսի առաջին եռամսեկը : Տարւոյն չորս եղանակ-
ները երեքական ամիսով չորս եռամսեկ կը կազմեն .
ասոր համար շատ երկիրներու եւ ընկերութեանց
մէջ այս եղանակները կազմող ամիսներն են որ ե-
ռամսեկն ալ կը կազմեն . ասկէ աւելի բնական չափ
եւ բաժանում չը կրնար ըլլալ : Իսկ առաջին եռամ-
սեկը այսինքն դրամական տարեգլուխը գարունէն
պէտք է ըսկըսինք . ասով ոչ թէ միայն Տէրու-
թեան ալ դրամական տարեգլխին համաձայն եկած
կը գտնինք , այլ եւ մանաւանդ Սահմանադրական
տարեգլխին համաձայնած կ'ըլլանք մեր ազգային
դրամական տարեգլուխը . քանզի սահմանադրական
ընտրութիւններն ալ գարնան մէջ կ'ըսկըսին եւ
Ընդհանուր ժողովն ալ գարնան մէջ կը բացվի : Ուս-
տի պէտք է հաստատել գարունը առաջին եռամսեկ
եւ գարնամուտէն ըսկըսիլ տարեկան հանգանակաց
առաջին բաժինը հաւաքելու . ամառը երկրորդ ե-

ռամսեկ եւ ամռամուտէն ըսկըսիլ երկրորդ բաժինը
հաւաքելու . աշունը երրորդ եռամսեկ եւ աշնա-
մուտէն ըսկըսիլ երրորդ բաժինը հաւաքելու . ձը-
մեռը չորրորդ եռամսեկ եւ ձմռամուտէն ըսկըսիլ
չորրորդ բաժինը հաւաքելու :

Եռամսեկան վճարումը դիւրութեան ամէն պայ-
մանները պարունակող կը համարինք եւ անոր բա-
ժանումը միւս ամէն բաժանումներէն նախապատիւ
կը դասէնք . մանաւանդ օրինակը տեսնելով շատ
երկիրներու մէջ ուր ընկերական խնդիրները տնտե-
սական գիտութեանց լուսովն էն պայծառացած եւ
հանգանակութեան խնդիրը մասնաւոր ուսմանց են-
թակայ , եւ ուր պաշտօնական վճարմանց ամէնն ալ
գրէթէ եռամսեկան բաժինով կ'ըլլան , մեր տեսու-
թիւնն այս մասին արդարացեալ կը կարծէնք :

**Աւստրիկ տարեկան հանդանակաց եռամսեկան բաժինները
և ըստ այնմ տնօրինեալ հանդանակութեան աստիճանացոյցը :**

ՊԱՅՄԱՆ ԳՈՅՆ ԳԱՍ	5000 ղ ղէն մէր, Խնէադրէնէ 4000 ղէ—1000	Տարեկան Հանգումայ Կան Բաժին	Երեւոյն	Թիւ հանգումայ	Երեւոյն	Երեւոյն	Երեւոյն
ՊԱՅՄԱՆ ԳՈՅՆ ԳԱՍ	1 ^ա աստիճան	5000	»	—750			
	2 ^ա աստիճան	2500	»	—625			
	3 ^ա աստիճան	2000	»	—500			
	4 ^ա աստիճան	1500	»	—375			
	5 ^ա աստիճան	1000	»	—250			
ՊԱՅՄԱՆ ԳՈՅՆ ԳԱՍ	6 ^ա աստիճան	900	»	—225			
	7 ^ա աստիճան	800	»	—200			
	8 ^ա աստիճան	700	»	—175			
	9 ^ա աստիճան	600	»	—150			
	10 ^ա աստիճան	500	»	—125			
	11 ^ա աստիճան	400	»	—100			
	12 ^ա աստիճան	300	»	—75			
	13 ^ա աստիճան	200	»	—50			
	14 ^ա աստիճան	100	»	—25			
ՊԱՅՄԱՆ ԳՈՅՆ ԳԱՍ	15 ^ա աստիճան	80	»	—20			
	16 ^ա աստիճան	60	»	—15			
	17 ^ա աստիճան	40	»	—10			
	18 ^ա աստիճան	20	»	—5			
	19 ^ա աստիճան	12	»	—5			

Ընդհանուր գումար տարեկան հանդանակաց

Այս եռամսեկան աստիճանացոյցին անձանօթ կետերով պարագլ թող-
ված տեղերն ալ լրացեալ տարեկան աստիճանացոյցէն քաղելով ծանօթ
թրւանշաններով կը լցվին :

Բ. Պայման ապահովութեան: — Հանգանակողին քսակէն ելած գումարին գրէթէ ամբողջը առանց պակսելու ազգային սնտուկը մտնիլը հաւաքման եղանակով ապահովեալ պէտք է ըլլայ. ըսել է թէ՛ ոչ թէ միայն չը գողցվի այլ հաւաքման ծանր ծախք ալ չը պատճառէ: Ասոր պատասխանատու թէպէտ Եւրոպական մատակարարութիւնն է ուստի եւ այս ապահովութիւնը աւելի անոր պահանջելու բանն է. սակայն սայ՛ ալ գիտնալու է թէ վճարողին աչքը միշտ նոյն գումարին վրայ է թէ որ ձեռքէրէ պիտի անցնի եւ ինչ վախճան պիտի ունէնայ: Ծանր կու գայ այն հանգանակը եւ վճարողին դժկամակութիւնը պատճառէ, երբ հաւաքման եղանակը 'ղայս ապահովութեան պայմանը չը լցնէ:

Ապահովութեան պայմանին մէջ կ'առվին երկու գործողութիւն, Ընկալում եւ Ընկալագիր, որոնք իրարու շարունակութիւն են եւ իրարմէ անբաժանելի եւ ի մի ձուլեալ բուն հաւաքման եղանակը կը կազմէն եւ անոր գործնական մասն էն:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՕՂՈՒԹԻՒՆ ՀԱՒԱՔՄԱՆ

— ԸՆԿԱԼՈՒՄ ՀԱՆԳԱՆԱԿԱՅ

Հանգանակաց ընկալումը երկու եղանակով կըրնայ ըլլալ. Բնորոշում եւ անօրէնում. այս երկու եղանակն ալ քննէնք կարճառօտ:

1. Բնորոշում եղանակ. — Միջնորդական ընկալումը յատուկ հաւաքիչ կամ ընկալունէր կ'եթադրէ որոց ձեռքէն անցնելով հանգանակութիւնը կու գայ ազգային սնտուկը կը մտնի: Միջնորդական ընկալմամբ հաւաքումը ծախք կը պատճառէ եւ գուցէ ծանրկէկ ծախք: Տեղեկագրաց ըսածին նայելով՝

448 հազար այսքան զրուշ հաւաքելու համար 48 հազար այսքանը հաւաքման ծախք կ'ենթադրէն չը դիտէնք ինչ հաշուով, բայց ո՞ր եւ է հաշուով ըլլայ երբէք չ'ընդունվիր հարիւրին 10, 11 ծախք: Ո՞ր հանդանակօղ հաճութեամբ կը վճարէ 'դայն գումարը որոյ հարիւրին տասնէն ինք կը զրկվի բայց ազգային սնտուկն ալ չը շահիր: Ասի թէպէտ գործված չ'է բայց օրինաւորապէս կորսված է սնտուկէն. վճարողին աչքին մի եւ նոյն է:

Միջնորդական եղանակը սապէս կրնայ գործադրվիլ. էն քիչը չորս ընկալու պէտք կ'ըլլայ. մէկը՝ Պօլսի քաղքին համար. մէկը՝ Հասգիւղ, Բերա, Կալաթա. մէկը՝ Քաղկեդոն, Ոսկիտար, Քուզկունճուք. մէկն ալ՝ Վոսքորի համար: Այս ընկալունէրը տարին չորս ամիս չորս բաժինները հաւաքելու պիտի ըզբաղին. դնէնք 600 զրուշ ամսականով կէս ամիս ալ աշխատին ամսականին ամբողջ տալու պայմանով, կ'ընէ 16 ամսական այսինք 9600 զրուշ: Ասկէ դատ՝ հաւաքված գումարէն զրուշին մէկ բարայ ալ դարձեալ ընկալուաց պէտք է ձգել իբրեւ ծախք երթեւեկութեան:

Պայման ընկալուաց. Ընկալունէրը պէտք է որ Նշմրտական խորհուրդին կողմէն կարգեալ ըլլան եւ անոնց հաւատարմութեանը այս խորհուրդը պատասխանատու ըլլայ: Այս խորհուրդը՝ իբրեւ ապահովութեան զգուշութիւն, իւրաքանչիւր ընկալուէ մէյմէկ վարկաւոր անձ երաշխաւոր պէտք է պահանջէ, եւ ո՞րքան գումարի համար երաշխաւորութիւն ըլլայ միայն այնքան գումարի արժէք ներկ. յսցնօղ ընկալագիր ձեռքէրնին տրվի սնտուկէն ամէն մէկ անդամին, եւ փոխարէն ապահովագիր առվի ձեռքերնէն:

Վարժապետ ընկալանայ . Ընկալունէրը՝ ընկալած գու-
մարնին քովէնին կամ տունէնին չը պահէլու հա-
մար , պէտք է որ գոնէ օրն ընդ մէջ սնտուկին ներ-
կայանան ու ընկալածնին հոն թափէն : Ամէն մէկ
թափումը վերոյիշեալ ապահովագրին ետին կը նշա-
նակլի թըւականով եւ թափօղը՝ որ ընկալուն է՝ 'զա-
նի կ'ըստորագրէ ու կու տայ սնտուկին . եւ ասոր
փոխարէն՝ սնտուկն ալ ընկալագիր մը կու տայ ըն-
կալուն 'ղոր իր անճական ապահովութեանը հա-
մար ընկալուն ուղէ նէ կը պահէ . իսկ ընկալուն
բստորագրած ապահովագիրը սնտուկը պարտաւոր է
պահէլու , ժամանակին հաշիւ տուած ատենը իր տօ-
մարնէրուն հետ բաղդատլէլու համար :

2. Անգլախն էղանայ . — Անոթիջական ընկալման եւ
զանակով՝ վճարօղն ու պահանջօղը դէմ առ դէմ
կու գան , այսինք հանգանակօղն ու սնտուկը եւ
մէջ տեղէն հաւաքիչը կը վերնայ . հանգանակօղն
առանց միջնորդի ինք կը ներկայանայ սնտուկին ու
հոն իր հանգանակը վճարէլով ընկալագիրը կ'առնէ :

Վերի եզանակին մէջ՝ աղղային սնտուկ ըսէլով
կեդրոնական սնտուկն ակնարկէցինք . իսկ հոս այն
սնտուկը չ'էնք կրնար իմանալ զի մեծ գծարութիւն
է հանգանակօղաց որոնք թաղէրու մէջ ցրած էն՝
մատչիլ այն սնտուկին . այլ հոս թաղական սնտուկը
կ'ուղէնք ցուցնել ուր ամէն մարդ իր թաղին մէջ
դիւրութեամբ կրնայ ներկայանալ : Թաղական սըն-
տուկնէրը չ'էն կրնար հաւաքիչներու նման եւ անոնց
հաւասար կերպով միջնորդ սեպլիլ կեդրոնականին .
զի այս սնտուկնէրն ալ աղղային էն եւ հաւաքիչէ
մը պահանջէլի ապահովութեան պայմանները ա-
տոնցմէ պահանջէլու տեղի չը կայ : Թաղական սըն-

տուկը իրրեւ առաջին դուռը նկատելով կեղրոնա-
կանին կամ անոր իրրեւ օգնականն սնտուկը՝ թա-
ղականին մէջ թափվածը կեղրոնականին հասնելու
պէտք է ապահով համարել : քանզի թաղական խոր-
հուրդն է երաշխաւորը եւ աս' ալ ազգային խոր-
հուրդ մըն է : Այս նկատմամբ է որ անմիջական կը
համարինք այս եղանակը , որն որ սա կերպով կը
գործադրվի :

Գործնական հոս . Հանգանակողաց ցանկերուն ըստո-
րագրութիւնքը լմննալէն եւ Ընդհանուր Ժողովին
կողմէն հաւաքման արտօնութիւն տրվելէն ետքը՝
Քաղաքական Ժողովը Ս^ն Պատրիարքին շրջաբերա-
կանով կը ծանուցնէ թաղերուն՝ (եւ ասի առջի ան-
գամին միայն կամ ամէն դրամական տարւոյ ըսկիզ-
բը) , թէ ամեն եռամսեկին առաջին կիրակիէն ըսկը-
սելով պարառապէս մինչեւ երկրորդ կիրակին Թա-
ղական սնտուկները բաց են , (զոր օրինակ՝ կիրակի
եւ ուրբաթ օրերը մինչեւ իրիկուն եւ միւս օրերը
դոնէ մինչեւ կէս օր) . հանգանակողք հրաւիրեալ
էն նոյն ութօրվան մէջ ներկայանալ սնտուկին թէ
անձամբ եւ թէ իրենց հաւատարիմ անձի մը միջ-
նորդութեամբ եւ վճարել իրենց ըստորագրած տա-
րեկան հանգանակին եռամսեկան բաժինը :

Թաղական խորհուրդները սնտուկին բացվելէն ութ
օր առաջ եկեղեցեաց մէջ այս ծանուցումը հասարա-
կութեան հաղորդելէն զատ՝ նոյն շաբթին մէջ յա-
տուկ շրջաբերականով պէտք է հաղորդէն՝ զանի ի-
րենց թաղին բոլոր հանգանակողաց , յիշելով անոնց
միանգամայն թէ՛ եթէ նոյն որոշեալ առջի շաբթին
մէջ չը ներկայանան ու ետքը իրենց յատուկ ընկալու-
կամ հաւաքիչ ղրկել հարկ ըլլայ, հանգանակողք զրու-

չին մէկ բարայ իբրեւ հաւաքման վարձ վճարելու
կը պարտաւորին ընկալման համար ներկայացող անձինս
Եթէ ասանկ ուշ մնացող հանգանակողները չ'ուզէն
իրենք վճարել այս դրուշին մէկ բարայ հաւաքման
վարձը, պիտի գիտցած ըլլան թէ անտուկը պար-
տաւորեալ է 'զանի վճարելու, եւ որպէս տեղ չը կայ
'զանի իբրեւ օրինաւոր ծախք նշանակելու իր տօ-
մարին ելից էջերուն վրայ, իբրեւ կորուստ պիտի
նշանակէ նոյն հանգանակին վրայ դրուշին մէկ բա-
րան: Ասի դիտնալով հանգանակողք՝ ոչ ոք կը յա-
պաղէ իր վճարումը, կամ եթէ յապաղէց, ինք կը
վճարէ հաւաքման ծախքը եւ ամենեւին չ'ընդու-
նիր իր հանգանակին վրայ կորուստ նշանակել տա-
լով ազգային անտուկին տուծել տալ իր յապաղումը:

Այս եղանակով ուղղակի հանգանակութեան բո-
լոր արդիւնքը՝ ութ օր ալ յապաղողաց ձգելով, եր-
կու շաբթվան մէջ թաղական անտուկներուն մէջ
կը մանին. եւ վերջապէս ըսկըսած օրէն էն ուշը մէկ
ամսվան մէջ Անդրոնական անտուկին հասնիլը խիստ
հաւանական կ'երեւայ մեզի:

Երբ հանգանակողը վճարելու համար ներկայանայ
անտուկին, հոն պատրաստ ընկալագիր մը պէտք է
իրեն տրվելու, որ ապահովութեան պայմաններուն
մէկն է եւ հաւաքման երկրորդ գործողութիւնը:

Թէ 'զայս պայմանը եւ թէ ասկէ ետքը ըլլալու
գործողութիւնները՝ անմիջական ընկալման եղանակը
իբր ընդունված սեպելով ու իբրեւ անոր շարունա-
կութիւնը պիտի բացատրենք:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾՕՂՈՒԹԻՆ ՀԱՒԱՔՄԱՆ

— ԸՆԿԱԼԱԳԻՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

Մնտուկին կողմէն հանգանակօղին տրվելու ընկալազիրը՝ յանուն Ազգին տրված պաշտօնական տօմսակ մըն է որում հանգանակի մականունն կրնայ տրվիլ, եւ 'զոր անխտիր ընկալազիր հանգանակութեան կամ հանգանակազիր կը կոչենք :

Հանգանակութեան ընկալազիրը կամ հանգանակազիրը առաջուց երկու պաշտօնական կնիք պիտի ունենայ, մէկը Կեդրոնական Վարչութեան եւ միւսը Երմտական Խորհուրդին. եւ ետքը՝ վճարման պահին միայն Թաղական Խորհուրդին կնիքն ու ազգային դրոշմը պիտի զարկվի եւ ըստորագրվի :

Աւասիկ գրեթէ ընկալազրին օրինակը :

Հանգանակագրին հետեւը մանր գրով գրելու է սա ծանօթութիւնը .

Մ. Ք. — « Եթէ ամեն եռամսեկին առաջին կիրակիէն մինչեւ երկրորդ կիրակին վճարումը չ'ըլլայ սնտուկին ներկայանալով, թէ անձամբ եւ թէ հանգանակողին հաւատարիմ դատած անձի մը միջնորդութեամբ, վճարելի գումարին ղրուչին մէկ բարայ հաւաքման ծախք կը պատճառի 'զոր հանգանակողը պիտի վճարէ ընկալման համար իրեն ներկայացող անձին » :

Եթէ կիրառութիւնը երկու տարւան համար է, « կիրառութիւն ամաց 1865—1866 » կը նշանակվի եւ երկու անգամ չորս եռամսեկ եւ չորս բաժին կը գրվի հանգանակագրին մէջ իւրաքանչիւր տարին նշանակելով եւ կրկնելով եռամսեկաց քով՝ օրինակին մէջ ցուցվածին պէս :

Հանգանակագիրը տարւոյն ըսկիզբը առաջին եռամսեկը վճարված ատեն գանձապետը կ'ըստորագրէ թրւական գնէլով, թաղական կնիքն ու ազգային ղրօշմը կը զարնէ ու կուտայ հանգանակողին որ 'զանի կը պահէ եւ անով կը ներկայանայ սնտուկին ամեն մէկ վճարման ատեն՝ 'զանի ըստորագրէլ տալու համար : Գանձապետը ըզգուշութիւն պիտի ընէ գնէլու թրւականին որ ճիշտ ընկալած օրին թրւականն ըլլայ, եւ եթէ հաւաքման ծախք կայ, փոխանակ՝ « առանց հաւաքման ծախքի » գրելու, պիտի գրէ՝ « ղրուչին մէկ բարայ հաւաքման ծախքով » որպէս զի իր տօմարին մէջ « կորուստ » նշանակվածը կարէնայ ըստ հարկին քաղդատվի :

Տարին լմննալէն ետքը հանգանակադիրները կը փոխվին եւ նոր տարւման համար ուրիշ հանգանակիր կը տրվի նոր տարւոյն կիրառութիւնը նշանակելով:

Մտուելը ուրիշ տօմար մ'ալ պէտք է ունենայ, ընկալագիրք կամ հանգանակագիրք տօմար մը, որոյ թերթէրը հանգանակագրաց տպեալ օրինակները պիտի պարունակէն հանգանակօղաց տրվածին նոյն եւ նմանը եւ անունին մէջը ձեռագրով նշանակված: Այս հանգանակագիրքը՝ հանգանակօղաց ցանկին նախէլով քանի օրինակ պէտք է նէ, այնքան օրինակ առաջուց զոյգ կը պատրաստվի որոյ մէկը հանգանակօղին կը տրվի եւ միւսը տօմարին մէջ կը մնայ: Հանգանակաց աստիճանին կարգովը կամ լաւ եւս հանգանակօղաց ցանկին հետեւելով ապարէի կարգով թըւահամար դրված է տօմարին մէջ ամէն մէկ հանգանակագրին եւ նոյն թըւահամարը հանգանակօղին ձեռքինին վրայ կրկնված: Վճարման պահին՝ հանգանակօղը հանգանակագիրք տօմարին մէջ իր հանգանակագրին օրինակը գտնել կուտայ եւ անոր մէջ «վճարէց» բառին առջեւ է մը դնելով եւ ընկալաց բառը դժով մը աւրելով՝ թըւականը կը դնէ ու կ'ըստորագրէ եւ թաղական Խորհուրդին կնիքն ու ազգային դրօշմը դարնել կուտայ: Եթէ հանգանակօղինք չ'է ներկայացօղը, իր անուանը՝ իր կողմէն ներկայացօղը կ'ընէ 'զայս ըստորագրական գործօղութիւնը: Ըսել է թէ վճարումն էղածին պէս գանձապետը հանգանակօղին ձեռքինը կը կնքէ ու կ'ըստորագրէ, եւ հանգանակօղը տօմարին մէջի օրինակը ասով՝ երկու կողմէն ապահովութեան պայմանները լցված եւ ընկալագրական գործօղութիւնը կատար-

ված կ'ըլլայ . պահանջօղն ու վճարօղը իրարու ընկալազիր տուած կ'ըլլան եւ իրարմէ զերծ : Եւ հոս կը լմըննան սնտուկին գործօղութիւնքը հանգանակօղին հետ . կը մնան Թաղական սնտուկին Կեդրոնականին հետ ըլլալու գործօղութիւնքը :

ԳՈՐԾՕՂՈՒԹԻՒՆՔ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՈՒ ԹԱՂԱԿԱՆ
ՍՆՏՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԿԵԴՐ. — Թաղական սնտուկներուն մէջ թափված գումարներուն կեդրոնականին անցնիլը կամ անմիջապէս կեդրոնական գանձապետին ձեռքը կ'ըլլայ կամ անոր կողմէն եւ անոր անուանը յատկապէս ներկայացօղ ելմտական գործակալի մը ձեռք : Ասոր համար պէտք է որ Ելմտական խորհուրդը սնտուկին յարեալ գործակալ ունէնայ իրեն հաւատարիմ անձ մը վարձեալ եւ երաշխաւորեալ , որ իրեւ ընդհանուր ընկալու՝ կեդրոնական գանձապետին կողմէն կը ներկայանայ Թաղական գանձապետներուն , եւ եռամսեկին երկրորդ կիրակիէն անմիջապէս ետքը ըսկըսէլով կու գայ Թաղէրը կը շրջի եւ ընկալազիրքէրն ըստուգէլով հաւաքված գումարները կ'ընդունի ու Կեդրոնական սնտուկին կ'աւանդէ :

Ելմտական կամ սնտուկի գործակալը՝ ամեն մէկ եռամսեկին ներկայացած ատենը՝ ձեռքը պաշտօնական արտօնագիրներ պէտք է ունէնայ ամեն մէկ թաղի եւ ամէն մէկ եռամսեկի համար մէյմէկ հատ Ելմտական խորհուրդին կնքովը հաստատված եւ անոր ատենապետին ստորագրութեամբը վաւերացած , որով Ելմտական խորհուրդը արտօնութիւն կու տայ Թաղական գանձապետներուն՝ ընկալազիրքէրն ըստուգէլ տալով այս ինչ տարւոյ այս ինչ եռամսեկին

համար հաւաքված գումարները կեդրոնական դանձապետին կամ անոր կողմէն ներկայացող գործակալին յանձնելու՝ Կեդրոնական մատուկին աւանդվելու համար:

Թաղ. — Թաղական դանձապետը իր մատուկին ապահովութեանը համար՝ կ'առնէ 'զայն արտօնագիրները իւրաքանչիւր եռամսեկին եւ իր ընկալագիրքին մէջ կը պահէ նոյն տարւման հանգանակագրաց օրինակներուն ըսկիզբը կամ վերջը անպրծելի կերպով 'դանոնք փակցնելով:

Կէրտն. — Ելնտական գործակալը՝ ընկալագիրքին մէջի հանգանակագրաց օրինակներուն վրայ հանդանակօղի ըստորագրութեամբ՝ որքան « Կեդրոնական մատուկին համար վճարեցի » կայ նէ, անոնց ամէնուն ալ տակը դատ դատ « ընկալայ նոյն մատուկին համար, բայց 'ի թաղական տասանորդէն. Ելնտն գործակալ (այս էն է անոն) գրելով կ'ըստորագրէ. առանկ որ՝ գործակալին ըստորագրութիւնը թաղական կնիքին ձախ կողմը կու գայ եւ հանգանակօղին ըստորագրութիւնը աջ կողմը կը մնայ: Այս ըստորագրութեանէն ետքը՝ գործակալն իր ըստորագրած գումարներուն բովանդակ գումարէն տասանորդը՝ ընդհանուր հանգանակութեանէն իբրեւ թաղական բաժին թաղին ձգելով եւ վար երթալով՝ մնացածին համար ընկալագիր մը կու տայ թաղական դանձապետին եւ գումարը կ'ընդունի:

Կեդրոնական դանձապետը՝ եթէ ըզրադմունքը ներէն եւ անտեղութիւն մը չը կայ, գործակալին հետ միասին կրնայ չրջիլ թաղէրը, տօմարներն ըստուգել, ըստորագրութիւններն ինք անձամբ ընել եւ գումարն ընդունիլ ու յանձնել գործակալին. այն ատեն գործակալին տեղ ինք կ'ըստորագրէ սապէս:

« Ընկալայ նոյն սնտուկին համար, անոր ֆանջապէս (այս սնտուկ) » :

Թաղ. — Թաղական դանձապետն ալ իրեն դրկված արտօնադրին պատասխան՝ այսքան դումարէն տա-
սանորդը վար դնելով իբրեւ թաղական բաժին՝ մը-
նացած այս ինչ դումարը Աեդրոնական սնտուկին հա-
մար անոր դանձապետին կամ անոր անուանը ներ-
կայացող Եւմտական գործակալին յանձնած ըլլալը
ծանուցադրով մը կ'իմացնէ Եւմտական խորհուրդին :
Ասով կը լ'ըննան սնտուկնէրուն գործողութիւն-
քը՝ երկու կողմէն ապահովութեան պայմանները
լցված ըլլալով, եւ ասոնցմով հանդանակութեան
հաւաքումը, որոյ արդիւնքը թաղն ալ անկէ իր տա-
սանորդ բաժինը առնելէն ետքը՝ Աեդրոնական սըն-
տուկին մէջ մտած կ'ըլլայ անմիջական ընկալման ե-
ղանակով :

Հաւաքման երկու եղանակներէն՝ անհիշան եւ Դը-
նորդական, մենք անմիջականը վեր կը դասէնք • վտան
դի նախ՝ ապահովութեան պայմանները միջնորդա-
կանէն շատ աւելի աղէկ կը լցնէ անմիջականը, եւ
այս եղանակով հանգանակողին քսակէն ելածը ան-
միջապէս սնտուկը կը մտնի առանց այլ եւ այլ ձեռ-
քէրու մէջ թափթըփէլու վտանգէն անցնելու եւ
մանաւանդ առանց ծախքի • երկրորդ՝ աւելի աղնիւ
եղանակ մըն է իրաւունք ու պարտիք ճանաչող պա-
տուաւոր ու բարեկիրթ անձանց մէջ գործածվելու :

Ահա հանգանակութեան այն հաւաքման եղա-
նակը՝ իր ժամակեալի եւ ապահովութեան պայման-
ներովը, որոյ վրայէն պաշտօնական տեղեկագիր-
ները խորին լռութեամբ սահեալ անցնելով ամենա-

մեծ բաց մըն էն ձգած խնդրին մէջ անմեկնելի
կերպով (*):

Սեր երեսփոխանական պարտաւորութիւնն է այս
բացը լցնելու ջանալ. պիտի յաջողինք արդեօք՝ չը
դիտենք. միայն՝ աւելի ձեռնհասնելու կարծեացն
ըսպասելով՝ փափաքանօք կը յուսանք թէ հաւաք-
ման մեղի պարզ երեւցող այս եղանակները եւ թէ
բաշխման մեղի արդար երեւցող այն բարոյական ե-
ղանակները հանդանակողաց անհաճոյ չը պիտի թը-
ւին, եւ ոչ սակաւ պիտի նսրաստեն յօժարութիւն-
նին գրաւելու, բանաւոր երեւցած ամէն դիւրու-
թիւնները տուած ըլլալով իրենց՝ պատասպարելով
միանգամայն հասարակաց սնտուկին շահը: Ար յու-
սանք նաեւ թէ ոչ ոք պիտի դժկամի օրինաւորա-
պէս հաստատուած հանդանակութեան մը կանոնաւո-
րապէս վճարմանը: Սակայն եթէ պատահելու ըլլայ
այս մասին քանի մը հազւագիւտ բացառութիւններ
որոնք ոչ թէ վճարումը մերժած ըլլան՝ ասի չ'ենք
կրնար ենթադրել, այլ միայն երկար ժամանակ յա-
պաղած ըլլան, այնպիսեաց համար նկատօղութեան
առնելու կէտ՝ իրենց յառաջ բերած պատճառանքն

* Անմեկնելի արդարեւ կը մնար մեզի տեղեկագրաց այս
ընթացքը՝ որոց ձեռնհասութիւնը չ'ենք կրնար ուրանալ,
եթէ տեղեկագիրք իրենք իսկ յայտնած չ'ըլլային մեզի թէ
նոյն տեղեկագիրը ոչ թէ իբրեւ ընդհանուր հանդանակու-
թեան խնդիրը աճող ճառելու դիտաւորութեամբ մատու-
ցած էն ընդհանուր ժողովին, այլ իբրեւ համառօտ յայ-
տագիր մը ազգային սնտուկին արդի վիճակին եւ ազգային
հին պարտքը միայն գոցելու առժամանակեայ միջոցներու ս-
ռաջարկութիւն մը նամակի ձեւով առ Ս^ն Պատրիարքը
ուղղեալ:

էն 'դորս հոն կը բացատրէնք իբրեւ լրական մաս
հաւաքման եղանակին :

ՅԱՊԱՂՈՒՄ ՎՃԱՐՄԱՆՑ

Վճարման յապաղումը երկու պատճառ կ'ենթադ-
րէ . առհնարութեան որ ներէլի է եւ աշօթարութեան որ ան-
ներէլի է :

1. Առհնարութեան . — Անհնարութիւնը նիւթական
պատճառ մըն է՝ հանդանակողին կամքէն անկախ ,
եւ բանաւոր պատճառ կը սեպիլի յապաղելու նա եւ
չը վճարելու իսկ , եւ ընդունելի է :

Բանաւոր պատճառ կամ անհնարութիւն կը սեպ-
վին դրամական ամէն դժբաղդութիւնք . զոր օրի-
նակ՝ հրկիզութիւն , նաւաբեկութիւն , սնանկութիւն ,
եւ այլն : Այս դժբաղդութիւնքը ամէնուս կրնան
պատահիլ եւ վճարելու անհնարութեան մէջ ձգել մեզ ,
բայց անհատին պատուաւորութեանը , ազգասիրու-
թեանը ամենեւին չ'էն կրնար դաշիլ եւ ոչ իսկ ա-
մենեւին անոր ընկերային իրաւանցը :

Եթէ հանդանակողի մը այսպիսի չարիք պատահի
որ վճարելու նիւթական անհնարութեան մէջ ձգէ
'ղինքը , պէտք է որ դրով իմաց տայ իր թա-
ղին զանձապետին՝ թէ իր ըստորագրած տարեկան
հանդանակին մէկ մասը կամ ամբողջ բաժինները
այս ինչ եռամսեկներուն մէջ կամ առ այժմ բոլոր
տարին վճարելու անհնարութեան մէջ կը գտվի դժ-
բաղդապէս : Գանձապետը հանդանակութեան տօ-
մարին մէջ նոյն սնձին հանդանակադրին օրինակին
վրայ առհնարութեան կը նշանակէ . եւ Անդրոնական
զանձապետը կամ անոր գործակալը՝ այն թաղէն
անցնելու եւ անոր տօմարն ըստուգելու ատեն , ան-

կէ քաղէլով նոյն հանգանակին անվճարէլի գումարը
ընդհանուր հանգանակութեան տօմարին ելից էջե-
րուն մէջ կ'անցնէ իբրեւ անհնարութիւն :

2. Անյօժարութեան . — Անյօժարութեան թելադրեալ
կը սեպղին այն պատճառանքը որք նիւթական ան-
հնարութեան մէջ չ'են կրնար ձգել հանգանակօղը
ուստի եւ անընդունելի էն , ուստի եւ առանց բա-
նաւոր պատճառի յապաղումը անյօժարութիւն կը
սեպղի :

Թէպէտ մենք կը դարչինք եմթադրել թէ ըլլայ
անձ մը որ օրինաւորապէս հաստատեալ ազգային
հանգանակութիւնը չ'ուզէ ամենեւին ճանաչել , եւ
իր հանգանակը չ'ըստորագրէ առանց անկարօղու-
թեան պատճառի , կամ ըստորագրելէն ետքը ժպրհի
չը վճարել առանց անհնարութեան պատճառի , ուս-
տի եւ անյօժարութեան պատճառանքը կը խորշինք
քննել . սակայն օրէնքը՝ որպէս զի ամէն դիպւած
նախատեսած ըլլայ , պէտք է այսպիսի օրինազանց-
նէրու դէմ Վարչութեան բռնելու ընթացքը գծէ :

Օրէնք ընդդէմ ընթացի . — Ազգային ընդհանուր պարտ-
քը չը ճանչօղ եւ օրինաւորապէս հաստատեալ հան-
գանակութիւնը(*) մերժօղը ընդդէմ կը սեպղի ընկե-
րական օրինաց , եպերելի է ազգովին , եւ պէտք է

* Օրինաւորապէս հաստատված կը նկատվի այն հան-
գանակութիւնը որոյ ամէն մէկ կէտը կանոնաւոր վիճաքա-
նութեամբ եւ կատարեալ քննութեամբ մեծագոյն մասով
որոշված ու վճռված է ընդհանուր ժողովին մէջ : Վիճաքա-
նութիւնը կանոնաւոր եւ քննութիւնը կատարեալ որով եւ
օրէնաւոր կը նկատվի երբոր խնդիր մը ժողովականաց կար-
ծիքը լաւ մը չը հասկցված քուէի չը դրվի , ըստ 87^ր յօդ.
նոր Սահմանադրութեան եւ ըստ 158^ր յօդ. հինին :

որ բնակատեղիս ընկերային իրաւանց վայելման մէջ ալ հանգանակ չ'ունէնայ, եւ ըստ օրինի արգիլեալ ըլլայ:

1² Օրէն. — Ըմբոստը զրկեալ է ընտրելու եւ ընտրելիք լինելու իրաւունքէն ըստ տրամադրութեան 90² եւ 91² յօդուածոց 1860 ի Սահմանադրութեան, եւ պէտք է զրկեալ մնայ ըստ ոգւոյն նոր Սահմանադրութեան:

Աւասիկ պատճառը .

Ըստ նոր Սահմանադրութեան՝ գոնէ 75 պրուշ հանգանակ վճարելու կարօղութիւն չ'ունէցողը երեսփոխանաց ընտրութեանը մասնակից չ'ը պիտի ըլլայ, ըսել է նոյն իրաւունքէն զրկեալ է. հապա որչափ աւելի պէտք է որ զրկեալ ըլլայ անի որ նոյն դուռ մարին գուցէ քանի մը պատիկը վճարելու կարօղութիւն ունի իսկ յօժարութիւն ոչ. եթէ անկարօղը զրկեալ է, անյօժարը այսինքն ըմբոստը խստագոյն եւս չ'ը պատժիլի նէ ալ, գոնէ զրկեալ ըլլալուն տարակոյս պէտք չ'է մնայ, զի արդարութեան քիչ մը գոնէ մօտեցած ըլլանք:

Իրաւանց ու պարտեաց ըսկըզբան վրայ հիմնեալ է ոչ միայն Հայոց Սահմանադրութիւնը, այլ բարեկիրթ ազգաց մէջ կռեալ ամենայն դաշն ընկերական: Ընկերային նիւթական պարտաւորութեանց առաջինն է հանգանակութիւնը. եւ հանգանակութեան այն տրամադրութիւնը՝ որ 'զայս պարտաւորութիւնը չ'ը ճանչօղը կը զրկէ իր իրաւունքէն, ընկերային դաշանց այն երեւելի կէտը, այն բարձրագոյն դադաթն է, ուր պարտք եւ իրաւունք դէմ առ դէմ կռւ գան, ուր շօշափելի կերպով իրար կը զրկէն կամ իրար կը մերժէն: Երբոր Սահմանադրութեան մէջ իբր չափ

ընտրութեան հանգանակութիւնն է ընդունված, այս
տրամադրութիւնը՝ որ նոյն ըսկըզբան անխուսափելի
հետեւանքն է, ինչո՞ւ նաեւ ընդունելի պիտի չ'ըլլայ,
եւ ո՞ր այլանդակ վարդապետութիւն կրցած է, չը գի-
տէնք, դուրս թողուլ՝ զանի մեր Սահմանադրութեանէն:

Գրծագրութիւն. — Հանգանակութեան օրինաց այս
տրամադրութիւնը՝ ի գործ դնելու համար պէտք է
որ ընտրութեանց ատեն հանգանակութեան տօմար-
նէրն աչքէ անցվին ամէն թաղերու մէջ, եւ եթէ
առանց բանաւոր պատճառ մը յայտնած ըլլալու նա-
խընթաց եռամսեկը դեռ չը վճարողներ գտվին, ա-
նոնց յատկապէս եւ պաշտօնապէս իմաց տրվի նա-
մակով մը՝ թէ առաջիկայ ընտրութեանց մասնակից
ըլլալու համար պայման է անխուսափելի որ նա-
խընթաց եռամսեկը վճարված ըլլայ. ուստի հրաւիր-
եալ էն անյապաղ վճարելու որպէս զի ընտրողաց
եւ ընտրելեաց ցանկերուն մէջ կարէնան մտնիլ, ա-
պա թէ ո՛չ՝ ցանկերէն դուրս պիտի մնան ըստ օրի-
նի, եւ եթէ ընտրելին ապօրինաւոր պիտի համար-
վի ընտրութիւննին:

Իսկ այնպիսին որ ազգային հանգանակութիւնը
չ'է ուզած ճանչել եւ հանգանակ երբէք չ'է ըստո-
րագրած առանց բանաւոր պատճառներու որք էն
անկարողութիւն եւ անհնարութիւն, այնպիսին ար-
դէն հրաժեշտ տուած է իր ազգային իրաւանց. ո՛չ
ընտրող է ո՛չ եւ ընտրելի ազգային ո՞ր եւ ըլլայ
պաշտօնի համար. եւ եթէ երբէք ընտրելի, ապօ-
րինաւոր է եւ անվաւեր անոր ընտրութիւնը:

2^ր Օրէն. — Ըմբոստը արգիլեալ է իր գործոցը մէջ
որք ազգային Վարչութեան եւ ազգային դիւանա-
տանց ձեռօքը պիտի կատարվին:

Գործադրութիւն . — Այս օրէնին գործադրութեանը համար պէտք է որ թաղական խորհուրդները մէյմէկ ցանկ ունենան որոյ մէջ նշանակէն թէ յապաղեալները եւ թէ ըմբոստները եւ որոյ մէկ օրինակը իրենց թաղին համար պահէն եւ մէկ օրինակ մ'ալ Պատրիարքարանի գիւնատան դրկէն , որպէս զի ըմբոստները թէ այս ցանկով եւ թէ հանգանակագիրնին ցոյց տալ պահանջելով կարէնան ճանչնալ , եւ անոնց պատահած գործոցը կատարմանը խնամատարութիւն չ'ըլլայ որով ըստիպեալ ըլլան իրենց պարտաւորութիւնը ճանչէլու եւ իրենց ազգային պարտքը վճարելու :

Ասի այն կէտն է 'զոր Քաղաքական ժողովը' տրոց յանձնաժողովին տեղեկագրին ձգած պարապը լցնել կարծէլով իրրեւ հաւաքման եղանակ կրներկայացնէ իր տեղեկագրին մէջ , օրինազանցներու դէմ բռնվելու ընթացքը օրինապահներու վերածելով , եւ որպէս թէ հանգանակօղք բոլորն ալ հարկաւորապէս պիտի այս ճամբէն անցնէին՝ կանոնաւորապէս վճարած ըլլալու համար իրենց հանգանակը :

Օրինազանցներու դրվելու այս երկուքէն զատ բանաւոր արգելք մեր մտքէն չ'անցնիր , մանաւանդ ներելի չ'է արգելք դնել այն իրաւանց մէջ որք անհրաժեշտ պիտոյք կը կազմէն անհատին եւ որոցմէ կը ծնին անկորնչելի իրաւունք :

Այս արգելքը կը վերնան երբոր ըմբոստները իրենց ազգային պարտքը ճանաչէն ու վճարէն , որով զգաստացեալ կը համարվին : Այսպիսի զգաստացելոց անունը պէտք է աւրէ թաղական խորհուրդը ըմբոստից ցանկէն եւ հանգանակօղաց ու ընտրողաց ցանկէրէն մէջ անցնէ , նաեւ զգուշութիւն ունէ-

Նայ հաղորդել նոյն անունը Պատրիարքարանին դի-
ւանատան որպէս զի հոն ալ ըմբոստից յանկէն աւ-
րովի :

Մինչև հոս քննած եւ որոշւած կետերով աղ-
գային հանգանակութիւնը օրինաւորապէս կրնայ
հաստատուիլ՝ իր բաշխման եւ հաւաքման եղանակ-
ներովը . բայց 'զանի արդիւնաւոր ընելու հարկաւոր
միջոցներ կան որք խնդրին լրական մասն էն եւ
'զորս օրէնսդրին պարտաւորութենէն է անտես չը
թաղուլ աղգին արդի վիճակին մէջ :

Այս միջոցները հետեւեալ դիւին մէջ բացատ-
րէնք :

Գ. ԳԼՈՒԽ

ԱՐԴԻԻՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԳԻՆ ԱՐԴԻ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԷՁ

Տաւր^{*} (հանգանակութիւն) մեր ազգին մէջ, դրեթէ միշտ արտունջ յարուցած է եւ վճարումը յօժարութեամբ չ'է էղած: ասոր համար է որ մէկ կողմէն Վարչութիւնը՝ կամ խորամանկ միջոցներ բանէցնելու ելած է, եւ կամ յուսահատութեամբ իր պահանջման իրաւունքէն ձեռնթափ էղած է: Եւ միւս կողմէն Հասարակութիւնը կամ խուսափելու հնարքներ մտածելու ելած է կամ ըզ Վարչութիւնը անկարգութեան պատճառով դատապարտելով իր վճարման պարտաւորութենէն խոյս տուած է:

Ասանկով երբէ՛ք ազգային տուրքը արդիւնաւոր չ'է էղած, երբէ՛ք անոր ճիշդ արդիւնքը չ'է դիտարկուած:

Մէկ կողմէն Վարչութիւնը կամ անոր մօտ էղօղ անձինք ըզ Հասարակութիւնը իբրեւ «գէտ» կը բամբաւեն: «մեր Ազգը, կ'ըսեն, տուրք տալու դժկամակ է, տուրքի սովորութիւն չ'ունի, տուրքն ինչ ըլլալը չը հասկընար, ազէտ է: այսպիսի ժողովուրդէ մը շատ բան չը հաւաքվիր, այս ինչ դումարէն աւելի հաւաքելը անկարելի է մեր Ազգէն»: Ասանկ ըլլալը մինչեւ անգամ խիղճէրնուն վրայ վկայելու կ'ենին, մինչեւ անգամ պաշտօնական տեղեկագիրները այս կամ այնքանէն աւելի հաւաքվիլը դիւրին

* Տաւր⁺ ըսելու ըստիպեալ էնք հոս զի մեր խօսած ժամանակին համար հանգանակութիւնը բառը նշանակութիւն չ'ունի:

կամ գծարին, կարելի կամ անկարելի ըլլալու ծանր խնդիրը կը յուզէն հարեւանցի մը, առանց մտածելու թէ ինչ է ասոր պատճառը, առանց առաջարկելու թէ որն է ասոր դարմանը:

Արդարեւ քննելու եւ գիտնալու արժանի է թէ արդեօք այդ գումարէն աւելի վճարելու կարողութիւն չ'ունի Ազգը թէ յօժարութիւն չ'ունի. այս երկուքէն որն է իր քով պակասածը: — Կարողութիւնը չ'էն կրնար գիտնալ քանի որ յօժարութիւնը չ'ունենայ. եւ ինչ էն ըրած, ինչ միջոց ի գործ էն դրած կամ կ'առաջարկէն այսօր անոր յօժարութիւնը ձեռք բերելու համար. — Ոչինչ, մինչեւ հիմայ ոչինչ եւ այսօր ալ դարձեալ ոչինչ. — Լռէն թող ուրեմն բամբասող բերանք:

Միւս կողմէն տուրք տալու անձը ըզ Վարչութիւնը իբրեւ տէր. կը բամբասէ երազախառն պատճառարանութեամբ. « Ի՞նչ, կ'ըսէ, տուրք կ'ուզէն ինչ, ինչ բանի համար կ'ուզէն, մինչեւ հիմայ տուածէս ինչ էր տեսած էմ, ուր կ'երթան այս ատակները, այսքան ազգային հասոյթներ կան ինչ կերպով կը խարճվին, որ ձեռքերու մէջ կը թափւթըփին. ո՞վ կը ցանէ ո՞վ կը քաղէ ո՞վ գիտէ. Ազգին մուտքն ու ելքը ինծի ցուցած ունիմ, երբէք առջեւս հաշիւ դրած ունիմ, ինչ երեսով ելեր այսօր տուրք կ'ուզէն. ասանկ անկարգ անկանոն ընթացքի մը համար՝ աչքս գոցելով՝ ըստակ կու տամ ես: Եւ դարձեալ ինչ իրաւամբ եւ ինչ բանի համար ըստակ կ'ուզէն ինչ. Պատրիարքարանի ծախք է նէ ես Պատրիարքարանի հետ գործ չ'ունիմ, ըստըկով լմըննալու գործ ունենամ նէ Տէրն ողորմած է: Եկեղեցիներու համար է նէ, եկեղեցիներն այսքան

եկամուտ ունին, այնքան Բաղրատունի ունին. աս' ալ մէկդի՝ ես քանի որ եկեղեցի երթամ, հոն բաւական ըստակ կը ձգէմ: Դպրատուններու համար է նէ, ես դպրատան մէջ դաւակ չ'ունիմ, ունէցած ատենս վարժապետին երբեմն երբեմն պէտք է դաժը տուած էմ. եւ տուածէս ինչ օգուտ էմ տեսած, դաւկներս ինչ էն չահած. տարիներով գնացին եկան, գրէլ կարդալ է նէ՝ ամէնն ալ ըրին, դարձեալ նալ չը կրցան բանի մը գլուխ անցնիլ, դարձեալ ծանրութիւննին վրայէս չը պակսէցաւ, ուղականն ու սեռականը փոր չը կշտացներ կ'ըսէին նէ՝ իրաւ իրաւ է եղէր մեծերուն խօսքը գետինը չ'ըյնիր. Աստուած խելք տայ, ես խեղ էմ որ դպրատան համար ըստակ տամ, խելք ունէցողը թող տայ: Հիւանդանոցի համար է նէ, թող իր եկամուտովը գոհ ըլլայ, չը բաւէր նէ թող մեծերը ամիրաները տան, չէ նէ թող դոցէն, ինծի ինչ, ես հոն ալ մարդ չ'ունիմ: Աղքատաց ողորմութիւն է նէ, ես իմ ձեռքէս եկածին չափ ամեն օր ամեն ատեն կու տամ, եւ իմ ճանչած աղքատներս Վարչութիւնը չը ճանչէր, մուրալու կ'ամչնան. ալ ինչ կ'ուզէն ինէ եւ ինչ բանի համար: Եւ դարձեալ Վարչութիւնը մեզ կը բամբասէ. տուրքի սովորութիւն չ'ունին, տալու յօժարութիւն չ'ունին, տուրք ինչ ըսէլ է չ'էն հասկընար, տգէտ էն, կ'ըսէ. — Երբ սովրէցնէլու ելած է որ սովրած ըլլայինք. Երբ հասկցնէլու ելած է որ հասկցած ըլլայինք. եթէ պիտանի բան է նէ ինչո՞ւ չ'է ուսուցած եւ փոխանակ ուսցնէլ ջանալու հիմա ալ ելեր տգիտութիւննիս երեսնու զարնէլով երես ունի տուրք ուզէլու. նոր բան մըն ալ է հանէր, որո՞ւն պարտ է էղէր. աս' ալ չ'էինք

լած, մենք ատանկ պարտք չ'ունինք, ատ' ալ մեր խելքին մեր հասկնալու բանը չ'է. թող մեզ մեր տեսածին մեր գիտցածին ձգէն ու երթան հասկըցողները մէջէն ինչ կ'ուզէն ընէն» :

Այսպէս պատճառաբանօղը համարակաց կարծիքն է : Տուրքի անթով՝ երկու կողմէն այս պահպանէրը կը լսվին, այս փոխադարձ արտունջները կը շարունակէն աւելի կամ պակաս անիրաւ, աւելի կամ պակաս իրաւացի փաստերով եւ ի չգոյէ բանաւորականին խաղաղութիւնը չը կրնար հաստատովի, բարեկարգութիւնը չը կրնար տիրել քանի որ այս վիճակին պատճառները չը բնորոշվին, քանի որ ասոր դարմանը չը գտվի :

Այս պատճառները ցուցնելը միանգամայն 'զանոնք բառնալու միջոցները գրէթէ ցուցնել է :

Այս արտունջներուն, այս դժկամութեանց տեղի տալով Վարչութիւնն ինք է եւ 'զանոնք բառնալու միջոցներն իր ձեռքն էն միայն :

Մենք այս փոխադարձ դժկամութեանց պատճառները քանի մը կետերու մէջ կը դիտէնք եւ 'զանոնք իրենց զօրաւորութեան կարգովը հոս կը բացատրէնք, միանգամայն Ազգին արդի վիճակին նկատմամբ 'զանոնք բառնալու մեղի կարօղ երեւցող միջոցները, որոց վրայ կը հրաւիրէնք մասնաւորապէս ազգային Վարչութեան ուշադրութիւնը :

ՊԱՏՃԱՌԻ ԴԺԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՕՂԱՅ

1. Առաջին եւ էն զօրաւոր պատճառ դժկամութեան որ կրնայ մինչեւ անգամ Կոմիտէն անընդունելի ընել Ազգին, օրինաւորապէս ազգային արդար հանդիմանութիւն մը հաստատված չ'ըլլալն է :

Ազգին ընդունելի ըլլալու համար հանգանակութիւնը՝ նոյնպէս եւ որ եւ է խնդիր, արդարութեան աւելի կամ պակաս մօտ կրնայ գտլիլ, իսկ օրինաւորութենէն գիծ մը չը կրնար խտտորիլ. քանզի արդար ըլլալու համար ճշմարիտ ըլլալ պէտք է, եւ ճշմարտութիւնը ամեն մարդոց չ'է տրլած տեսնել եւ ոչ ամեն ճշմարտութիւն մարդուս տրլած է տեսնել. մինչդեռ օրինաւորութիւնը մարդուս իր խելքովը դրած կանոններէն արդարութեան յաւէտ կամ նուազ մօտ իր ընդունած ու հաստատած օրէններէն կախում ունի եւ անոնց ճիշդ համաձայնութիւնն է, ուստի մարդուս իր ձեռքն է, իր կամքէն կախեալ է: Ասոր համար է որ մեծագոյն մաս մը կրնայ սխալիլ, կրնայ ճշմարտութեան մէջ չը գտլիլ, բայց իր սխալումն օրինական է: Ասոր համար է որ փոքրագոյն մաս մը եւ կամ իսկ մէկ հոգի միշտ իրաւունք ունի 'դայն սխալումը քննադատելու եւ անոր դէմ բողոքելու, կրէլով սակայն 'դայն սըսխալումը երբ օրինաւոր ուրիշ ճար չը կայ:

Արդ՝ արդարութեան սկզբանց որչափ մօտենան հանգանակութեան օրէնները, այնչափ թեթեւ է այն հանգանակութիւնը, այնչափ հարուստ ու հաւաստի կ'ըլլայ անոր արդիւնքը, այնչափ յօժարակամ անոր վճարումը եւ հետեւաբար այնչափ դիւրին անոր հաւաքումը: Այսպիսի հանգանակութիւն մը բոլորովին մերժող ու չը վճարող չը գտլիր հանգանակողաց մէջ, եւ յօժարութեամբ վճարողները խիստ շատոր կ'ըլլան:

Ընդհակառակը՝ արդարութեան սկզբունքէն որչափ հեռանան հանգանակութեան օրէնները, այնչափ ծանր է այն հանգանակութիւնը, այնչափ աղ-

քատ ու տարակուսելի կ'ըլլայ անոր արդիւնքը ,
այնչափ դժկամակ անոր հաւաքումը եւ հետեւա-
քար այնչափ դժարին անոր հաւաքումը : Այսպիսի
հանգանակութիւն մը մերժողնէր կը գտլին հանգա-
նակողաց մէջ , եւ յօժարութեամբ վճարողնէրը
խիստ քիչուր կ'ըլլան :

Զայս պատճառը յիշելը միայն հերիք է 'զանի
բառնալու միջոցը ցուցած ըլլալու համար , որն որ
բոլորովին Վարչութեան ձեռքն է եւ անոր իմաս-
տութենէն միայն կախեալ է : Հոս հասարակու-
թիւնը ընելիք չ'ունի , իր իրաւունքը Երեսփոխա-
նական Վարչութեան մը հաւտած է , անոր է գոր-
ծէն ու չը գործէլը , անոր է վարձն ու մեղքը :

2. Երկրորդ պատճառ դժկամութեան՝ դաստիա-
րակութեան պակսութիւնն է : Էն արդար ու խնա-
յագէտ վարչութեան տակ անգամ տգիտութիւնը
չը կրնար ըմբռնել հանգանակութեան ինչ տեսակ
օրէնք ըլլալը . մէկը մէկալէն սուտ , մէկը մէկալէն
թիւր գաղափարներու մէջ կ'երթայ կը թաւալի ,
մերթ 'զանի կամաւոր տուրք կարծելով , մերթ բռնի
եւ հարստահարութիւն , մերթ պարգեւ առատա-
ձեռնական եւ մերթ ողորմութիւն . եւ այս ամենով
դարձեալ թիւր ուսեալ անձինք չ'էն կրնար ըմբռ-
նել թէ իրենց հանգանակը իրենց պիտոյիցը ծախված
ըլլայ : Ասոր ալ մեղքը Վարչութեան ճիտն է : Այդ
ամօթալի նախապաշարմունքը՝ վնասակար միան-
գամայն ազգային օգտին եւ ազգային Վարչութեան՝
դաստիարակութեան աւելի ծաւալեալ լուսէրովը
հնար էր փարատել 'զորն որ չ'է ըրած . այդ սուտ
ու ծուռ գաղափարները հնար էր արմատաքի խլել
եւ անոնց տեղ ուղիղն ու ճշմարիտը տնկել , հան-

զանակօղնէրը լուսաւորէլով ընդհանրապէս իրենց իրաւանց ու պարտեաց ճանաչմանը մէջ եւ մասնաւորապէս հրահանգէլով 'զանոնք հանգանակութեան խնդրին մէջ, 'դորն որ չէ՛ բրած'. Վարչութիւնն իր պարտքը չ'է կատարած :

Զայս պատճառն ալ յիշելը միայն բաւական է :

3. Նրբորդ պատճառ դժկամութեան հանգանակօղին տուած ըստակը իր աչացն առջեւ ծախւած չ'ըլլան է : Ասկէ հանգանակօղը կրնան ենթադրէլ թէ իրենց վճարած հանգանակը իր նպատակին չը հասնիր, թէ Վարչութիւնը իշխանութեան զեղծումընէլով՝ կարօղ է հանգանակութեան գումարը իր յատկացեալ նպատակէն խոտորէլով կամ ո՛ր եւ է կերպով մխիւլ անխնայապէս :

Հանգանակօղաց աչացն առջեւ ծախել կը սեպվի ծախից մանրամասնեալ ու պատճառաբանեալ ցուցակը հրատարակմամբ ընդհանուր Ազգին ներկայացնէլը, որով Ազգն ինքնին կրնայ հաշիւն ըստուգէլ եւ իր տուած դրամին գնացած տեղէրը աչօքը տեսնէլ : Այս միջոցը ազգու յորդոր մը եւ խրախոյս մըն է որ անկարծելի կերպով հօգրեղապէս կ'օժանդակէ հանգանակօղաց ուշադրութիւնը գրաւէլու եւ յօժարմըտութիւնը զարգացնէլու : Պիւճէին մէջ Ազգին իսկական պիտոյքը եւ անոր դրամական կարօտութիւնը աչվընուն առջեւ տեսնէլով, հանգանակօղք աւելի շահագրաւ կ'ըլլան գործին, աւելի փափաք կ'զգան 'զայն պիտոյքը լցնէլու, աւելի նախանձով կը վառվին իրենց հանգանակը արգիւնաւորապէս ըստորագրէլու, եւ աւելի փոյթ կ'ունենան վճարման :

Իսկ եթէ՝ փոխանակ այս կերպով վարվելու՝

Վարչութիւնը հանդանակօղաց աշացն առջեւ դնէ
այնպիսի պիւճէ մը որ սոսկ ցանկ մ'ըլլայ որպէս
դիրքի մը վերջը դրվելու համար՝ եւ ոչ այլ ինչ,
որոյ մէջ բառ մը կամ երկու՝ դրով դրված ըլլայ եւ
գումար մը թըւանշանով, առանց մանրամասնու-
թեան, առանց պատճառաբանութեան, առանց ա-
մենեւին արդարացնելու 'դացն գումարը, այն ատեն
հանդանակօղը կ'ըստիպվի ինքնին պատճառաբա-
նելու ելնիլ եւ ինքն իրեն հարցումներ ընել սա-
տեասկ. օրինակի համար առնէնք տեղեկագրաց
ներկայացուցած պիւճէն :

Ծ Ա Խ Ք

Դիւանատան 120000 դշ

(Հա՛րց) — Էնչո՞ւ համար — . (չէ՛ք պարտախան) :

Կարօտեալ թաղէրու 55000 դշ

Հ. — Որո՞նք էն խորտեալ թաղերը եւ ո՞րքան բաց աւելն
աւելն գիշ. Ե՞րբ եւ Էնչո՞ւ ինչ պատճառով Վարչութիւնը այս թա-
ղերան . » — . (չէ՛ք պարտախան) :

Պատահական 500000 դշ

Հ. — Ո՞ր հաշու, ո՞ր Էնթադրութեամբ . » — . (չէ՛ք
պարտախան) :

Հիւանդանոցի 600000 դշ

(Եւ գրով) բոլոր ծախուց գումարն աս' է :

Հ. — Այս գումարը քանի՞ հեռանդ պահելու համար ինչ ծա-
խէ Աւգը. հեռանդաց քարտիան շարժումն Էնչ եւ. թիւ հեռանդաց
համար թացն ինչ ծախիլի թիւ ուրիշ հասարակութեան մ'ալ իսկ հեռան-
դանոցին գէշ Էնչո՞ւ սր լաւ աւելն. Եւ ո՞րքան անոր յարկաց-
եալ է . — (չի՞ք դարձեալ պատասխան) :

Թէ դքերէ խանէէն 458966 Ղշ

Հ. — Ի՞նչ է առի եւ ի՞նչ էրդու ին գոյանայ . — » :

Քանչէլէրիայէն 126520 Ղշ

Հ. — Առ' ալ ի՞նչ է եւ ի՞նչ էրդու ին գոյանայ , հանա-
-անդ բարե ալ տնտեսի եւ բացարդութեան խորոյ . — » :

Նշանատուքէ եւ հրամանատուքէ 85900 Ղշ

Հ. — Առե՛ն հարդու համար թի եւ ի՞նչն է թի խորի բաժ-
նէլա՛ն , եւ ի՞նչդէ . եւայլն . — (վերջապէս չիք ամե-
նեւին պատասխան) :

Արդ հանգանակողը՝ ո՞վ որ ըլլայ , ուսեալ թէ
անուս , պատասխան չ'առնելով իր այս հարցմանցը
բնականապէս չը պիտի կարենայ ինքնին այս գու-
մարնէն արդարացնելու համար , եւ ասդին անդին
քաշկըռտելով՝ ուսեալը մէկ կողմ անուսն իր ու-
ղած կողմը՝ պիտի ըստիպի վերջապէս իր դժ-
կամակութիւնը արդարացնելու ելնիլ սա պատաս-
խանով . « Վարչութիւնը այս գումարնէրուն վերա-
բերեալ պատճառաբանութիւնքն ու տեղեկութիւն-
քը իրեն միայն պահեր ու մեզի համար ըրած
ծախքին հաշիւը չ'է ուղեր մեզի ցուցնել . գիրքն
իրեն պահեր , ցանկը մեզի ղրկեր է . ուստի թող
ինքնին հոգայ ատոր վճարումն ալ , թող գիրքը
կարդացողներուն դիմէ եւ ոչ մեր հանգանակու-
թեան . ասի Վարչութեան կողմէն իր պարտքը չը
ճանչէլ է , մեր իրաւունքը չը յարդէլ է , մեզ կոյրի
տեղ դնէլ է , մենք ցանկի վրայ ըստակ չ'էնք տար-
մենք մեր ըստակը՝ զորմեր օգտէն կը պակսէցնէնք ,
քանի որ աղղին օգտին ծառայիլը ասպահովեալ չը
տեսնէնք ու չը համոզվինք , չ'էնք կրնար աշխարհ
դոցէլ ու կուրօրէն բախտին նեւէլ » :

Ով ըլլայ այսպէս չը՞ պատճառաբանէր :

Վարչութեան կողմէն այսպիսի ընթացք մը՝ փոխանակ հանգանակութիւնն արդարացնելու, ընդհանառակ՝ հանգանակօղաց դժկամութիւնն արդարացուցած կ'ըլլայ. ասով՝ հանգանակութեան արդիւնքը մեծապէս կը նուազէցնէ եւ անոր հաւաքումը անտանելի կերպով կը դժարցնէ :

Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել. — Այսպիսի ընթացքէ մը զգուշանալու եւ հանգանակութիւնն արդարացնելու կարօղ ըլլալու համար՝ Վարչութիւնը պէտք է որ նախ ելմըտական այնպիսի մատակարարութիւն մ'ունենայ, 'զորն որ չ'ունի դեռ, որ անաչառ կանոններու տակ պահէ ազգային անտուկին գործողութիւնքը, կանոնաւոր տօմարակալութիւն բռնէ ձեռնհաս գործակալաց ձեռօք, հաւաստիչ տօմակներ պահանջէ իւրաքանչիւր ելից ու մտից համար, որպէս զի Քաղաքական ժողովին կանոնաւոր հաշիւ տալու կարօղ վիճակի մէջ գտվի :

Երկրորդ՝ Քաղաքական ժողովը նոյն հաշիւէն քաղելով տարեկան պիւճէն պատրաստէ պատճառաբանեալ կերպով եւ 'զանի տպեալ ներկայացնէ Երեսիօխանաց ժողովին ուրիշ կը տարածվի հասարակութեան : Ասով հանգանակօղաց առջեւն ելած կ'ըլլայ իրենց վճարած կամ վճարելու դրամը. իրենք ըստուգած կ'ըլլան անոր կիրառութիւնը, եւ սոյն միջոցով արդարացեալ ու վաւերացեալ էղած կ'ըլլայ հանգանակութիւնը :

4. Սոսկ գործնական չորրորդ միջոց մը կ'ուզենք առաջարկել իրրեւ վերջին, որն որ վերոյիշեալ երեք էական միջոցներուն գործադրութիւնը բովանդակելով հանգանակութեան արդիւնաւորութեանը կը նըստատէ, այն է՝ հրապարակման փնջը :

Ա' առաջարկէնք ուրեմն՝ թէ Ընդհանուր ժողովը
 ինչ ըսկըզբան վրայ որ հիմնէ հանգանակութիւնը,
 ինչ տեսութեամբ որ 'զանի նկատէ եւ անոր վերա-
 բերեալ ինչ որոշում որ ընէ, 'զանոնք ամբողջ հան-
 դերձ պատճառաբանութեամբ տպել տայ առաջուց,
 եւ բաշխման ու հաւաքման գործօղութեանց ձեռք
 չը դարկած եւ անկէ ամիս մը կամ գոնէ երկու
 շաբաթ առաջ ցրէ ամեն թաղերուն բաւական օ-
 րինակներ, հրաւիրելով հանգանակողները յատկա-
 պէս որ իւրաքանչիւրը մէյմէկ օրինակ առնէ եւ
 հանգանակութեան խնդիրը ուշադրութեամբ սեր-
 տէ. չը դիտցողները ինչ ըլլալը հասկընան, պար-
 տաւորութիւննին դիտնան, միտքէրնին լուսաւորվի
 եւ ըստ այնմ վարվին, այսինքն դիտութեամբ եւ ոչ
 անդիտութեամբ մինչեւ ցարդ էղածին պէս :

Հարկ կայ ըսելու՝ թէ այս միջոցը դիտցողնե-
 րուն համար չ'է, այլ չը դիտցողներուն համար է
 որոնք մեր սիրելի հասարակութեան փոքրաթիւ
 մասը կը կազմէն ըսելու կը ցանկանք բայց չ'էնք
 իշխէր :

Վերոյիշեալ չորս էական միջոցները՝ 'զորս մին-
 չեւ հոս քննեցինք ու բացատրել ջանացինք, հան-
 գանակողները հրահանգելու եւ հանգանակութիւնն
 արդիւնաւորելու հարկաւոր եւ անհրաժարելի կը
 դատենք Ազգին արդի ընկերական վիճակին մէջ, եւ
 'զանոնք ի գործ դնելը Վարչութեան անհրաժարելի
 պարտաւորութիւնը :

Ահա ըստ մեզ՝ հանգանակութեան խնդրին մէջ
 հասարակութեան ունեցած դժկամութեան պատ-
 ճառները որոց տեղի տուած էն միշտ ըսկըզբանէ
 անտի կտեւէ ետեւ իրարու յաջորդօղ ամեն ձեւ

վարչութիւնները՝ սակաւագետական թէ երեսփոխա-
նական, եւ զանոնք բառնալու հոգը ասոնցմէ ոչ
մէկը դեռ մինչեւ ցայսօր սրտի մտօք չ'է յանձն ա-
ռած : Ասոր համար է ըստ մեծի մասին որ Վարչ-
ութիւններն իրաւունք չ'ունին ըզ Հասարակութիւնը
բամբասելու . ասոր տղիտութեանց, ասոր
ամեն պակսութեանց մեղքն ու պատասխանատու-
թութիւնը անոնց վրայ կը ծանրանան . ասոր համար
է որ Հասարակութիւնն իրաւունք ունի ըստ մեծի
մասին վարչութիւնները բամբասելու . ասոնք թող
հախ իրենց պարտաւորութիւնը ճանչէն, ասով ամեն
բան կարգի դրած կ'ըլլան :

Այս ամբաստանութենէն ինք'զինքնին արդա-
բացնելու համար Վարչութիւնները իբրեւ աննկուն
փաստ՝ միշտ գրեթէ ազգին վիճակը մէջ բերած էն :
Մեր օրերն անդամ՝ Վարչութեան անդամոց կամ ասոր
մօտ էղօղ անձանց շատերուն բերանը չ'ունի
աւրիշ տրամաբանութիւն այլ մինակ սա բառերը՝
« ազգն սա վեճակը . ժամանակիս բերմանդ . ազգն այժմեան վեճա-
կն սա յարմար է, նա յարմար չ'է » . շատերուն գրիչը, պաշ-
տօնական գրութիւնք իսկ այս բառերը յօդս նե-
սած էն առանց կշռելու : Ուսեալ անձինք անդամ
ազգային անօրէնութեանց մէջ իբրեւ պատճառ ան-
ցաղթելի « ազգն սա վեճակն ԴԷ » դիւթական բառերը
երբ մէյ մ'որ արտասանեցին, ալ կարծիքնին պատ-
ճառաբանելու հարկէն դերժ եւ տրամաբանութիւն-
նին այդ խորհրդաւոր բառերուն քօղին տակ յա-
պահովի դրած կը կարծէն : Ազգին վիճակը ըսելով
ինչ կը հասկընան, ժամանակիս բերմունքը ըսելով
ինչ կ'իմանան իրենք գիտէն, եւ գիտութեան երա-
նութիւնն իրենց միայն պահելով կ'ըսէն ու կ'անց-

նին, առանց գոնէ մէկ անգամ աշխատութիւն յանձն առնելով Ազգին իր վիճակը իրեն ալ բացատրելու:

Մենք այդ քօղը պատռել կ'ուզէնք. այդ խորհրդաւոր բառերն ըստ մեզ մեկնել պիտի փորձէնք, զի մեր առաջարկութիւնքն ալ ազգին այժմու վիճակին յարմար համարելով էն. արդ քննէնք կարճառօտ՝ էն թէ չ'էն:

ԱԶԳԻՆ ԱՐԴԻ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ *

Ազգին արդի վիճակը՝ ըստ մեզ մէկ բառով՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ է, եւ անոր Վարչութիւնը ՆՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ: Ահա այն խորհրդաւոր երկու բառերը որոց մէջ բնառելու է Ազգին այժմու վիճակը, եւ երրորդի մը՝ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ մէջ անոր հանդերձեալը:

1. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Սահմանադրականութիւն՝ մէկ բառով ԲԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ըսել է. բանաւորութիւն կառավարողաց համար, բանաւորութիւն կառավարելոց համար, բանաւորութիւն ազգային ամէն անհատներու համար:

Ըսել է՝ Սահմանադրութեան եկած օրէն ընկաւ այն անգիտութեան դարը, երբ դաստիարակութիւն բառը թոթովօղ հազիւ քանի մը հոգի կը գտվէր. երբ իր մայրենի լեզուն մաքուր խօսիլն ամօթ համարւած էր. երբ ուղղականն ու սեռականը փոր չ'էր կրնար կշտացիւ. երբ վարժապետը նուազ քան՝ զըսպասաւոր բարեւ կը բռնէր ամիրային առջին:

Այն օրէն գոցվեցաւ այն ամիրայից քմապետա-

* Խնդիրէն դուրս չ'ենէլու համար մասնաւորապէս հանգանակութեան նկատմամբ պիտի խօսինք:

կան դարը, երբ քանի մը մեծ բակեղներ մէկտեղ
գալով ազգին ամեն գործը ըստ սրբաւոր (կարգաւ ըստ
սրբոյ) տեսած կը կարծէին. երբ ասոնցմէ երկու մերթ
մէկ հոգի ազգին պատրիարքացունէրը մատուլը կը
ցուցնէր :

Այն օրէն գոցիւցաւ այն անկարգութեանց դա-
րը, երբ քանի մ'արհեստաւորաց գլխաւոր կարծ-
վածները ի Պատրիարքարան կամ Եւնի մը մէջ խըռ-
նեալ՝ ազգին պիտոյքն ու ծախքը շուկային նկատ-
մամբ կը հաշլէին եւ ազգին տուրքը՝ չը գիտէնք ինչ
չափով քանի մը բեռի կը կապէին որմէ իւրաքանչ-
իւր գլխաւոր իր տարածին չափ իր մասը կը բառ-
նար իր արհեստակցաց մէջ բաշխելու խօստմամբ,
որոնցմէ ուղօղը իբրեւ նուէր կամ ողորմութիւն շը-
նորհ կ'ընէր տալու ինչ որ ուզէր նէ կամ չ'ուզէր
նէ՝ ոչ. եւ որպէս մարդ չ'էր գիտէր ուրկէ եւ ինչ-
պէս կու գար, նոյնպէս եւ մարդ չ'էր գիտնար ուր
եւ ինչպէս կը ծախվէր ազգի տուրք ըսվածը :

Աերջապէս այն օրէն խափանեցաւ այն անբա-
նական դարը, երբ էն հարուստ փրթօղը՝ այսօր մէ-
կը վաղը մէկալը՝ խաղալիկ կ'ընէր իրեն ըզ ժողո-
վուրդը եւ անբան հօտի մը նման բռնութեամբ 'դա-
նի կը վարէր իր քմաց եւ հաճոյից փշած կողմը. եւ
խեղճ ժողովուրդը՝ անգիտութեան մէջ իբր ի քուն
թմրած՝ չ'էր գիտէր պատճառաբանել կամ չ'էր իշ-
խէր բողոքել :

Եւ այն տգիտութեանց, այն անկարգութեանց,
մարդկային բանաւորութիւնը ապստամբեցնօղ այն
ամեն զեղծմանց եւ այն ճշմարիտ անիշխանութեան
օրէրը՝ Սահմանադրութեան ծագած օրէն՝ այն մի-
գամած տիւէրը դիշեր էղան եւ Ազգն ըսթափեալ

արթընցաւ անդրէն նոր առաւօտի մը մէջ, բանաւորութեան առաւօտը :

Այս օրէն երկու բառ՝ անուն մը եւ թըւական մը՝ անմահ երախտապարտութեան եւ յաւերժ յիշատակաց անջնջելի տառէրովը յախտեան քանդակեցան ամէն սերունդի հայ անուն կրօղ սրտէրուն մէջ, ԱՊՏԻԻԼ-ԱԶԻԶ անունն ու 1863 թըւականը :

Այս օրէն բացվեցաւ ազգին նոր դար մը՝ լուսաւորեալ դարը, եւ ալ այնպիսի խաւարեալ վիճակ տեղի չ'ունի գոյութեան եւ չը՝ կրնար ունենալ թէ եւ կամ գուցէ երազէ՛ր կան, բայց զարթեալ մէծ է բազմութիւնը :

Այսօր դաստիարակութիւնը մեծարօղները մեծագոյն մաս էն ազգին մէջ. այսօր իր մայրենի լեզուն մաքուր չը խօսիլը ամօթ համարված է. այսօր ուղղականն ու սեռականը չը գիտցողը կարելի է միշտ անօթի չը մնայ բայց ընկերական աստիճանին միշտ ըստորինին մէջ կը համարվի. այսօր վարժապետը ընկերական դասին մէջ համարմամբ միշտ բարձրաստիճան է քան ըզ լոկ ամիրայն :

Այսօր մեր ազգային ընկերութիւնը լուսաւորեալ ազգի մը կերպարան առած է, ուր բանաւորութիւնը կը տիրէ, ուր ամեն ընկերական խնդիր անոր լուսովը կը լուծվի. ուր ոչ մէկ անօրէնութիւն կրնայ մարմնանալ ու կեալ եթէ հասարակաց բանաւորութեան հաւոցէն չ'անցնի. ուր ընդհանրական պիտոյքն ու ծախքը տնտեսական գիտութեանց շառաւիղներովը կը քննվին ու հանգանակութեամբ կը հոգացվին. ուր վերջապէս ազգային անհատները իրենց իրաւանց ու պարտեաց տախտակն ունին եւ Ազարչութիւնն իրենը :

Փանօք մեր Օգոստոսիառ Տիրապետին անմահ բարերարն Հայոց Ապտիւլ-Ազիզ Ապսեր եւ Նորին լուսաւորեալ կառավարութեան, որոյ երկնառաք բարձր շնորհիւ Հայերն իրենց Աւարչութեանը մէջ սահմանադրապէս այսինք բանաւորապէս կը վայելէն այսօր այն ընկերական իրաւունքներն ու արտօնութիւնքը 'զորս ուրիշ ազգէր երազած այլ ի գին արեան չ'էն կրցած ձեռք բերել:

Ապսերական շնորհիւ եւ բանաւորութեան տիրօղութեանը տակ՝ մեր ընկերական ազատութիւնը այն աստիճան է որ՝ եթէ մեր ազգին կառավարօղքն ու կառավարեալքը ուրիշ ազգաց հետ բաղդատելու ըլլանք, չը կայ երկրիս վրայ ազգ մը որոյ կառավարեալքը նոյն աստիճան ազատութիւն վայելէն իրենց կառավարութեանն առջեւ. նմանապէս եւ հաւասարութիւն:

Ապսերական շնորհիւն ու բանաւորութեան տիրօղութեանը տակ՝ մեր ընկերական հաւասարութիւնը այն աստիճան է որ, եթէ հէգ շինականի մը, անուս բանւորի մը ճշմարտութեան յանկարծ փայլակ մը թափ անցնի մտքէն, եւ իր հէգ հիւղին խորէն բանաւոր մէկ քանի բառ արձըկէ, այն ճշմարտաբեր բառէրը կու գան իբրեւ ուսմբ կը ճայթին ազգային ժողովին մէջտեղը եւ 'զանոր խորհուրդնէրը տակն ու վրայ կրնան ընել: Ժողովը կը լռէ. խճաքը բանաւորութեանն է:

Ահա ազգին արդի ընկերական վիճակը՝ Սահմանադրականութեան մէջ:

2. ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Երեսփոխանականութիւն՝ որ մէկ բառով ՊԵՏԱՍԽԱՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ըսել է, զանգեալ է Սահմանադրականութեան հետ ընտրութեան

չաղախով եւ երկուքն իրարմէ անքակտելի . պատաս-
խանատուութիւն ընտրեալ երեսփոխանութեան կող-
մէն՝ ընտրող հասարակութեան առջեւ, եւ բանա-
ւորութիւն երկու կողմէն՝ թէ ընտրողաց եւ թէ
ընտրելոց :

Ըսել է՝ երեսփոխանութեան հաստատված օրէն
մեր Վարչութիւնը ճշմարտապէս «պէտք» է դաւ եւ
Ազգն իր գործին Տէրը :

Ըսել է՝ մեր ազգային Վարչութեան մէջ՝ որ
սոսկ հայրական իշխանութիւն մըն է որ բարոյապէս
պիտի գործէ, մեր ազգային ընկերութեան մէջ՝ որ
սոսկ եղբայրսիրական խումբ մըն է որ միաբանական
ոգով պիտի սրտապնդի, ամեն բան իրաւանց ու
պարտեաց դաշնակաւորութենէն պէտք է յառաջ
դայ, եւ ամեն մարդ իր իրաւունքն ու պարտքը
ճանչէ, որպէս զի ազատութիւնն ու հաւասարութիւ-
նը զուգակշռութենէ չը վրիպին եւ եղբայրսիրու-
թիւնն ու ազգասիրութիւնը ձեռք ձեռքի տալով կա-
րէնան տիրել ընդհովանեաւ բանաւորութեան :

Վարչութիւնը պէտք է գիտնայ՝ թէ երեսփո-
խանական վիճակին տակ իր ամէն գործողութեանցը
մէջ բարոյապէս պատասխանատու է ազգին այսինք
գործին Տիրոջը, եւ դատելի հասարակաց կարծեացն
ատենին առջեւ : Պէտք է գիտնայ՝ թէ այս վիճա-
կին տակ՝ ամենայն տնօրէնութիւն ազգային պէտք
է համաձայն ըլլայ արդարութեան եւ օրինաւորու-
թեան ըսկըզբանց, եթէ պատասխանատուութեան
տակ մնալ չ'ուզէ : Պէտք է գիտնայ՝ թէ մեր այս
վիճակին մէջ ընդհանրական ծախից համար ըստակ
մը չը տալու իրաւունք ունի ազգը, եթէ օրինաւոր
հանդանակութիւն եւ կանոնաւոր ելմտական մատա-

կարարութիւնն չը հաստատուի. թէ մեր այս ընկերական վիճակին մէջ ոչ Վարչութիւնը կ'իշխէ ըստ հաճոյից հարկադրելու, ոչ Ազգը կը նուաստանայ կուրօրէն հնազանդելու. Այլ բանաւորութիւնը երկու կողմէն պէտք է. Ժողովուրդը պէտք է 'զիր անհատական պարտիքը ճանաչէ ու Վարչութեան արդար պահանջմանցը յօժարութեամբ պատասխանէ. Վարչութիւնը պէտք է 'զիր ընդհանրական պարտիքը ճանաչէ ու Ժողովուրդին իրաւանցը սիրով դիջանի:

Այն Վարչութիւնը որ 'զիր պարտիքն անճանաչ ու հասարակաց օգտին անտարբեր մնայ, իր ընդհանրական իրաւունքը կը կորուսնէ. անարժան է այն պաշտօնին յոր կոչեալն է, պէտք է ետ քաշվի տեղն արժանագունից ձգելու համար:

Այն Ժողովուրդը՝ որ 'զիր պարտիքն անճանաչէ ու հանգանակութեան ինչ ըլլալը չ'ուզէ կամ չը կրնայ հասկընալ, իր ընկերական իրաւունքը կը կորուսնէ. անարժան է Սահմանադրութեան, անարժան է երեսփոխանական Վարչութեան. կուրութեան մէջ խարխալելու համար ծնած է, թշուառութիւնն է իր ճակտին գիրը:

Ահա ազգին արդի ընկերական վիճակը՝ երեսփոխանականութեան մէջ, 'զորն որ լաւ պէտք է ըմբռնէն Վարչութեան ղեկին հպօղ անձինք եթէ կը ցանկան 'զԱզգն իրենց երախտապարտ ընել:

Ճ. ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Դաստիարակութիւն՝ մէկ բառով ԼՈՒՍԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ըսել է. լուսաւորութիւնն ընդհանուր՝ որմէ կը ճառագայթի ընդհանուր բանաւորութիւնն ընկերային ազէն խնդրոց մէջ նիւթական թէ բարոյական:

Ազգին նիւթական եւ բարոյական արդի վիճակը դաստիարակութեան նկատմամբ եւ անոր մէջ չ'ենք իշխէր քննել եւ մեր նիւթէն դուրս է . բայց անոր մէջ կը տեսնենք Ազգին հանդերձեալ վիճակը եւ Վարչութեան այսօրեայ է՛ն սրբազան պարտաւորութիւնը :

Դաստիարակութեան ունէցած հարկաւորութեան եւ ըստիպօղականութեան աստիճանն ըմբռնելու համար հերիք է գիտնալ՝

Թէ Դաստիարակութիւնը այն մագնիսանման ոյժն է որ իրեն կը քաշէ ու բանաւորութեան հեղուկով ամրապնդ կը բռնէ ըզ Սահմանադրութիւնը . եթէ այս ոյժը տկարանայ, Սահմանադրութիւնը կ'երկրայ :

Թէ Դաստիարակութիւնը այն հիմնական վէմն է որոյ վրայ կը հանգչին բանաւորութեան կռուակով Սահմանադրութեան պատուանդանքը . եթէ այս վէմն երկրայ, Սահմանադրութիւնը կը խարխուլի :

Թէ Դաստիարակութիւնը բանաւորական թագն է Սահմանադրութեան եւ Նրեւիոխանութեան աթոռը . բարձ Դաստիարակութիւնը, Բանաւորութիւնը կը հրաժարի, Նրեւիոխանութիւնը կը գահավիժի, Սահմանադրութիւնը կը կործանի . կը վերնայ բանաւորութեան տիրապետութիւնը .

Արդարեւ ի՛նչ օգուտ այն Սահմանադրութենէն եթէ Դաստիարակութիւնը չը գայ Ազգին բանաւորութիւնը չը զարգացնէ՝ 'զայն սահմանադրութիւնը ըստ արժանւոյն գործադրելու կարօղ ըլլալու չա՛ի : Ի՛նչ օգուտ այն Նրեւիոխանութենէն եթէ Դաստիարակութիւնը չը գայ Ազգին իմացականութիւնը չը լուսաւորէ՝ իր իրաւունքն ու պարտիքը ըստ ար-

ժանեոյն ճանաչելու կարող ըլլալու չափ : Հոն է իսկապէս ճշմարիտ ազգասիրաց ճիգ թափելու կէտը . հոն է Սահմանադրութեան անկեղծ բարեկամաց տքնելու Գէղսեմանի ձորը . հոն է վերջապէս Վարչութեան այսօրեայ էն սրբազան եւ անյապաղելի պարտաւորութիւնը 'զոր ընդհանուր դաստիարակութեամբ պիտի կատարէ :

Վարչութիւնը կրնայ երբեք խուլ մնալ այն բարձր աղաղակին որով Ազգը իր սն վիճակին մէջ Դաստիարակութիւն կը դռնէ՝ իբրեւ առաջին անհրաժեշտ պիտոյք :

Դաստիարակութեան այս աղմկեալ վիճակին մէջ ազգային Նրեփոխանութիւնը պէտք է լաւ ի միտ առնու սա երկու բանը .

Նախ՝ պէտք է քան թէ ստանէ սա շղթայական շարայարութիւնը . Դաստիարակութեան ծաւալմամբը պիտի կատարվի բանաւորութեան դարգացումը . Հանգանակութեան արդեամբը պիտի կատարվի Դաստիարակութեան ծաւալումը . եւ հանգանակութեան արդիւնաւորութիւնը դաստիարակութենէն կ'ըսպասվի : Ըսել է՝ Դաստիարակութիւնը երկու կողմէն շղթայակապ կախված է հանգանակութենէն , եւ ասոր համար է որ հանգանակութիւնը՝ իբրեւ ազգին էն հարկաւոր պիտոյքը լցնող էն հարկաւոր միջոց՝ անկարծելի կերպով 'զըստիպօղականութեան էն բարձր աստիճանը կը բռնէ այսօր :

Երկրորդ՝ պէտք է քան թէ իր պատասխանատուութիւնը . Դաստիարակութիւնը հանգանակութեան ըսպասող ըլլալը իր գիտցած օրէն անդին քանի որ աւելի յապաղէ հանգանակութեան ձեռնարկութիւնը , այն յապաղման օրէրը անքան աստիճան

կը կրկնապատկէն իր պատասխանաւորութիւնը :

Մէկ կողմէն յայտնի է՝ թէ այս բանաւորութեան զարգացումը ու հանգանակութեան արդիւնաւորութիւնը ազգային ընդհանուր դաստիարակութեան ծաւալմամբը պիտի կատարուին . ընդհանուր դաստիարակութիւն՝ որ ճշմարտապէս «պէտք» ըսվելու համար՝ իր ուսմանց նախագրին մէջ լայնկէկ անկիւն մը պէտք է պահած ըլլայ տնտեսական դիտութեանց , չէ նէ՝ մեծկակ պարապ մը ձգած կ'ըլլայ 'զոր ուրիշ բան չը գոցէր : Ընդհանուր դաստիարակութիւնը ժամանակի կարօտ է , եւ այս ժամանակին երկարութիւնը չ'էնք կրնար այսօրվրէն չափել քանի որ այս ուսուցումը դեռ իր առջին կանոնաւոր քայլը չ'է առած :

Միւս կողմէն յայտնի է նաեւ՝ թէ հանգանակութիւնը ընդհանուր դաստիարակութեան ծաւալմանը չ'ըսպասէր մանաւանդ երբ միտ բերվի թէ հանգանակութեան արդեամբը պիտի լցվի դաստիարակութեան պիտոյքը :

Խնդրին այս երկու կողմէրը նկատողութեան առնելով հարցինք մենք մեզի՝ թէ այս երկակուսի ճրգ՝ ճրգման մէջ արդեօք ընելիք չ'ունի Վարչութիւնը . արդեօք 'զազգային հանգանակութիւնը՝ ընդհանուր դաստիարակութեան միշտ ըսպասող մնալով՝ առայժմ ըստ կարի արդիւնաւոր ընելու միջոցներ չ'ունի ի գործ դնելու , եւ պատասխանէցինք հասարակութեան դժկամութեան պատճառներովը եւ 'զանոնք բառնալու միջոցներովը 'զորս ազգին արդի ընկերական վիճակին յարմար կը դատէնք , եւ ասոր համար անոնց գործադրութիւնը Վարչութեան անհրաժեշտ պարտաւորութենէն կը համարինք :

Եւ արդարեւ մեր այս երեսփոխանական Վարչութեան տակ՝ որ բարոյապէս միայն կ'իշխէ, բարոյական միջոցներէ դուրս ինչ այլ միջոց հնար էր ի գործ դնել. մանաւանդ այնպիսի հանգանակութեան մը համար որոյ մէջ հարկադիր իշխանութիւնը բարոյական իշխանութիւն մըն է՝ հանգանակողին իր խիղճը՝ որոյ արդարակշռութիւնը իր լուսաւորեալ վիճակէն կախում ունի, ընելու բնական բանը՝ 'զայն իշխանութիւնը՝ 'զայն խիղճը լուսաւորել չ'է արդեօք, գոնէ հրահանգի ձեւով:

Աս' է մեր առաջարկութիւնը. ասի կը կարծէնք Վարչութեան պարտաւորութիւնը:

Եւ դարձեալ նաեւ նկատողութեան արժանի կետ մ'ալ ընդ առաջ կ'ենի հոս 'զոր պարտ կը համարինք ազգային Երեսփոխանութեան հաղորդել: Աւաթիկ այն կետը: Հանգանակողներն իրենց պարտեացը մէջ լուսաւորելովը՝ ազգային Երեսփոխանութիւնը միանգամայն անուղղակի կերպով ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլայ Կայսերական Կառավարութեան, որոյ հայրախնամ շնորհիւր անքան իրաւունքներ, անքան արտօնութիւններ, Սահմանադրութիւն մը կը վայելէ Ազգը, եւ անոր այս անգին բարերարութեան անհատուցանելի պարտուց մաս մը գոնէ վրձարած կ'ըլլայ, որովհետեւ Ազգին հանգանակողները Տէրութեան ալ հանգանակողներն են. եւ հանգանակողը զիւրին կը մակաբերէ ազգային հանգանակութենէն Տէրութեան հանգանակութիւնը, զի պատճառաբանութիւնը նոյնն է:

1. « Կայսերական բանակները Տէրութեան հողէրն արտաքուստ պաշտպանելով իս կը պաշտպանեն. արտաքին հարւածոց դէմ իմ կեանքս, իմ պա-

տիւս, իմ ըստացւածքս եւ իմ ամէն օգուանէրս .
իս որ նոյն հողին բնակիչն էմ եւ նոյն Տէրութեան
ժողովուրդէն » :

2. « Ասյսերական պահապան դօրքը Տէրութեան
քաղաքները ներքուստ պահպանելով իս կը պահ-
պանէ . ներքին հարւածոց դէմ իմ կեանքս, իմ պա-
տիւս, իմ դոյքս եւ իմ ամեն օգուանէրս . իս որ
նոյն Տէրութեան քաղաքացին էմ եւ անոր արտօ-
նութեանցը մասնակից » :

3. « Տէրութեան ընդհանրական պաշտօնակալքը
հասարակաց հանգստութեանը եւ ըստ ամենայնի
բարգաւաճութեանը հըսկէլով իմ երջանկութեանս
կը հսկէն, իմ անդորրութիւնս կ'ապահովէն . մինչ-
դեռ ես անդորրիկ կը ննջէմ իմ տանս մէջ, անոնց
գիշերապահ զինուորքը արթուն կը շրջին իմ փողո-
ցիս մէջ, անքուն կը հըսկէն իմ դռանս առջեւ » :

« Աւստի տէրութեան պիտոյքը իմինս ալ էն .
ուստի ես ալ պէտք է մասնակից ըլլամ Տէրութեան
պահանջած ամեն հանգանակութեանց » :

Եւ արդ երբոր ազգային Աարչութիւնը Տէրու-
թեան մատուցանելի այս ծառայութեան կետին հետ
Ազգին սա վիճակին պահանջած ըստիպողական կէ-
տը՝ որով միայն կարելի պիտ' ըլլայ նաեւ դարման
տանել զաւառաբնակ ազգայնոց վիրաց եւ սրբել
արտաւերջին, Աարչութիւնը կ'ըսէմ, երբոր սրտի
մտօք նկատողութեան առնէ 'զայս եռակուսի կետը
եւ իր այս մասին պարտաւորութիւնը անկեղծաբար
կատարէ իր կողմէն՝ թէ հանգանակութեան խնդի-
րը եւ թէ հանգանակողին իմացականութիւնը ըստ
արժանւոյն լուսաւորելով, անտարակոյս էնք մենք
եւ երաշխաւոր՝ թէ Հասարակութիւնն ալ իր կող-

մէն ըստ արժանւոյն պիտի պատասխանէ Վարչութեան ակնկալութեանցը, եւ հանգանակողը՝ անդիտութեան թմրութենէն ըսթափեալ՝ պիտի կարենայ ինքնին համողմամբ՝ զազգային հանգանակութիւնը տրամաբանել իր ըմբռնման շրջանակին մէջ, հանգոյն իմաստով:

Նախ՝ « Ընկերութեան մէջ ես իմ անձնական ծախքէս զատ ընդհանրական ծախք ալ ունիմ վճարելու: Ազգային Վարչութեան եւ ազգային հաստատութեանց պիտոյիցը համար տուած ըստակս նոյն իսկ իմ բնակած տանս համար ծախված ըստրկին հետ հաւասար է. ուստի այս ընդհանրական ծախքը իմ ալ վճարելու պարտքէրէս է. մինակ սա տարբերութիւնը կամ բարեմասնութիւնը կայ որ՝ տանս ծախքը ես մինակ կը վճարէմ, իսկ հոս ընկերութեան միւս անդամներն ալ կը վճարեն ինծի հետ, զի այն հաստատութիւնքը մինակ իմս չ'էն այլ ամենուն ալ էն »:

Երկրորդ՝ « Ազգային հանգանակութիւն ըսվածը ուրիշ բան չ'է այլ ընդհանրական ծախքը վճարելու բնական միջոց մը որով ընկերութեան ամեն անդամները կը մասնակցին վճարման իւրաքանչիւրն իր կարողութեան չափովը »:

Երրորդ՝ « Ընդհանուր հանգանակութենէն ինծի ընկած մասը այսինք իմ հանգանակս իմ կարողութեանս չափովը պիտ' ըլլայ, բայց իմ կարողութեանս չափը ո՞վ պիտ' որոշէ. — Դարձեալ ես, ինէ ուրիշ մէկը չը պիտ' ունենայ այդ հեղինակութիւնը. ես մտքիս մէջ ինչ հաշուով ուղէմ նոյն հաշուով կ'որոշէմ, ասի իմ գիտնալու բանս է, ինծի, իմ խըղճիս յանձնված է »:

Զորքորդ՝ « Իմ տուած ըստակս Ազգը ուր պիտի ծախէ . — եկեղեցեաց , վարժարանաց , աղքատաց . ըսէլ է՝ դարձեալ ինծի համար պիտի ծախէ , իմ պիտոյիցս համար , եւ ես պիտի վայելէմ իմ տուած ըստըկիս արդիւնքը . ըսէլ է թէ Ազգը իմ տուած ըստըկիս փոխարէնը դարձեալ ինծի պիտի հատուցնէ ըսյց ոչ նիւթապէս դրամ այլ բարոյապէս փոխանակութեամբ այնպիսի արդիւն որ արժէքով անհամեմատապէս խիստ գերազոյն է քան ըզ դրամ » :

« Իմ տարեկան փոքրիկ հանգանակիս փոխարէն՝ Եկեղեցւոյ միջնորդութեամբ իմ հոգեւոր պիտոյքս պիտի հոգայ . Վարժարանի միջնորդութեամբ իմ բարոյական ու մտաւորական պիտոյքս պիտի յազկցնէ . Անկեղանոցի միջնորդութեամբ իմ մարդասիրական զգացմունքս պիտի գոհացնէ : Ըսէլ է վերջապէս՝ թէ իմ անկորնչելի իրաւանցս պիտի պատասխանէ » :

« Եկեղեցին այն մայրս է որ իս հոգեպէս ծնած ու խնամած է . ես անոր խնամոցը օրրանէս մինչ ի գերեզման կը կարօտիմ եւ յայնկոյս : Ո՛չ , ո՛չ , չ'էմ կրնար ես 'դանի լքնել , չ'էմ կրնար անտես թողուլ անոր պաշտօնեայքը՝ ազգիս քահանայքը՝ որք Ազգին կը ծառայէն , բայց ինծի կը ծառայէն , անոնց պիտոյքը իմինս էն , անոնց պիտոյիցը պահանջած ծախքը իմինս ալ է , անոնց համար ուզված ըստակը իմ ալ պարտքս է . ուստի ես ալ պէտք է հանգանակէմ ըստ կարօղութեանս » :

« Վարժարանն այն դայեակս է որ իս դաստիարակութեան կաթովն է սնուցած . սիրտս բարոյական ըզգացումներով ամրասնուած , իմացականութիւնս գիտութեանց եւ միտքս իմաստասիրութեան

լոյսէրուն է առաջնորդած, վերջապէս իս բանաւոր
մարդ է ըրած, մարդու իրաւունքն ու պարտիքն է
ինծի ուսուցած: Թէպէտ ալ անկէ կարօտութիւն
չ'ունիմ լցնելու, բայց անոր տուած կրթութեան
չնորհովը պիտի ապրիմ իբրեւ մարդ, անոր տուած
հրահանգներն ու ըսկըզբունքը պիտի առաջնորդէն
միշտ ինծի իմ ընկերական կենցաղվարութեանս մէջ:
Թէպէտ ես հոն զաւակ չ'ունիմ, բայց ընկերներս
ունին, ազգիս միւս անդամներն ունին որոյ մէջ
կ'ապրիմ, որոյ հետ անընդհատ յարաբերութիւն ու-
նիմ եւ որոյ անկիրթ կամ կրթեալ, բանաւոր կամ
անբանաւոր վիճակը իմ կենցաղվարութեանս վրայ
պիտի ազդէ, եւ կը ցանկամ իբրեւ կրթեալ անձ
բարեկիրթ ընկերութեան մէջ ապրիլ: Ուստի վար-
ժարանք՝ այն բանաւորութեան տաճարը երբէք չ'էմ
կրնար ջոռնալ եւ երբէք անտես թողուլ անոր պաշ-
տօնեայքը՝ ազգիս դասատուքը՝ որք Ազգին կը
ծառայէն բայց ինծի կը ծառայէն: Ընդհանուր դաս-
տիարակութեան պիտոյքը իմ ալ պիտոյքս էն, ա-
նոր պահանջած ծախքը իմ ալ պարտքս է. ուստի
ես ալ պէտք է հանդանակէմ ըստ կարօղութեանս յ:

«Անկեղանոցի միջնորդութեամբ ազքատաց է-
ղած ձեռնարկութիւնը մարդասիրական պիտոյք մըն
է՝ զոր ամեն սիրտ կ'ըզգայ եւ ամենուն կը վերա-
բերի եւ զոր ամենուն կողմէն Վարչութիւնը կը
հոգայ: Անկեղանոցի մէջ մարդ չ'ունիմ, բայց ես
ինքս կրնամ երթալ, բայց իմ նմաններս, համազ-
դիքս, եղբարքս հան էն: Քանի որ կարօղութիւն
ունիմ, պէտք է որ ես անոնք ալ անտես չը թո-
ղում, որպէս զի երբ օր մը ես ալ հոն ընկնիմ, ի-
րաւամբ դռնէ վայելէմ այլոց ձեռնարկութիւնը: Ուստի

ևս ալ պէտք է հանգանակէմ ըստ կարօղութեանս » :

« Նաեւ ազգային Վարչութիւնը որ այս երեք կարգ ազգային հաստատութեանց տեսչութեան ու մատակարարութեան կարեւոր պաշտօնը համարատրութեան պայմանով առած է իր վրայ, անոնց պիտոյիցը հոգաբարձուն է, անոնց բարեկարգութեանը, պայծառութեանը եւ ըստ ամենայնի բարգաւաճութեանը խնամածուն է, 'զազգային Վարչութիւնն ալ՝ կ'ըսէմ՝ նոյն հաստատութեանց հետ խառնելով սրտիս մէջ, 'զանի ալ անոնց կարգը կը դասէմ եւ 'զանի ալ չ'էմ կրնար անտես թողուլ. անոր պիտոյքն ու ծախքը իմինս ալ էն. ուստի ես ալ պէտք է հանգանակէմ ըստ կարօղութեանս » :

« Երբ մէկ կողմէն ազգային պիւճէն աչացս առջեւ կ'առնէմ եւ անոր պատճառարանութիւնքը կը քննէմ, կը համոզվիմ թէ իմ հանգանակս իր նպատակին հասած եւ իմաստուն խնայութեամբ ազգիս թգտին է ծախված. երբ միւս կողմէն ազգային հաստատութեանց արդի վիճակին նկարագրութիւնը ձեռքս կ'առնէմ եւ ազգային մէջ անոնց բարեկարգելի վիճակը կ'երեւակայէմ, երբ վերջապէս ազգին իսկական պիտոյքները իր հասոյթից արդի վիճակին հետ կը բաղդատէմ, կը համոզվիմ թէ ազգային հաստատութեանց բարեկարգութիւնը, ազգիս յառաջագիւտութիւնը՝ Վարչութեան իմաստութեանը հետ՝ իմ հանգանակիս արդիւնաւորութենէն կախեալ է. եւ նախանձաւոր ազգիս պայծառութեանը՝ աչօքս կը տեսնէմ մէկ կողմէն անոր դրամական կարօտութիւնը, միւս կողմէն ձեռօքս կը շօշափէմ հանգանակութեան մէջ իմ պարտքս » :

« Դարձեալ երբ կը մտածէմ թէ ազգային հաս-

տառաւթեանց միջնորդութեամբը Ազգիս ինծի մատուցած ծառայութիւնը, անոր անձնուէր պաշտօնէից անդին աշխատութիւնը՝ որ իմ բնական ու անկորնչելի իրաւունքներս կը գոհացնէն, ես փոքրիկ հանգանակով մը պիտի վարձատրէմ. երբ կը խորհիմ մանաւանդ թէ՛ եթէ անկարօղ ըլլայի վարձատրելու, Ազգս դարձեալ պիտի շարունակէր ինծի իր խնամքը, եւ անոր պաշտօնէից աշխատութիւնը պիտի վայելէի ես ինչ որ եւ պատահի, կը համոզվիմ թէ ապերախտութեան հրէջ մ'ըլլամ գուցէ որ դժկամակիմ հանգանակելու » :

« Համոզեալ էմ, այո, թէ ազգային հաստատութեանց ինծի մատուցած բարիքը եւ իմ անոնց միջնորդութեամբը լցված պիտոյքս սրչափ սրբազան էն, այնչափ սրբազան է իմ անոնց պարտականութիւնս, այնչափ անուրանալի պարտս է ազգային հանգանակութիւնը որ իս պարտադերձ կ'ընէ » :

Այս մտածութեանց տէրը, այս տրամաբանութիւնն ընօղը գիտէք ո՞վ է. — Վարչութիւնը բամբասօղն է, այն երազախառն պատճառաբանութիւնքն ընօղն է որ պահ մ'առաջ ձեզի հետ խօսեցաւ եւ 'զոր հիմա դժար ունիք ճանչելու զի դարձեալ կը տեսնէք. նոյն հասարակաց կարծիքն է 'զոր հոս հիմա՝ ուսուցման հրովը մկրտեալ՝ հրաշափառապէս այլակերպեալ կը գտնէք :

Ահա Ազգին հանդերձեալ վիճակը. փնռք Դատարակութեան, պատիւ 'զանի ծաւալօղ Վարչութեան :

Հոս կը լմըննայ խնդրին առաջին մասը՝ այսինք
ընդհանուր կամ ուղղակի հանգանակութիւնը, եւ
հոս պիտի լմըննար՝ եթէ կարելի ըլլար՝ մեր ատե-
նախօսութեան առաջին մասը ընդհանուր ժողովին
նոյն օրվան նիստին մէջ։ Իսկ խնդրին երկրորդ մա-
սը՝ որ է մասնաւոր կամ անուղղակի հանգանակու-
թիւնը, որոյ վրայ մեր դիտօղութիւնքը ուրիշ նիս-
տի մը պահած էինք, տպագրութեան համար հա-
մառօտելով կը կցէինք ասոր, որպէս զի հանգանա-
կութեան ամբողջ խնդիրը ըստուերադրեալ ըլլայ
մեզի համար սոյն տեսչական մէջ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԿԱՄ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՆԴԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ է անուղղակի հանգանակութիւնը :

Անուղղակի հանգանակութիւնը իրաւունքի մը վրայ կը պահանջվի 'զանի վայելօղէն եւ անդէն իսկ վայելէլու ատեն : Ասոր համար հանգանակութեան այս տեսակը ընդհանուր չ'է ուղղակի հանգանակութեան պէս, այլ մասնաւոր . զի միայն անոնք կը վճարեն որք իրաւունք մը վայելէլու այսինք պիտոյք մը լցնելու կը ներկայանան : Ասոր ակնարկութիւն կ'ընէ Սահմանադրութիւնը՝ երկուքի բաժնէլով հանգանակութիւնը, ընդհանուր եւ մասնաւոր . 'զընդհանուրը ընդհանուր ծախից համար գլխաւորապէս կեդրոնական անտուկին կը սեփականէ, եւ ըզմասնաւորը մասնաւոր ծախից համար գլխաւորապէս թաղական անտուկներուն կը սեփականէ :

Ազգային հաստատութեանց միջնորդութեամբը լցվելու անհատական պիտոյքները երկու տեսակ են, բարոյական եւ նիւթական, կամ բնական եւ ընկերական . 'զորոնք արդէն սոյն ատենախօսութեան առաջին մասին մէջ երաւանք ու պարտի յօդւածով բացատրած ենք :

Ընկերութեան մէջ մարդիկ 'զսոյս իրաւունքները հաւասար կը վայելեն, բայց իւրաքանչիւրն իր կարօղութեան չափովը 'զանոնք կը վարձատրէ : Եթէ ատանկ չ'ըլլար, ընկերութեան շատ մը անդամոց իրենց իրաւունքէն զրկեալ ըլլալին կը հարկաւորէր : Ասոր համար է որ մասնաւոր հանգանակութիւնն ալ

ըստ մեծի մասին կարողութեան վրայ չափված
պէտք է ըլլայ, որպէս զի հարուստները աղքատաց
համար ալ վճարած ըլլան :

Անուղղակի հանդանակութեան մէջ օրէնսդրին
պիտի առաջնորդէ այն ընդհանուր ըսկիզբը որ հան-
հանդանակութիւնը թանձր չ'ընելու համար հանդանա-
կօղին ամէն բանաւոր դիւրութիւն տալ կը պատ-
ւիրէ, ուրկէ կը ծագի եւ փոխադարձ դիւրութիւն
պահանջօղին :

Անուղղակի հանդանակութեան մէջ հանդանա-
կօղին դիւրութիւն տալ է՝ զանի մանաւանդ այն
ատեննէրու մէջ ըմբռնել երբ վճարելու աւելի կա-
րողութիւն ու յօժարութիւն ունի. այս ատեննէրը
սրտաշարժութեանց ատեննէրն էն, զոր օրինակ ու-
րախութիւն թէ տրամութիւն, հարստութիւն եւ ա-
մեն տեսակ յաջողութիւն. որոց մէջ ըստակը աչ-
քին չ'երեւար մարդուս : Հետագայ յօդուածներուն
մէջ կը տեսվի որո՞նք էն այն սրտաշարժութեանց
պահէրը որք մարդուս կենացը մէջ կը պատահին իր
բարոյական եւ ընկերական իրաւանց վայելմանն ա-
տեն :

ԱՌԱՋԻՆ ԴԼՈՒԽ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԻՏՈՅՔ — ԱՆԿՈՐՆՁԷԼԻ ԻՐԱԽՈՒՆՔ

Բարոյական էն անհատին հոգեւոր եւ մտաւոր
պիտոյքները որք եկեղեցւոյ եւ Գալոցի միջնոր-
դութեամբը կը լցվին, եւ սոյն պիտոյքներէն կը ծը-
նին սոյն հաստատութեանց սեփական իրաւունք-
ները :

Եկեղեցին արդարեւ ձրի կը մատակարէ իր շնորհը Ազգին, Դպրոցն արդարեւ ձրի կը մատակարարէ իր ծառայութիւնը Ազգին, ինչպէս կը տեսվի օրինակը անկարօղաց համար. բայց եկեղեցւոյ պաշտօնեայքը պէտք է սեղանին իրաւունքներէն աւարին, եւ դպրոցիւնները դաստիարակութեան իրաւունքներէն: Եթէ եկեղեցիք եւ դպրոցք նիւթական շէնքի մը կարօտութիւն չ'ունենային, եթէ այն շէնքը ատեն ատեն վերանորոգութեան կարօտ չ'ըլլար, եւ եթէ վերջապէս եկեղեցւոյ եւ դպրոցի պաշտօնեայքը նիւթական պիտոյքներ այսինքն աւարէրու պէտք չ'ունենային, սոյն հաստատութիւնքը միշտ ձրի կը նստիւրէին բարոյական ծառայութիւնսն եւ հանգանակութեան տեղի չ'էր մնար:

Ուստի սոյն հաստատութեանց նիւթական պիտոյքն է որ իրենց բնական իրաւունքը կը կազմէն՝ զոր չ'է մարթ գլանալ անօնցմէ եթէ չ'ենք ուզէր որ գոցվին այլ միշտ բաց ու սլայծառ մնան:

Դարձեալ՝ ասոնց բաշխած շնորհացը ձրի մատակարարեալ ըլլալուն համոզվելու համար պէտք է նկատողութեան առնել՝ թէ ինչպէս վճարեալ կրնայ համարվիլ այն իրաւանց վայելումը որոյ արդիւնքն անդին է, որպէս եւ ամէն անկորնչելի իրաւանց վայելումն անհատուցանելի:

Իրաւունքի մը վարձատրութեան գինը՝ անոր օգտակարութեան աստիճանին վրայ չը՝ չափվիր, այլ՝ զայն իրաւանց վայելումը հայթայթօղին կրած աշխատութեամբ աստիճանին վրայ կը չափվի *:

* Ասկէ դուրս կան անշուշտ այլ պարագաներ որք աշխատութեան մը վարձատրութեանը վրայ կ'ազդեն՝ զանոր գինը աւելցնել կամ պակսեցնելով. բայց մեր խնդրին շրջա-

առանկ չ'ըլլար, մարդուս նիւթական անհրաժեշտ պէտքը լցնող առարկաները անքան մեծադին կ'ըլլային որ ջուրին ու հացին դին չ'էր հասնէր եւ շատերը անօթի ծարաւ կը մեռնէին: Հիւանդի մը կեանքը փրկող բժշկին ինչ վարձ կրնար արժիլ որ 'զայն կեանքն արժէր: Եթէ հիւանդը կենաց արժէքին վրայ չափէլ պարտաւորէր բժշկին վարձատրութիւնը, ո՛չ միայն 'զաշխարհ բովանդակ կ'ընծայէր բժշկին եթէ աշխարհ իրն ըլլար, այլ իր կենաց մէկ մասն ալ սակարկութեան կը դնէր՝ միւսը փրկեալ ունէնալու համար: Ետքի մը ապրիլը տաս տարւան կը դոհէր:

Աշխատութեան նպատակը՝ աշխատողին ապրուստն է, ընկերին պիտոյքը լցնելով եւ ո՛չ 'զընկերը կողոպտելով: Եթէ աշխատութիւնը չ'ապրէցնէր 'զաշխատողը, աշխատողին ինչ փոյթ էր ընկերին պիտոյքը: Հոս է ընկերութեան կապը:

Եւ գարձեալ իբրեւ շօշափէլի ապացոյց ձրի մատակարարութեան բնական եւ անկորնչէլի իրաւանց՝ կրնանք մէջ բերել անկարողաց մանաւանդ ըմբոստից պարագան, որոց զաւկրնէրէն ըզ միլըրտութիւնը չը գլանար Եկեղեցին, եւ ո՛չ Դպրոցն ըզ մարդկութեան հարկաւոր էղած անհրաժեշտ դիտելեաց ուսուցումը, եւ ո՛չ Վարչութիւնն ըզ ձեռնարութեան իրաւունքը անոնցմէ որք կարողութեան ժամանակին ազգային պարտաւորութիւնն անձանաչած էն: Ազգային հաստատութեանց այս ձրի մատակարարութեան պարտաւորութիւնը իրենց մէկ իրաւունքէն կը ծնի, այն է՝ ընդհանուրէն այսինք հասարակաց սնտուկէն վարձատրեալ ըլլալու իրա-

նակը չը ներէր զի մոռնիք ընկերական տնտեսագիտութեան սոյն նկատողութեանցը մէջ:

ուռնքը : Ըսել է՝ անհատին ձրի մատակարարելու համար ընդհանուրէն պէտք է վարձատրեալ ըլլան :

Այս ամենէն կը հետեւի նախ՝ սա անաչառ տրամաբանութիւնը՝ թէ հոգեւորական եւ մտաւորական պաշտօնները վաճառեալ չ'են այլ ձրի մատակարարեալ Ազգին մէջ, եւ ազգային հաստատութեանց սեփականեալ մասնաւոր հանգանակութիւնը նոյն բարոյական պաշտօններուն նիւթական գինը չ'է այլ նոյն պաշտօնէից նիւթական պիտոյքը հոգալու բընական միջոց մը : Երկրորդ սա իմաստութիւնը՝ թէ ամեն թաղ իր կարօղութեան տարածին չափ պէտք է ունենայ քահանայ եւ վարժապետ որպէս զի կարէնայ 'զանոնք ըստ արժանւոյն վարձատրել, որով եւ բարոյական պաշտօնը կարէնայ ըստ արժանւոյն կատարվիլ արդար համարառութեան տակ :

Անհատին այս բարոյական պիտոյքները իր բնական ու անկորնչելի իրաւունքները կը կազմեն, որոցմէ կը ծնին անհատին համար՝ 'զանոնք վարձատրելու արդրժէի պարտաւորութիւնը, եւ ազգային հաստատութեանց համար՝ անդրժէի պարտաւորութիւն 'զանոնք կատարելու :

Այս պիտոյքները երեք կարգ են . եկեղեցական պիտոյք, դպրոցական պիտոյք, մարտնչական պիտոյք : որոցմէ կը ծնին եկեղեցական իրաւունք եկեղեցեաց համար, դպրոցական իրաւունք դպրոցաց համար, ձեռնարութեան իրաւունք կարօտելոց համար : Այս իրաւունքները՝ ըստ կարօղութեան վճարված ըլլալու համար՝ պէտք է որ որչափ կարելի է ընդհանուր հանգանակութեան աստիճանացոյցին վրայ համեմատեալ ըլլան, այսինքն հանգանակողին տարեկան հանգանակին վրայ :

Հանգանակելի այս երեք կարգ իրաւունքները քննէնք հետագայ յօդւածներով . ձեռնարութեան իրաւունքը միայն նիւթական պիտոյից մէջ զրկելով :

Ա. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

Եկեղեցական իրաւունքները կը կայանան հետեւի , պատիւ եւ Բաղճան վրայ * :

1. ԿՆՈՒՆՔ. Կնունքին իրաւունքը կը դոյանայ երախային ծնողացն ու կնքահօրը կողմէն : Հայրն ու կնքահայրը՝ իւրաքանչիւրն իր տարեկան հանգանակին կէսին հաւասար գումար մը կը վճարէ . եւ այս երկու կէս հանգանակաց գումարը կը կազմէ կնունքի վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը :

Գործադրութիւն . — Կնունքը լմընցածին պէս ծը-

* Այս իրաւունքները զոր պաշտօնական տեղեկագիրներն ալ ընդունած ու առաջարկած են , Կրօնական ու Քաղաքական ժողովոց հաւանութիւնն ըստացած են արդէն . եւ այս խորհուրդը տրոց յանձնաժողովին անդամներուն մէկին հանձարէղ խորհուրդն է որ պատիւ կ'ընէ իր հեղինակին , եւ 'զոր հեղինակը՝ որոյ բարեկամութեամբը կը պարծինք , տառ տարի առաջ յայտնած ու հաղորդած է մեզի իր կորովամիտ պատճառաբանութիւններովը՝ ազգային խորհուրդի մը մէջ ուր անդամակից էինք . բայց այն ատեն , ազգին այն վիճակին մէջ , գերադասելով կոչված ժողովներու առջեւ արձագանք չ'էգիտ այս ճշմարտաշունչ ձայնը , եւ իբրեւ ընդհանրապէս զատապարտվելով թիւր ուսեալ կամ խաւարագնաց անձանց ոմանց կողմէն որք չ'ուղեցին երբէ'ք պատասխանել թէ ինչպէս կ'իմանան 'զայն գրեալը՝ թէ « Սեղանին պաշտօնեայեց « Եղանին պէտէ Ե պարէն » այս իրաւունքները ապարդիւն մնացին այնպիսեաց երեսէն դժբաղդաբար մինչեւ ցայսօր : Իսկ այսօր զարմանալի չ'է թէ արդի սահմանադրական լուսաւորեալ ժողովները՝ Կրօնական թէ Քաղաքական՝ ճշմարտութեան պարտաւալ մեծարանքն ընծայած ըլլան :

Նօղքն ու կնքահայրը տաճարէն կ'անցնին ի թաղա-
կան գիւանատունը : Հոն կ'արձանագրովի ծնընդոց
գիրքին մէջ երախային տնունը ծնած օրին թըւա-
կանովը , երախային մկրտութեան անուններովը , կըն-
քահօր եւ կնքամօր անունները , մկրտիչ քահանա-
յին անունը , եկեղեցւոյ եւ թաղին անունները եւ
մկրտված օրին թըւականը : Հոն կը վճարէն ծնօղքն
ու կնքահայրը կնունքին վրայ եկեղեցեաց իրաւուն-
քը , եւ իւրաքանչիւրը իր վճարած գումարին դրու-
շին մէկ բարայ իբրեւ արձանագրական իրաւունք
Գիւանատան կը վճարէ : Արձանագրութեան տակ կը
նշանակվին այս գումարները եւ 'զանի կ'ըստորագ-
րէն ի վկայութիւն ծնօղք , կնքահայր եւ մկրտիչ
քահանայն : Ասոր փոխարէն՝ եկեղեցւոյ կողմէն ծը-
նընդեան ու մկրտութեան վկայագիր մը կը տրվի
երախային ծնօղայր :

2. ՊՅԱԿ. Պսակին իրաւունքը կը գոյանայ փեսա-
յին , հարսին եւ կնքահօր կողմէն : Փեսան իր տա-
րեկան հանդանակին ամբողջ գումարին հաւասար
գումար մը պիտի վճարէ . նոյնպէս եւ հարսը կամ
ասոր կողմէն իր ծնօղքը իր տարեկան հանդանակին
ամբողջ գումարին չափ պիտի վճարէ : եւ կնքահայ-
րը իր տարեկան հանդանակին կիսովը չափ :

Գործադրութիւն . — Հրատարակում ամուսնութեան :
Պսակին հրամանատուքը Պատրիարքարանի կող-
մէն առնելէն ետքը՝ Պսակին որոշված օրէն դոնէ
13 օր առաջ պսակելիք իմաց կու տան իւրաքանչի-
ւրն իր թաղին եկեղեցւոյն Պսակին կատարվելու օ-
րը , միանգամայն վճարելով իւրաքանչիւրն իր թա-
ղին գիւանատան իր տարեկան հանդանակին տասա-
նորդը իբրեւ իրաւունք հրատարակման ամուսնու-

Թեան, 'զոր կ'ընէ թաղական գիւանատունը պսակելեաց անունները ցանկի մը մէջ գրելով եւ նոյն ցանկը եկեղեցւոյ բակին մէջ կախելով ի տես ժողովրդեան :

Սոյն գործողութենէն 15 օր ետքը Պսակը կը կատարվի եկեղեցւոյ կամ մասնաւոր տան մէջ ինչպէս որ ներէ եկեղեցին : Պսակէն ետքը ամուսնութեան գիրքին մէջ կ'արձանագրվին պսակելոց անունները, կնքահօր եւ պսակող քահանային անունները : Հոն կը վճարվի պսակին վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը՝ փեսային, հարսին եւ կնքահօր կողմէն, որոց խրաքանչիւրը իրենց վճարած գումարին ղրուչին մէկ բարայ իբրեւ արձանագրութեան իրաւունք կը վճարէն որն որ կը նշանակվի նաեւ արձանագրութեան տակը 'զոր կ'ըստորագրէն իբր 'ի վկայութիւն պսակեալքը, կնքահայրն ու պսակող քահանայն : Ասոր փոխարէն՝ եկեղեցւոյ կողմէն ամուսնութեան վկայագիր կը տրվի ամուսնացելոյն :

Մանօթա-թիւն . — Հրատարակման իրաւունքէն դատ 'զոր փեսան իր թաղին կը վճարէ եւ հարսն իրենին եթէ միեւնոյն թաղէ չ'էն, Պսակին բոլոր իրաւունքը այն եկեղեցւոյն է ուր Պսակը կը կատարվի :

Ճ. ԹԱՂՈՒՄ. Թաղման վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ վախճանելոյն տարեկան ընդհանուր հանգանակին հաւասար գումարէ մը 'զոր ընտանիքն անոր կողմէն կը վճարէն : Եթէ կին կամ մանուկ ըլլայ վախճանողը, ընտանիքի գլուխն ո՛վ է նէ՝ անոր հանգանակին հաւասար կը չափվի եկեղեցւոյ իրաւունքը :

Գործադրութիւն . — Տան քահանայն սոյն գումարը եւ անոր վրայ ղրուչին մէկ բարայ արձանագրութեան

Թեան իրաւունքը կ'ընդունի ընտանիքէն եւ կը ջաննէ թաղին դիւանատան, ուր արձանագրել կուտայ վախճանման գիրքին մէջ վախճանելոյն անունն ու մականունները, վախճանման թրւականն ու թաղման տեղին, թաղումը կատարող քահանային անունովը: Սոյն արձանագրութիւնը կ'ըստորագրէն քահանայն եւ վախճանելոյն ընտանիքը կամ անոր ազգականքը կամ բարեկամքը: Ստոր փոխարէն վախճանման վկայագիր կը տրվի ընտանեացը եկեղեցւոյ կողմէն:

Բ. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

Դպրոցական իրաւունքները կը կայանան՝ «...մանց ընկերման, տարրման եւ վկայութի վրայ:

Դպրոցական իրաւունքը կը գոյանայ դպրոց մըտնող աշկերտին ծնողացը տարեկան ընդհանուր հանգանակին ամբողջ գումարին հաւասար գումարէ մը, որոյ մէկ կէսը ուսմանց ըսկըսման ատեն եւ միւս կէսը աւարտման ատեն կը վճարվի:

1. ԸՍԿԸՍՈՒՄ ՈՒՍՄԱՆՑ. Տղայ մը դպրոցի աշկերտ գրվելու համար՝ թաղին դպրոցական գիրքին մէջ կ'արձանագրվի անոր անունը, եւ հայրը՝ ըսկըսման իրաւունքն ու անոր զրուշին մէկ բարայ արձանագրութեան իրաւունքը վճարելէն ետքը՝ 'զայն գիրքը կ'ըստորագրէ, եւ ասոր փոխարէն՝ ըսկըսման իրաւունքը վճարած ըլլալուն ծանուցագիր մը կը տրվի աշկերտին որով նոյն աշկերտը կարէնայ ընդունվի իր թաղին դպրոցին մէջ կամ թէ թաղ փոխելով որ թաղի դպրոցին որ ներկայանայ:

2. ԱԻՍՐՏՈՒՄ ՈՒՍՄԱՆՑ. Նմանապէս ուսմունքն աւարտելէն ետքը՝ աւարտման իրաւունքն ու անոր

վրայ դրուշին մէկ բարայ արձանագրութեան իրաւունքը վճարելով՝ կ'արձանագրուի նոյն գիրքին մէջ՝ զոր աշկերտը կ'ըստորագրէ, եւ ասոր փոխարէն՝ աւարտման իրաւունքը վճարած ըլլալուն ծանուցագիր մը կը տրուի աշկերտին որով ուսմանյ վկայագիրն առնելու իրաւունք կ'ըստանայ :

5. ՎԿԱՅԱԳԻՐ ՈՒՍՄԱՆՑ. Վկայագրի իրաւունքը ամէն աշկերտնէրու համար հաւասար է. 50 դշ նախնական դաստիարակութեան վկայագրի համար եւ 100 դշ երկրորդական դաստիարակութեան համար :

Նախնական դաստիարակութեան վկայագիրը դպրոցին կողմէն կը տրուի եւ Թագական խորհուրդը՝ զանի կը կնքէ ու կը հաստատէ : Իսկ երկրորդական դաստիարակութեան վկայագիր կամ վաւերագիրը Ուսմնական խորհուրդին կողմէն կը տրուի . ուր կը ներկայանայ աշկերտը դպրոցին կողմէն տրված ծանուցագրովը եւ հոն կեդրոնական դիւանատան վճարելով 100 դրուշը՝ իբրեւ ընդհանուր դաստիարակութեան իրաւունք՝ կ'առնէ իր վաւերագիրը Ուսմնական խորհուրդին կնքովը վաւերացեալ եւ ասոր ատենապետին ու ատենադպրին ըստորագրութիւններովը վկայեալ ու հաստատեալ :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՆԻԻԹԱԿԱՆ ՊԻՏՈՅՔ. — ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱԿՈՒՆՔ

Նիւթական էն անհատին այն պիտոյքը որք աղագային Վարչութեան կամ աղագային դիւանատանց ձեռքը պիտի կատարուին :

Նիւթական պիտոյից լցումը երկու կարգ իրա-
ւունք կ'ըստեղծէ Սզգին. Յետեւըս-նէան իրաւունք որ
աղքատաց իրաւունքն է, եւ դպրական իմ դիւանական
իրաւունք որ դիւանատանց իրաւունքն է:

Սոյն իրաւունքները թաղական անտուկնէրուն
միայն սեփականեալ չ'են, այլ կեդրոնական անտուկն
ալ անոնց մասնակից է, ձեռնորդութեան իրաւանց՝
իբրեւ անկեղանոցի իրաւունք եւ դիւանական իրա-
ւանց՝ իբրեւ կեդրոնական դիւանատան իրաւունք:

Ա. ՁԵՌՆՏԸՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱԻՈՒՆՔ

Ձեռնորդութեան իրաւունքը՝ որ աղքատաց սե-
փական իրաւունքն է, անհատին մարդասիրական
պարտն է՝ դոր յատկապէս պէտք է զգայ՝ դոնէ ա-
մեն անգամ որ ինքը ցնծայ կամ հարստանայ, եւ
'զաղքատն ու վշտակիրը միտ բերէ ամեն անգամ որ
ցնծութեան կամ յաջողութեան ճամբայ մը բացվի
իրեն. քանզի այսպիսի բաղդաւորութեան ատեն
տարաբաղդին համար ըլլալու ձեռնորդութիւնը ինք-
նաբուխ կու գայ սրտէ եւ աղքատին համար ըստակ
տալը ամենայն յօժարութեամբ կ'ըլլայ, աչքի չ'ե-
րեւար:

Ուստի՝ հանգանակութիւնը ծանր չ'ընէլ պատ-
ւիրող ըսկըզբան համաձայն՝ ձեռնորդութեան իրա-
ւունքը պէտք է կայանայ ամասնութեան վրայ, իսկա-
նայն քանի որ աւելանայ եւ թաւանգութեան վրայ:

1. ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ. Ամուսնութեան իրաւունքը կը
գոյանայ նշանդասի եւ հրամանդասի առիթներով իբրեւ
ձեռնորդութեան իրաւունք հիւանդանոցի. քան-
զի եկեղեցական ամուսնութենէն առաջ եւ պատ-
րիարքական իշխանութեան առջեւ ըլլալու այս գոր-

ծողութիւնքը տեսակ մը քաղաքական կամ ընկերական ամուսնութեան կերպարան առած էն Ազգին մէջ, որով պատկէլիքը բարոյապէս կապեալ կը համարվին արդէն ազգային իշխանութեան առջեւ եւ ընկերապէս ամուսնացեալ խօսքով. կապ՝ որ անքակտելի է պատւաւոր անձանց համար եւ 'զոր ներելի չ'է քակել ըստ քմաց առանց բանաւոր ծանր պատճառի որոյ ձեռնհաս դատաւորն է Արօնական ժողովը:

Պատրիարքարանի ձեռօք առված հիւանդանոցի այս իրաւունքը կը գոյանայ իւրաքանչիւր խօսեցելոյ տարեկան ընդհանուր հանգանակին ամբողջ դումարին հաւասար գումարէ մը 'զորոյ կէսը նշանաւորքի ատեն եւ կէսը հրամանաւորքի տոթով կը վճարէն իւրաքանչիւր խօսեցեալ:

Նշանորդ. — Խօսքը թաղին մէջ նշանելեաց կողմէն որոշվելէն ետքը, երկու կողմը ի Պատրիարքարան կը ներկայանան եւ հոն ըստ սովորութեան նշանաւորքը կը կատարէն: Իբրեւ նշանաւորքի իրաւունք՝ երկու կողմը իրենց տարեկան հանգանակին կէսին հաւասար գումարը կը վճարէն, եւ նոյն գումարին վրայ դրուշին մէկ բարա իբրեւ արձանագրութեան իրաւունք Պատրիարքարանի դիւանատան վճարելէն ետքը, երկու կողմն ալ իրենց գոնէ երկու երկու վկաներովը նշանաւորքի գիրքը կ'ըստորագրէն: Ասոր փոխարէն երկու կողմին ալ մէյմէկ օրինակ նշանաւորքի վկայագիր կը տրվի:

Հրամանորդ. — Սոյնպէս կ'ըլլայ եւ հրամանաւորքի ատեն. իբրեւ հրամանաւորքի իրաւունք՝ երկու կողմը իրենց տարեկան հանգանակին դարձեալ մէկ կէսին չափ գումար եւ անոր վրայ դրուշին մէկ բարայ արձանագրութեան իրաւունք վճարելէն ետքը

հրամանատուքի գիրքը կ'ըստորագրէն . եւ փոխարէն երկու կողմին ալ մէյմէկ օրինակ պսակման հրամանատուքի վկայագիր կը տրվի :

Թաղական արջանագրութիւն . — Թէ նշանատուքը եւ թէ հրամանատուքը Պատրիարքարանի կողմէն լմընալէն ետքը՝ թաղին դիւանատան նշանատուքի եւ հրամանատուքի գիրքէրուն մէջ ալ կ'արձանագրվին իւրաքանչիւր խօսեցելոյ թաղին մէջ : Եւ ասոր համար իբրեւ իրաւունք արձանագրութեան՝ թաղին դիւանատան կը վճարէն երկու կողմն ալ այն զրուշին մէկ բարան 'զոր վճարէցին Պատրիարքարանի դիւանատան :

2. ԿԱԼԻԱՅԱԿԱՆ ԻՐԱՆՈՒՆՔ . Կալւածական իրաւունքն էրը անհատին ընդհանուր կարօղութեանը վրայ չ'էն չափվիր, ուստի եւ ոչ իր ընդհանուր հանգանակին վրայ, այլ գործին կարեւորութեանը վրայ որ տեսակ մը մասնաւոր եւ առձեռն կարօղութիւն ըսել է դարձեալ :

Ամենայն կալւածական գնման ու վաճառման համար՝ որ Աւարչութեան կամ Թաղական խորհուրդի մը միջնորդութեամբ պիտի կատարվի՝ պէտք է որ սակարկեալ գինին վրայ զրուշին մէկ բարայ գնօղը եւ մէկ բարայ վաճառօղը վճարէ գործը կատարող դիւանատան, եթէ երկու կողմն ալ ազգային էն : Նմանապէս եւ այն ժառանգութեանց համար՝ որք ազգային միջնորդութեամբ պիտի կատարվին՝ ժառանգելի գոյքին արժէքին վրայ զրուշին մէկ բարայ պէտք է վճարէն ժառանգողք իբրեւ ձեռնարութեան իրաւունք աղքատաց :

Գործարարութիւն . 1. Ձեռնարրութեան իրաւունքը ըստ արժանւոյն արդիւնաւոր ընելու համար, Նախ՝ Պատրիարքարանը կրնայ եւ պէտք է որ բա-

նայ ուղղակի յարարերու թիւն Տէրութեան Աալւածա-
կան պաշտօնակալութեանը հետ, եւ սոյն հպատակով
պէտք է խնդրէ Աստուծական Առաւելարութենէն՝ որ
նոյն պաշտօնակալութիւնը ազգայնոց կալւածական
գնումն ու վաճառումը նոյնպէս եւ ժառանգական
գործերը վաւերացնելու համար պարտաւոր ըլլայ
Պատրիարքարանի հաստատագիրը պահանջելու՝ իր-
րեւ վկայութիւն հպատակութեան եւ անհատական
նոյնութեան, ինչպէս կ'ըլլայ անցագիրնէրու համար,
առթելով միանգամայն թէ առանց այս պայմանի
Պատրիարքարանը նիւթական անհնարութեան մէջ
կը գտնուի ներկայացող ազգայնոց հպատակութիւնն
ու նոյնութիւնը երաշխաւորելու:

Երկրորդ՝ երբ այսպիսի հաստատագիր եւ ո՛ր
եւ է վկայագիր պահանջով Պատրիարքարանէն,
Պատրիարքարանը՝ օրինաւորապէս վկայած ըլլալու
համար՝ պէտք է որ ներկայացող անձին ջնակած
թաղէն պահանջէ անոր նոյնութեան ծանուցագիրը
եւ նոյն ծանուցագիրը վաւերացնելով կամ անոր
հայելով տայ Պատրիարքարանն իր վկայագիրը:

Երրորդ՝ ազգային դիւանատունները՝ կեդրոն թէ
թաղ՝ մէյմէկ գիրք պէտք է ունենան կալւա-
ծական գնմանց ու վաճառմանց եւ ժառանգութեանց,
որոց մէջ կը նշանակուին գնօղաց, վաճառօղաց ու
ժառանգօղաց անունները, որոնք զրուշին մէկ բա-
րայ հաշուով կտրած գումարը իրրեւ աղքատաց ի-
րաւունք վճարելէն ետքը կ'ըստորագրեն այն գիր-
քին մէջ նոյն գումարին տակ, եւ ասոր փոխարէն
պէտք է դաժ ծանուցագիր կամ վկայագիրը կը տըր-
վի իրենց:

Չորրորդ՝ թաղական դիւանատանց ձեռօք յառաջ

եկած ձեռնադրութեան իրաւունքը բնականապէս
թաղին աղքատաց յատկացեալ է . կեդրոնական դի-
ւանատան ձեռք յառաջ եկածը աղղային հիւանդա-
նոցին պէտք է յատկացեալ ըլլայ :

Բ. ԴԻԻԱՆԱԿԱՆ ԻՐԱԴՈՒՆՔ

Դիւանական իրաւունքը՝ որ դիւանատան յա-
տուկ իրաւունքն է՝ կը դոյանայ ամուսնութեանց
հրատարակմանէ , արձանագրութիւններէ , ծանու-
ցագիրներէ , վկայագիրներէ , վաւերացումներէ , դը-
րոշմահարութէնէ եւայլ :

Այս իրաւանց մէկ մասը վերայիշեալ իրաւանց այս-
ինք եկեղեցական , դպրոցական եւ ձեռնադրութեան
իրաւանց մէջ տեւիչցաւ եւ անոնց հետ կապակցեալ
է կերպով մը կարօղութեան վրայ չափաւ ըլլալով :

Ըստ կարօղութեան վճարելի այն իրաւունքնե-
րէն զատ՝ Դիւանատունը՝ կեդրոնական թէ թաղա-
կան՝ իրաւունքներ ունի որոց վարձատրութեան
գումարը կանխիկ որոշեալ է .

Նախ՝ եթէ վերայիշեալ վկայագիրներէն կամ ծա-
նուցագիրներէն՝ որ եւ ըլլայ՝ կորուստած ըլլան եւ
մէկը ուղէ անոր օրինակը դարձեալ հանել տալ ,
20 դրուշ դիւանական իրաւունք պէտք է վճարէ
ամեն անգամին որ նոյն օրինակը հանել տայ :

Երկրորդ՝ եթէ խոսկ ծանուցագիր կամ վկայա-
գիր մը ուղղի որ եւ է դիւանատունէ եւ որ եւ
է դործի համար՝ որոյ մէջ կարօղութեան վրայ չա-
փելու տեղի չ'ըլլայ , 20 դրուշ դիւանական իրա-
ւունք պէտք է վճարվի :

Երրորդ՝ եթէ ուղղի թաղէն առված ծանուցա-
գիր կամ վկայագիր մը կեդրոնէն ալ վաւերացնել

տալ, 20 ղշ պէտք է վճարվի իբրեւ վաւերացման իրաւունք:

Զորրորդ՝ Դրոշ պէտք է բառերով եւ տակը հիւսն փորված՝ մէյմէկ դրոշմ պէտք է ունենան թէ թաղէրը եւ թէ կեդրոնը, եւ աղգային որ եւ է դիւանատունէ ելած եւ որ եւ է թուղթ նոյն դրոշմը պէտք է կրէ, եւ ամենայն թուղթ իբրեւ իրաւունք դրոշմի մէկ դրուշ վճարէ:

Թուղթը որ դիւանատունէն ելնի նէ՝ դրոշմի իրաւունքը հարկաւորապէս նոյն դիւանատանն է:

Ահա աղգային հաստատութեանց արդար իրաւունքները, եւ այս չորս կարգ իրաւանց մէջ՝ եկեղեցական, դպրոցական, ձեռնորդութեան եւ դիւանական իրաւանց մէջ պարունակեալ էն անհատին բարոյական եւ ընկերական պիտոյքները որք աղգային հաստատութեանց միջնորդութեամբը կը լցվին ու հետեւաբար մասնաւոր հանգանակութեան տակ կ'ընկնին արդարապէս:

Հարկ կայ ըսելու թէ բարոյական պիտոյից լցումը այսինք բարոյական իրաւունքները՝ որք տարեկան հանգանակի վրայ չափված էն, ձրի էն անոնց համար որք իբրեւ անկարօղ չ'ունին հանգանակ, նաեւս ըմբոստից համար:

Թէպէտ չ'էնք իշխէր ենթադրել թէ ըմբոստ գտվի մասնաւոր հանգանակութեան օրինաց, սակայն ըմբոստը՝ որ իր բնական իրաւունքը կը վայելէ միշտ իր բարոյական պիտոյիցը մէջ, արգիլեալ է եւ հոս դիւանատանց առջեւ իր ընկերական իրաւունքներէն ինչպէս արգիլվէցաւ ընդհանուր հանգանակութեան մէջ:

ԽՈՐՀԸՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

1. Կանխիկ խօսելով՝ մեզի կը թըւի թէ վերոյ յիշեալ իրաւունքները անշարժական եկամտից հետ միանալով թաղերուն անհրաժեշտ պիտոյքը քիչ չատ բաւականապէս կը լցնեն արդար կերպով, եւ ձեռնադրութեան իրաւունքը ազգային Հիւանդանոցին բացը կարելի է գոցելու մօտէնայ անոր հաստատ եկամտիցը հետ միանալով. դործը աչայրջութեամբ բռնելով մէկ տարւման փորձի կարօտ է՝ զարդիւնքը դատելու համար :

2. Եթէ թաղերուն ամենքը չը կրնան գոհանալ իրենց իրաւանց արդեամբը, կարօտեալ թաղը նըպաստ կը խնդրէ կեդրոնէն, եւ կեդրոնը պարտաւոր է գոնէ նոյն թաղին ընդհանուր հանգանակութեան տասնաւոր դասին արդեանց մէկ մասը կամ ամբողջը անոր յատկացնելու, եթէ աւելին չը կրնայ ընել : Եթէ ասով ալ չը լցվի կարօտեալ թաղին անհրաժեշտ պիտոյքը, այն ատեն Թաղական խորհուրդը իր թաղին մէջ բնակող ընդհանուր հանգանակողաց կը դիմէ, եւ անոնց տարեկան հանգանակին վրայ դրուշին քանի բարայով կը գոհանայ կամ քանի բարայ աւելցնել կարելի է նէ, իր խորհուրդին մէջ որոշելով եւ այն յաւելւածը միայն մասնաւորապէս իր թաղին մէջ հաւաքելով իր անհրաժեշտ պիտոյքը կը գոցէ : Եւ ասով պէտք է գոհանայ թաղը, զի ասկէ անդին իրաւունք չը կայ եւ պէտք է որ իր պիտոյքը ասոր համեմատէ :

3. Եթէ պատահի որ թաղի մը իրաւանց ու եկամտից արդիւնքը ըստ արժանւոյն իր պիտոյքը գո-

հացնէլէն ետքը՝ աւելնայ, այն թաղը հարուստ կը
սեպլի, եւ պէտք է որ այն աւելորդը կամ ամբողջ
կեդրոնական անտուկին ընծայէ իբրեւ կարօտեալ
թաղերու նպաստ, կամ գոնէ անոր մէկ կէտը միայն,
միւս կէտը իր եկամուտն աւելցնելու գործածելով:

4. Եթէ արտաքոյ կարգի հարկաւոր ծախք մը
պատահի թաղի մը մէջ, նոյն ծախքին համար կեդրո-
նէն նպաստ կրնայ ըլլալ պատահական ծախից սահ-
մանեալ գումարէն, եթէ ոչ՝ թաղական խորհուր-
դը իրաւունք ունի արտաքոյ կարգի միջոցներու
գիւմէլու, թէ գրուածքի եւ թէ փոխառութեան,
եւայլն:

5. Հոս ընդ առաջ կ'եննի մեզի այն առարկու-
թիւնը՝ զոր շատերը կ'ընէն Սահմանադրութեան 92-
յօդուածին տառերը մէջ բերելով՝ ուր «Մասնա-
որոշեալ մէջ ըստ իր խորհուրդին մէջ կ'որոշէ ու կ'ըն-
դրած է. եւ լասկէ հետեւցնել կ'ուզէն թէ Ընդհա-
նուր Ժողովը իրաւունք չ'ունի թաղական տրոց ո-
րոշմանն ու հաստատութեանը միջամուխ ըլլալու:

Նախ այս կտորին վրայ մեր ներքին համոզումը
աս' է որ՝ խմբադրութեան կամ գուցէ տպագրու-
թեան սխալ մը կայ հոս եւ որոշ բառը ծախք բառին
տեղ անդգուշութեամբ սպրդեալ է. թէ որ ասանկ
չ'է էղած. կամ ասանկ չ'ըլլալը չ'ընդունելով տա-
ռին յարգ ընծայել ուզլի, աւասիկ այս մասին մեր
խորհրդածութիւնը:

Տառին յարգ ընծայելու համար պէտք է յօդու-
ածին ոգին եւ գիտաւորութիւնը այլաբնէլ ու կա-
րէնալ ենթադրել թէ ամէն մէկ թաղ ինքիւրէն զատ
զատ ընկերութիւն է այլազգ օրինօք եւ տարբեր
ըսկըգրանց ծառայօղ, եւ թէ մէկին օրէնքն ու տը-

նօրէնութիւնքը միւսիննէրուն յարմար եւ նոյնակերպ
ըլլալու ամենեւին հարկ չը կայ . թէ թաղ մը այս
կերպ, թաղ մը այդ կերպ եւ թաղ մը այն կերպ
կրնայ վարվիլ առանց անտեղութեան :

Ի՞նչ անկարողութիւն, ի՞նչ անիշխանութիւն կ'ըլ-
լար այսպիսի վիճակի մը հետեւանքը, մանաւանդ
օգտփոխութեան եւ այլ ո՞ր եւ է պատճառով թաղ
փոխօղ բնակչաց համար որք ձմեռը մէկ տեսակ օ-
րինաց ենթակայ, ամառը այլ տեսակ օրինաց են-
թակայ կ'ըլլային . եւ չ'էնք կրնար հաւտալ թէ այս-
դունակ ենթադրութիւն մտքէն անցնողներ ըլլան
Ազգին մէջ :

Եթէ այս ենթադրութիւնը չը կայ եւ մանաւանդ
այսպիսի վիճակէ մը խոյս տալ կ'ուզվի, հապա յօդ-
ւածը բառ առ բառ ինչպէս կարելի է ի դործ դը-
նել : — Երկու կերպով . մէյմը՝ մասնաւոր հանգա-
նակութեան վրայ Ընդհանուր ժողովին տնօրէնու-
թիւնը զատ զատ ամէն մէկ թաղ կ'առնէ իր խոր-
հուրդին մէջ կը կարդայ, կը սերտէ ու կ'ընդունի .
ասով Ընդհանուր ժողովին որոշածը ինք ալ որոշած
ու իր խորհուրդին մէջ պաշտօնապէս հաստատած
կ'ըլլայ : Մէյ մ'ալ՝ թաղական խորհուրդներուն ա-
մէնը մէկտեղ ժողովրդէլով՝ արտաքոյ կարգի տեսակ
մը ընդհանուր ժողով կը կազմէն, եւ իրենց թաղա-
կան հանգանակութիւնը միօրինակ հաստատելու հա-
մար՝ թաղական հանգանակութեան վրայ առաջուց
աշխատված ու պատրաստված ծրագիր մը կ'առնեն
առջեւնին, (այս ծրագիրը Երեսփոխանաց ժողովին
որոշածն ըլլայ թող, ասկէ ինչ վնաս իրենց,) 'զա-
նի կը կարդան կը քննեն ու կ'ընդունին : Ասով ի-
րենք թաղերն ալ որոշած ու պաշտօնապէս հաս-

տատած կ'ըլլան Երեսփոխանաց ժողովին որոշածն աւ
հաստատածը: Այս երկու կերպէրն ալ անխմատ՝ եւ
ամեն նկատողութենէ դուրս՝ անգործադրելի իսկ էն.
Քնչ հարկ չօրինաւոր ընդհանուր ժողովի դիմէլու,
երբ օրինաւորը կեցած է եւ անկէ դուրս ո՛չ ոք իրա-
ւունք ունի ընդհանրական տնօրէնութեանց մէջ, եւ
ո՛ր եւ է ընդհանրական խնդիր չը՝ կրնաք անոր իրա-
ւասութենէն խոյս տալ, Սահմանադրութիւնը չը՝
թողուր:

Ասի չ'է, անի չ'է, հապա որն է այդ բառին բա-
ցատրութիւնն ու ճշմարիտ խմաստը: — 92^ր յօդա-
ծին այդ պարբերութեան ոգին եւ գիտաւորութիւնը
91^ր ին մէջ բնառելու է որ սանկ խմբագրեալ է:
« Ազգային դաս-ը երկուստեք է. Տեղե ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ՝ որ ընդ-
հանրական ծախսաց յարկացեալ է եւ ին հաստատել Պարբերագրանին
խոշմէն ինքրոնական անդամին համար, եւ Տեղե ՄԱՍՆԱԽՈՐ՝ որ ե-
րաւանքէն լաւ է մանաւոր ծախսաց յարկացեալ է եւ ին հաստատել
Թաղական խորհրդաց խոշմէն լաւ է անդամին համար » : Հոս
աչքի կը դարնէ օրէնսդրին բոլոր գիտաւորութիւնը,
որ է որոշել իրարմէ այս երկու տեսակ հանգանակու-
թիւնը եւ անոնց յատկացումը, որպէս զի չ'ըլլայ թէ
կեդրոնը թաղին եւ թաղը կեդրոնին՝ իրարու իրա-
ւունք կարէնան յափշտակել: Սոյն նախադրադումն է
որ 92^ր յօդաւածին մէջ ալ տիրած ու թելադրած է
'ղայն բառը՝ եթէ տպագրութեան սխալ չ'է՝ որ շիւ-
թութեան առիթ կու տայ եւ որոյ բացատրութիւնը
այսօր գործադրութեան մէջ անկարելի է ճիշդ բա-
ռին հետեւելով: Եւ հոս աչքի կը ցատկէ նաեւ այն
փորձառական ճշմարտութիւնը՝ թէ օրէնսդրութեան
մէջ յօդաւած մը կամ բառ մը դնել կամ վերցնելու
կարօղ ըլլալու համար՝ բոլոր խնդիրը յառաջադոյն

քաջ սերտված եւ անոր մէջ ձեռնհասութիւն ըստաց-
ված պէտք է ըլլայ: Արդ՝ երկու Սահմանադրու-
թեանց մէջ ալ տուրքի գլուխը՝ որ մէկը մէկալէն
օրինակված է, սահմանադիր ժողովին կողմէն սոյն
անփորձառութեան ենթակայ է դրած է, եւ անոր խըմ-
բագրութեանն ատեն՝ հանգանակութեան խնդիրը
ոչ ոք կատարելապէս աչքին առջեւ է բերած եւ
ոչ իսկ անոր գործնական կողմը նկատած: Մենք որ
սահմանադիր երկու ժողովոց ալ անդամներէն եւ ա-
ռաջին սահմանադրութեան խմբագրութեանը մաս-
նաւորապէս հանգանակողներէն ըլլալու պատիւն
ունէցած էնք, մենք մեր կողմէն ամենայն անկեղ-
ծութեամբ կը խոստովանինք եւ կը հրատարակէնք
այս ճշմարտութիւնը, վկայ՝ նոյն ժողովոց ատենա-
գրութիւնքը որք դեռ կենդանի էն ժիր ու հեռա-
տես ատենադպրին փոշնծած ուկ թղթեանցը մէջ: Իսկ
եթէ կան այն անդամներէն որք ուրիշ կերպ կը մը-
տածէին բայց այն ատեն լռէցին, թող անոնք ի-
րենց կարծիքը յայտնէն այսօր եւ մեր սխալ կար-
ծածը իրենց լուսաւոր բացատրութեամբը սրբապ-
րէն: ասկէ՝ մենէ առաջ ընդհանուր Ազգը շնորհա-
կալ կ'ըլլայ իրենց:

Եթէ հանգանակութեան խնդիրը ուսված եւ առ-
ձեռն պատրաստ ըլլար՝ ինչպէս որ պատշաճն էր՝
սահմանադիր ժողովին առջեւ, ըստ մեզ 92^ր յօդա-
ծը՝ 91^ր ին համաձայն՝ անստարակոյս սնապէս կը խըմ-
բագրվէր. « Ընդհանուր եւ մասնաւոր հանգանակա-
նութեան օրենքներն սա Բաշխման սա հաստատման իրաւունքները Քաղաքային ժողովը յարա-
ւելան «Երեւել» ծրագիրն է իւ պարտաւոր եւ իւ դէպք Ընդհանուր
ժողովն փնտախմանը սր էր Վերջին Վճարը օրենսդրապէս իւ հաստատել
'ընտանք. նմանապէս եւ Ընդհանուր իւր իրաւունքային ծրագիր: Իսկ

հասնուածսր իմ թողտխան ծախքը իւրաքանչիւր թաղ էր խորհաւորէն
Ֆել ի'որոշէ «— ինչ «սահմանէ» ։

Ըստ մեզ՝ ասի Սահմանադրութիւնը սրբազրէլ չ'է
այլ ընդ հակառակ համաշաւիղ հետեւիլ է անոր ող-
ւոյն եւ նսպատակին որ է Ազգին բանաւորապէս բա-
րեկարգութիւնը եւ ոչ թէ անկարգութիւնը : Թաղն
ինչ իրաւունք կը կորուսնէ թաղական հանգանա-
կութեան տնօրէնութիւնը Ընդհանուր ժողովէն ըն-
դունելովը . եւ ինչ իրաւունք ունի ընդհանրական
խնդրի մը տնօրէնութեան մէջ . պէտք է քաջ դի-
տել՝ մասնաւոր հանգանակութիւնը մասնաւոր խըն-
դիր չ'է առանձին թաղի մը վերաբերեալ , այլ ընդ-
հանրական խնդիր է ամեն թաղէրու վերաբերեալ .
ընդհանուր հանգանակութիւնը ազգային հաստա-
տութեանց ընդհանրապէս կը վերաբերի առանց մաս-
նաւորելու , իսկ մասնաւոր հանգանակութիւնը նոյն
հաստատութեանց ամեն մէկին մասնաւորապէս կը
վերաբերի . եւ ասով կ'ըլլայ Ազգին համար դարձ-
եալ ընդհանրական խնդիր որ սոյն պայմանին տակ
Ընդհանուր ժողովին իրաւասութենէն միայն կը կախովի
Թաղի մը առանձին իրաւունքը՝ լոկ իրեն վերա-
բերեալ առանձին խնդրի մը մէջ կրնայ ըլլալ որ ընդ-
հանրապէս ամեն թաղէրու չը վերաբերիր . զոր օրի-
նակ թաղ մը՝ ազգովին որոշված ընդհանուր եւ մաս-
նաւոր հանգանակութենէն զատ՝ իր հաստատու-
թեանց աւելի պայծառութեանը համար առանձին
գրեածք կ'ընէ , կամ ընկերութիւն կը հաստատէ իր
թաղեցւոց մէջ , ազատ է . իսկ ընդհանրական խնդ-
րոց մէջ՝ որք ամեն թաղէրու եւ ամեն ազգայնոց
կը վերաբերի , Ընդհանուր ժողովէն պէտք է ըսպատէ
իր հրահանգը :

Այս բացատրութիւնները չ'ընդունողները թող
գիտցածնուն պէս ձեւէն թաղական հանգանակու-
թիւնը, եւ թաղէրը մտածէն թող իրէնց օգուտը :
Մենք դարձեալ կրկնելով մեր ներքին համոզումը
թէ ասոր բառը ծախս բառին տեղ ո՛ր եւ է սխալմամբ
սարգեալ է, սա միայն կը հրատարակէնք թէ իբ-
րեւ թաղական հանգանակութիւն երկրորդ ուղղակի
հանգանակութիւն մը չը կրնար պահանջվիլ նոյն
թաղէցւոյմէ որք մէկ անգամ հանգանակած էն
ուղղակի կերպով, նոյն բանը մի եւ նոյն ճամբով եր-
կու անգամ պահանջելը անտանելի կրկնութիւն մըն
է եւ անյաջող է :

Ար մնայ մասնաւոր հանգանակութիւնը որ ան-
ուղղակի կերպով կը պահանջվի մասնաւոր իրաւանց
վրայ, որն որ ճիշտ եւ արդար թաղական հանգա-
նակութիւնն է թաղական հաստատութեանց յատ-
կացեալ, որ միօրինակ կրնայ ըլլալ ամէն թաղէրու
մէջ եւ ո՛չ այլ եւ այլ օրինակ, եւ որոյ վրայ մեր
կարծիքը արդէն բաւականապէս յայտնած կը կար-
ծէնք նախընթաց յօդածներուն մէջ :

Սոյն եւ մի եւ նոյն խորհրդածութիւնքն ու պատ-
ճառաբանութիւնքն էն նաեւ դաւառական հանգա-
նակութեանց սակին :

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ընդհանուր եւ մասնաւոր հանգանակութեանց
վրայ ինչ տնօրէնութիւն որ առաջարկված է սոյն
գործին մէջ, անոնց ամենքն ալ ընդհանրապէս կի-
բառելի էն նաեւ դաւառներու մէջ :

Ընդհանուր հանգանակութեան մէջ՝ նոյն ատօմ-
ճանացոյց, նոյն բարոյական եղանակ դասման՝ հան-
գանակաց բաշխման համար. նոյն պայման ժամա-
նակի եւ ապահովութեան՝ հանգանակաց հաւաք-
ման համար:

Մասնաւոր հանգանակութեան մէջ՝ նոյն էն եւ
թաղէրուն թաղական իրաւունքները:

Գաւառագլուխ քաղաքները իրենց թաղէրովը
Պօլսի մայրքաղաքը կը ներկայացնէն, եւ նոյն թա-
ղէցիք էն գաւառաց ընդհանուր հանգանակօղները.
եւ գաւառական Վարչութիւնը նոյպէս կը վարվի ա-
նոնց հետ որպէս Պօլսի մէջ Աեդրոնական Վարչու-
թիւնը իր թաղէրուն հետ, եւ նոյն օրինակ կը նը-
պաստէ իր կարօտեալ թաղէրուն կամ կը նպաս-
տաւորի ինք իր հարուստ թաղէրէն՝ անոնց հաւիթ
աւելորդը պահանջելով:

Գաւառագլուխ կեդրոնին շրջելը թեմէրը դար-
ձեալ մէյմէկ փոքրիկ կենդրոն կը կազմէն իրենց
ընդհանուր եւ մասնաւոր հանգանակութիւններովը,
եւ գաւառագլխին ընդհանուր հանգանակութեանը
անուղղակի կերպով մասնակից ըլլալու համար՝ իրենց
ուղղակի հանգանակութեան արդեանց ամբողջ գու-
մարէն զրուշին երկու բարայ տարեկան հանգանակ
կը վճարէ իւրաքանչիւր թեմ իր գաւառագլխին:

Նմանապէս գաւառաբնակ ազգայինք ազգային
ընդհանուր հանգանակութեան անուղղակի կերպով
մասնակից էղած ըլլալու համար՝ պէտք է որ գա-
ւառագլուխը իր ուղղակի հանգանակութեան արդ-
եանց ամբողջ գումարէն զրուշին երկու բարայ Պօլ-
սի կեդրոնական անտուկին տարեկան հանգանակ վը-
ճարէ:

Եթէ թեմէրու մէջ կարօտեալ թեմ գտվի, իր գաւառադլխին կը դիմէ, որ կը նպաստէ անոր եթէ իր սնտուկին վիճակը ներէ. եթէ ոչ՝ այնպէս կը վարվին կարօտեալ թեմէրը որպէս Պօլսի կարօտեալ թաղէրը:

Եթէ Պգաւառներէն կարօտեալ գաւառ գտվի, մայրքաղքիս կեդրոնական Վարչութեանը կը դիմէ. եթէ ասոր սնտուկին վիճակը ներէ, պարտաւոր է ըստ կարի օգնել գաւառին, եթէ ոչ՝ նոյն գաւառն ալ պէտք է Պօլսի կարօտեալ թաղին պէս վարվի, եւ իւրաքանչիւր կարօտեալ գաւառ կամ թեմ իր հասից ներածին չափ ընդարձակէ կամ սեղմէ իր պիտոյքը, եթէ արտաքոյ կարգի օրինաւոր միջոց թը չ'ունէնայ ի գործ դնելու. որն որ ներէլի է միայն արտաքոյ կարգի պատահած հարկաւոր ծախքի մը համար:

Սահմանադրութեան մէջ յօդւած մը կամ յօդւածի պարբերութիւն մը կ'ըսէ թէ՝ մինչեւ որ ազգային հանգանակութիւնը օրինաւորապէս հաստատովի գաւառներու մէջ, առաջին, երկրորդ եւ երրորդ աստիճանի Տէրութեան տուրք տուօղները պիտի ընտրէն գաւառական ընդհանուր ժողովոց անդամները: Մենք այդ աստիճանները ոչ քննելու եւ ոչ որոնք ըլլալը գիտնալու հարկ ունինք հոս. յիշեալ ընտրութեանց դեռ ժամանակ կայ, արտաքոյ կարգի միջոցներու դիմելու չ'աճապարէնք. թողունք Տէրութեան տուրքն ու անոր աստիճանները, ասի անոր գիտնալու բանն է. մենք մեր օրինաւոր հանգանակութիւնը հաստատել ջանանք եւ անոր աստիճաններուն վրայ միայն քայլէնք: Գաւառական ընդհանուր ժողովոց անդամներն ընտրօղները ըստ

ժեզ՝ դոնէ հարիւր զրուշ գաւառական ազգային
ընդհանուր հանգանակ վճարողները պէտք է ըլլան :

ՎԱՆԱՆԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ . — Ազգային վանքերէն
անոնք որ տարին 10,000 զրուշէն վեր անշարժ եկա-
մուտ ունին կալւածական , պէտք է որ ազգային
կեդրոնական ծախից հանգանակէն իւրաքանչիւրն
իր կարողութեան չափովը , այսինք տարեկան եկա-
մուտէն զրուշին երկու բարայ վճարելով : Նմանա-
պէս այն վանքերը որք երեւելի ուխտատեղի էն
եւ ուր ուխտաւորաց տուրքէն տարեկան երեւելի
գումար կը հաւաքվի , ինչպէս Նրուսաղէմ , Արմաշ ,
եւայլ . այս վանքերը ուխտաւորաց տուրքէն յառաջ
եկած տարեկան գումարէն տասանորդ մը պէտք է
հանէն Պօլսի Պատրիարքարանին :

Հոս կը լմըննայ մասնաւոր կամ անուղղակի հան-
գանակութեան տնօրէնութիւնը :

ԲԱՐԵԿԱՐԳԻՉ ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

Մասնաւոր հանդանակութեան արդի տնօրէնութեամբը՝ թէ կեդրոնին եւ թէ թաղերու եւ գաւառներու մէջ հին վիճակէն մնացած խել մը իրաւունքներ՝ որոցմէ մէկ քանին անտես եւ ապարդիւն թողւած եւ մէկ քանին ապօրինապէս գործադրւած՝ ի յայտ կու գան եւ ի բարեկարգութիւն կը մտնին կամ կը վերնան :

Նախ՝ կը վերնայ +անշէլէր ամուսամբ քաւ մը՝ մայրաքաղաքիս եկեղեցիներէն , գաւառներէն ու վանքերէն պահանջւած , 'գոր տրոց երկու տեղեկագիրներէն ալ կը յիշէն եւ ոչ մէկը 'զանի կը բացատրէ . եւ որոյ համար տրոց յանձնաժողովը Կեդրոնական Վարչութեան կ'ապըսպրէ միայն՝ թէ նոր բաշխում մ'ընէ առանց արդէն սահմանւած գումարն աւելցնելու :

Բայց դիտնալէն առաջ թէ ինչ հիման վրայ պիտի բաշխվի , կ'ուզվի իմանալ թէ ո՞ր իրաւամբ պիտի պահանջվի այդ տուրքը : Եթէ եւրոպացի բառով տուրք մ'ըլլալը կը բաւէ պահանջման իրաւանց , ինչո՞ւ թուրք կամ արապ բառով տուրք մ'ալ չը պահանջվի : Հոս մեր դիտողութիւնը բառին վրայ չը կարծվի , իմաստին վրայ կամ աւելի ճիշտ ըսէնք իրաւունքին վրայ է :

Մեզի կ'երեւայ թէ այդ տուրքը ատենով սահմանւած է իբր դիւանական իրաւունք Կեդրոնական Վարչութեան . որպէս թէ Պատրիարքարանի ձեռօք տեսւած թաղերու եւ գաւառներու գործերը ծախք կամ վարձ պատճառած ըլլան Կեդրոնական

Վարչութեան, եւ այդ տուրքը նոյն ծախից վճարման կամ նոյն վարձից հատուցման փոխարէնն էր զած ըլլայ :

Այդ իրաւունքը կրնայ այսօր տեղի չ'ունենալ եւ կարգաւորեալ դիւանատունով մը պէտք չ'է որ տեղի ունենայ . վասն զի դիւանատունը իր վարձը կրնայ իրր դիւանական իրաւունք պահանջել ու առնել անմիջապէս իրեն հետ գործ ունէցողներէն, թաղ ըլլայ թէ գաւառ եւ թէ անհատ իրեն դիմողը . եւ այս կերպով աւելի արդարապէս առված կ'ըլլայ այդ տուրքը՝ ըստ կարեւորութեան գործին, այսինքն շատ գործ ունէցողներէն շատ, քիչ ունէցողներէն քիչ առնելով, եւ տուրքը բուն անուղղակի հանգանակութեան կարգը կ'անցնի եւ անոր արդիւնքը կու գայ պիւճէին մէջ դիւանատան հասոյթից գումարը կ'ըստուարացնէ : Այլ թաղերէն ինչ կրնայ պահանջվիլ, երբ նոյն իսկ թաղեցիք էն ուղղակի հանգանակութիւնը վճարողները : Ուստի մայրաքաղաքիս համար այդ անշէշէն ըսված տուրքը կը խափանի, եւ անունն ալ հետ :

Իսկ գաւառներու համար Սահմանադրութիւնն ընդունած է տուրք մը բայց ընդ հանուր տուրքի նկատմամբ : Որովհետեւ ըստ Սահմանադրութեան ամէն ազգային անհատ պիտի մասնակցի ընդ հանուր հանգանակութեան, ուստի գաւառաւնակ ազգայինք ալ անուղղապէս պիտի մասնակցին այնպիսի կերպով մը որով գաւառական իւրաքանչիւր կեդրոնը ուղղապէս հանգանակած պիտի ըլլայ մայրաքաղաքիս կեդրոնին :

Այս կերպը՝ հանգանակութեան ընդ հանուր ըսկըգանց համեմատ՝ կարօղութեան վրայ չափված կերպէ մը դուրս ինչ ուրիշ կերպ կրնայ ըլլալ : Ո՞չ

ապաքէն գաւառական ուղղակի հանգանակութեան արդեանց գումարը գաւառին ընդհանուր կարօղութիւնը կը ներկայացնէ . եւ գաւառը՝ իր ուղղակի հանգանակութենէն բաժին հանելով կեդրոնին՝ կերպով մը ուղղապէս հանգանակած չը համարվիր արդեօք : Մենք այս բաժինը դրուշին երկու բարայ այսինքն հարիւրին հինգ իբրեւ բանաւոր առաջարկէցինք . Ընդհանուր ժողովին անկ է հարիւրին քանի որոշէլը :

Գաւառաց հանգանակութենէն այս դրուշին երկու բարայ կեդրոնին հանված բաժինը գաւառաց պիւճէին մէջ ծախից կարգը կ'անցնի . եւ այս կերպով գաւառները հանգանակած կ'ըլլան իւրաքանչիւրն ըստ իր կարօղութեան , եւ շատ մը վիճմանց առջեւն արդարութեամբ առված կ'ըլլայ :

Մի եւ նոյն պատճառք էն եւ վանքերու համար եւ կրկնէլն աւելորդ :

Երկրորդ՝ կը բարեկարգին Թեւեթհանէ ըսված տեղն ու այս անունով առված իրաւունքը՝ որ հիմա ինչ կերպով գործադրեալ ըլլալը մեզի յայտնի չ'է , տեղեկագիրք հոս ալ բան մը չ'էն բացած , եւ այս անունն ալ կը խափանի . զի ասի ուրիշ բան չ'է այլ դիւանատան գրասենեակներուն մէկին սեփականութիւնը , եւ անոր մէջ կ'երթայ իր տեղը կը գտնէ :

Երրորդ՝ կը բարեկարգին նշանաւորի եւ հրամանաւորի իրաւունքները եւ արդարապէս չափված կ'ըլլան կարօղութեան վրայ :

Չորրորդ՝ եկեղեցական իրաւանց հաստատութենէն ետքը՝ ալ կը վերնան եկեղեցեաց մէջէն այն երամ երամ Բապի ըսված ասիւններու պտըտումները որք պղնձի գլորդիւնովը ժամերգութիւնը կը խա-

փանէն եւ աղօթողաց պահանջն ու երկիւղածու
թիւնը կը ցնդէն : Կը մնան միայն գաւթին դրան
երկու կողմը մէյմէկ գանձանակ , մէկին վրայ գըր-
ված Եկեղեցւոյ գանձանակ , միւսին վրայ՝ Ս. զատիկի գանձա-
նակ . եւ բակին մէջ բռնակ ըսված սեղանը ուր կ'ըլլայ
մօմաւաճառութիւնը :

Նաեւ մանաւանդ՝ եկեղեցական իրաւանց հաս-
տատութենէն ետքը՝ ալ կրնայ բարեոքիլ հոգեւոր
պաշտօնէից հիմկու հէգ կացութիւնը որ այսօր՝ մու-
րացկութենէ դուրս՝ առեղծուածական է . ժողովուր-
դին տեսածն այսօր անոնց մուրացկութեամբ ապ-
րիլն է , ասկէ դուրս ինչ միջոց ունէնալին մարդ չը
գիտէր . պատարադիչ քահանայն չը կրնար սեղանէն
շտկէ շիտակ վար իջնիլ . կենարար հացը ժողովուր-
դին բաշխէլէն ետքը՝ ինք կու գայ սեղանին ոտքը
իր ընտանիքին նիւթական հացը կը նստի մուրալ ,
ձեռք կը կարկառէ . ամօ՛թ , ամօ՛թ՝ ոչ քահանա-
յին , քաւ լիցի , այլ անոր արժանապատուութիւնը
չը ձանշող՝ 'զանի մուրացնող ժողովուրդին բիւր ա-
մօթ :

Եկեղեցական իրաւունքը քահանային բնական
անկորնչելի իրաւունքն է . քահանայն իր ըսպասա-
ւորած եկեղեցիէն պէտք է ունէնայ արժանաւոր ամ-
սական մը որ իր ծերութեան ու անկարութեան ժա-
մանակն ալ շարունակիլի եւ իր վախճանումէն ետքն
ալ իր այրի երէցկիւնին եւ իր դեռաստի որբոցը իր-
րեւ թոշակ պէտք է մնայ . ասանկ ըլլայ նէ կրնայ
քահանայն անդորր վարել իր հոգեւոր պաշտօնը՝
նիւթական մտատանջութիւններէ ազատ . անդորր
կրնայ տալ 'զինքը ուսմանց . այն ատեն կը գտնէ իր
անկախութիւնն ու արժանապատուութիւնը , եւ այն

ատեն միայն ժողովուրդը իրաւունք ունի անկէ նախանձաւորութիւն եւ զոհ պահանջելու իր հովաւական պաշտօնին մէջ։ Այս բարեկարգութիւնը հաստատել մեր պարտքն է․ ասի չ'ըրած՝ ինչ որ ըսէնք քահանայից համար, ինչ ըսողիւտ ու պարսաւ որ դնէնք անոնց վրայ, մեր ամօթալից հեղգութիւնը մենք մեր երեսին զարկած կ'ըլլանք։

Հինգերորդ՝ ձեռնադրութեան իրաւանց հաստատութեան ետքը ալ կրնան վերնալ եկեղեցւոյ դռներէն մուրացողները, անառողջ աղքատները աղքատի անկեղանոցը դրկելով, առողջներուն մուրաւը արդիւնէլով։ Ամէթ է կրթեալ ազգի մը եւ աղքատի հայրախնամ Վարչութեան որ ձգէ մուրաւ վատսուողջ աղքատը եւ ներէ խրախուսել քաջառողջին ծուլութիւնը։

Վեցերորդ եւ վերջապէս՝ ի յայտ կու գան բարեկարգապէս այն խել մը նոր եւ արդար իրաւունքները որք մտցւած ու ապարդիւն թողւած էն մինչեւ այսօր․ ինչպէս, եկեղեցական իրաւունք, դպրոցական իրաւունք, ձեռնադրութեան իրաւունք, դիւանական իրաւունք․ որոց արդիւնքը՝ աչալուրջ մատակարարութեան մը ձեռքին մէջ՝ անկարծելի կերպով պիտի փոխէն Ազգին դրամական վիճակը եւ հզօրապէս պիտի նպաստէն անոր ամէն տեսակ բարեկարգութեանցը, քաջայոյս էնք։

Հոս կը լմընայ մասնաւոր հանգանակութեան վրայ խորհրդածութիւններնիս եւ ընդհանրապէս հանգանակութեան խնդրին վրայ ըսելիքնիս։

Ասկէ ետքը կու գայ ազգային պիւճէին խնդիրը 'զորն որ հարեւանցի մը շօշափած էն թէպէտ տեղեկագիրք, սակայն այս խնդիրը չը' կրնար լուծվիլ առանց յառաջագոյն ազգային հաստատութեանց արդի վիճակը քննելու, անոնց իսկական պիտոյքն որոշելու, որոնցմէ յերեւան պիտի գայ բնականապէս իսկական ծախքը, եւ այս ծախքն ալ դարձեալ չը' կրնար սահմանվիլ առանց հասոյթը գրեթէ յայտնապէս աչաց առջեւ ունէնալու: Ասան որոյ պիւճէին այս կետերը մեր խնդիրէն դուրս կը մնան. մենք անոր գլուխները միայն ցանկի ձեւով կ'ուզէնք ցուցնել հոս՝ հասից ու ծախից ազբիւրնէրը ըստ արդի անօրէնութեան աչաց առջեւ ունէնալու համար:

ԳԼՈՒԽԻՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԻՒՃԷԻՆ

Ազգային պիւճէն՝ կեդրոնական թէ Թաղական երկու մասի կը բաժնովի. հասից մաս, ծախից մաս. եւ այս մասերը ալ եւ ալ գլուխներու, որոց աւասիկ օրինակը.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՊԻՒՃԷ

ՀԱՍԻՑ ՄԱՍ

Ա. ԳԼՈՒԽ. Ուղղակի հանգանակութիւն

Գումար արդեանց զուտ զՀ

Բ. ԳԼ. Գաւառական հանգանակութենէ բաժին

Գումար արդեանց զՀ

Գ. ԳԼ. Վանական հանգանակութիւն

Գումար արդեանց զՀ

Դ. ԳԼ. Դաստիարակութեան իրաւունք վկայագրի առթով

Գումար արդեանց զՀ

Ե. ԳԼ. Զեռն- տըրութեան իրաւունք	{	1. Ամուսնութեան	{	Նշանադրութիւն	զՀ	{	Հրամանադրութիւն	զՀ
		առթով						
		2. Կալաւածական գնմանց և վաճառմանց առթով		զՀ				
		3. Ժառանգութեանց առթով		զՀ			Գումար արդեանց զՀ	

Զ. ԳԼ. Դիւան- ական իրա- ւունք	{	1. Արձանագրութիւն	զՀ	{	Գումար արդեանց զՀ
		2. Վկայագիր	զՀ		
		3. Ծանուցագիր	զՀ		
		4. Վաւերացում	զՀ		
		5. Դրոշմ	զՀ		
		6. Այլ և այլք	զՀ		

Է. ԳԼ. Անշարժական եկամուտ (այն էլ և այն էլ)

Գումար արդեանց զՀ

Ը. ԳԼ. Կտակ

այն անուն ...	{	Գումար արդեանց զՀ
այն անուն ...		

Թ. ԳԼ. Հարուստ թաղէրէ ընկալեալ նպաստ

այն էլ	{	Գումար արդեանց զՀ
այն էլ		

Ժ. ԳԼ. Պատահական տուրք

այն անուն ...	{	Գումար արդեանց զՀ
այն անուն ...		

Ընդհանուր գումար հասից զՀ

ԾԱԽԻՑ ՄԱՍ

Ա. ԳԼ. Պատրիարքարան		72	
Բ. ԳԼ. Դիւանատուն		72	
Գ. ԳԼ. Ուսմանարան		72	
Դ. ԳԼ. Անկեղանոց		72	
Ե. ԳԼ. Կարօտեալ թաղերու մատուցեալ նպաստ			
այսինչ ...	}	Գումար	 72
այսինչ ...			
Զ. ԳԼ. Թօշակ		72	
Է. ԳԼ. Պատահական ծախք			
այսինչ ...	}	Գումար	 72
այսինչ ...			
այսինչ ...			
Ընդհանուր գումար ծախից 72			

ԹԱՂԱԿԱՆ ՊԻՒՃԷ

(այսինչ թաղին)

ՀԱՍՈՑ ՄԱՍ

Ա. ԳԼ. Ընդ. հանգանակութենէն տասանորդ բաժին զշ					
Բ. ԳԼ. Եկեւ. ղեցական իւրաւունք	1. Կնուէք 2. Պատկ 3. Թաղում 4. Մօմագին 5. Գանձանակ եկեղեցւոյ	շշ. շշ. շշ. շշ. շշ.	} Գումար արդեանց շշ.		
Գ. ԳԼ. Դրպ. ղեցական իւրաւունք	1. Ըսկըսում ուսմանց 2. Աւարտում ուսմանց 3. Վկայագիր ուսմանց	շշ. շշ. շշ.		} Գումար արդեանց շշ.	
Դ. ԳԼ. Զեռն. տըրութեան իւրաւունք	1. Գնում և վաճառում կալւածական 2. Ժառանգութիւնք 3. Գանձանակ աղքատաց	շշ. շշ. շշ.			} Գումար արդեանց շշ.

Ե. ԳԼ. Դիւանահանութեան իրաւունք	1. Հրատարակ. ամսուան. 2. Արձանագրութիւն 3. Վկայագիր 4. Ծանօցագիր 5. Դրոշմ 6. Այլ և այլք	72	Գումար արդեանց 72
		72	
		72	
		72	
		72	
		72	
2. ԳԼ. Անշարժական եկամուտ		72	
Է. ԳԼ. Կտակ			
	այս անսան ...	Գումար արդեանց 72	
	այս անսան ...		
Ը. ԳԼ. Պատահական տուրք			
	այս էն ...	Գումար արդեանց 72 ...	
	այս էն ...		
Ընդհանուր գումար հասից 72			

ԾԱԽԻՑ ՄԱՍ

Ա. ԳԼ. Եկեղեցի.....	72
Բ. ԳԼ. Դպրոց	72
Դ. ԳԼ. Ձեռնտըրութիւն.....	72
Դ. ԳԼ. Դիւանատուն	72
Ե. ԳԼ. Թօշակ	72
Զ. ԳԼ. Պատահականք.....	72
Ընդհանուր գումար ծախից 72	

Ծանօթութիւն. — Կեդրոն թէ թաղ չը պիտի կարենան հաստատութեան մը սեփական իրաւունքէն կտրել և ուրիշ քանի խարճել. միայն եթէ հաստատութեան մը իրաւունքէն աւելնայ, այն աւելորդը միայն կրնան ուրիշ կարօտեալ հաստատութեան մը պիտոյիցը խարճել. մանաւանդ աններելի է կտակի մը արդիւնքը կտակօղին դիտաւորութենէն հեռացնել և ուրիշ կերպ տնօրինել:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱՅ

Ուղղակի եւ անուղղակի հանգանակութեան վրայ ըսածներնէս համառօտակի քաղելով հոս կը բովանդակէնք հանգանակութեան առաջարկեալ օրէնները, որոնք՝ եթէ Ընդհանուր ժողովին քննութենէն անցնելով յարմար դատւած սրբազրութիւններով կատարելագործվին եւ օրինաւորութեան կնիքն ըստանան, կրնան նկատվիլ իբրեւ ընդարձակութիւն հանգանակութեան գլխին Սահմանադրութեան, կամ անոր գործնական մասը :

ԳԼՈՒԽ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

1^ն Յօդ. — Ազգային հանգանակութիւնը ընդհանրական ծախքը վճարելու բնական միջոցն է, որով ամենայն անհատ ազգային՝ որ չափահաս է եւ չահիտէր՝ պարտաւորուած կը մասնակցի նոյն վճարման իր դրամական կարօղութեան չափովը .

2^ր Յօդ. — Ազգային հանգանակութիւնը երկու տեսակ է . Ընդհանուր կամ ուղղակի, մասնաւոր կամ անուղղակի :

ա . Ընդհանուր հանգանակութիւնը՝ որ աւելի է՝ ուղղապէս կը պահանջվի հանգանակելու պայմանին մէջ գտնուող ընդհանուր ազգայիններէ :

բ . Մասնաւոր հանգանակութիւնը՝ որ աւելի է՝ անուղղապէս կը պահանջվի իրաւունքի մը վրայ անհատական պիտոյք մը լցնելու ներկայացող մասնաւոր ազգայիններէ :

Ա. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

3^ր Յօդ. — Ընդհանուր եւ ուղղակի հանգանակութեան արգիւնքը գլխաւորապէս կեդրոնական ծախից յատկացեալ է եւ կեդրոնական անտուկին սեփականեալ :

4^ր Յօդ. — Կեդրոնական ծախից ցուցակը Եւրոտական խորհուրդը կը պատրաստէ , Քաղաքական ժողովը կը քննէ ու կ'առաջարկէ Ընդհանուր ժողովին որ իր վճռովը կը սահմանէ ըզ կեդրոնական ծախքը :

5^ր Յօդ. — Հանգանակութեան բաշխման ու հաւաքման եղանակները Եւրոտական խորհուրդը կ'ըստուերադրէ , Քաղաքական ժողովը կը քննէ ու կ'առաջարկէ Ընդհանուր ժողովին որ իր վերջին որոշմամբը օրէնսդրապէս կը վճռէ ու կը հաստատէ 'զանոնք :

6^ր Յօդ. — Հանգանակութեան բաշխումը այնպիսի աստիճանացոյցի մը վրայ պէտք է ըլլայ որոյ մէջ ամեն հանգանակող կարէնայ գտնէլ իր կարօղութեան աստիճանը եւ ըստ այնմ դասվիլ :

7^ր Յօդ. — Հանգանակողաց դասման եղանակը բարոյական եղանակ մըն է որ հանգանակողաց ցանկի մը վրայ ըստորագրութեամբ կը կատարվի : Նոյն ցանկին մէջ՝ իւրաքանչիւր հանգանակող իր խղճին հարցնելով իր կարօղութեան յարմար դատած տարեկան հանգանակը կ'ըստորագրէ :

8^ր Յօդ. — Հանգանակութեան հաւաքումը երկու պայման կը պահանջէ , ժամանակի եւ ասպանովութեան :

— Վճարումը եռամսեկան է , այսինք տարեկան հանգանակը չորս բաժինով կը վճարվի : Վճարման

ժամակեանէն էն տարւոյն չորս եղանակնէրուն առաջին եօթնեակնէրը :

Բ. Ասլահովութեան պայմանը ընկալման եղանակով եւ ընկալագրով կը լցվի :

Ընկալումը անմիջական եղանակով պէտք է ըլլայ զի հաւաքման ծախք չը պատճառի :

Անմիջական ընկալումը կը կատարվի՝ ամեն եռամսեկին իւրաքանչիւր հանգանակօղ իր թաղին անտուկին ներկայանալով անձամբ կամ հաւատարիմ անձի մը միջնորդութեամբ, եւ անմիջապէս հոն վճարելով իր հանգանակին եռամսեկան բաժինը :

Վճարումն էղածին պէս՝ հանգանակօղը կ'ըստորագրէ ընկալագիրքին մէջ իր հանգանակագրին օրինակը, եւ գանձապետը կ'ըստորագրէ հանգանակօղին ձեռքի ընկալագիրը :

9^ր Յօդ. — Եթէ հանգանակօղացմէ պայմանեալ ժամանակէն անդին վճարումը յապաղօղ ըլլայ եւ իրեն յատուկ ընկալու կամ հաւաքիչ զրկէլ հարկ ըլլայ, այն ներկայացօղ հաւաքչին իբրեւ վարձ՝ վճարելի գումարին զրուչին մէկ բարայ վճարելու կը պարտաւորի յապաղօղը :

10^ր Յօդ. — Յապաղումը ներելի է երբ բանաւոր պատճառ ունէնայ որ է անհնարութիւն դրամական դժբախտութեանց պատճառով: Առանց բանաւոր պատճառի յապաղումը անյօժարութիւն կը սեպվի :

11^ր Յօդ. — Առանց անկարօղութեան պատճառի՝ աղքատին հանգանակութիւնը ճանչէլ չ'ուզօղը, կամ առանց անհնարութեան պատճառի՝ ըստորագրած հանգանակը վճարել չ'ուզօղը Եթէ կը համարվի, եւ առժամանակեայ զրկեալ է իր ընկերական իրաւունքնէրէն մինչեւ որ իր ընկերական պարտքը ճանչէ ու վճարէ :

Նախ՝ զրկեալ է ընտրելու եւ ընտրովելու իրաւ-
ւունքներէն, եւ եթէ ընտրովի ազգային որ եւ է
սրաչափի համար, ընտրութիւնը ապօրինաւոր է եւ
անվաւեր:

Երկրորդ՝ արդիւեալ է ազգային գիւնատանց
միջնորդութեամբը կատարելու իր գործերուն մէջ:
Իսկ չը՝ կրնար զրկեալ ըլլալ իր անկորնչելի իրաւ-
ւունքներէն:

12^ր Յօդ. — Թաղական անտուկներուն մէջ հաւ-
ւաքված ընդհանուր հանգանակութեան գումարը
կեդրոնական անտուկին կը հասնի կեդրոնական գան-
ձապետին ձեռօքը կամ ելմտական յատուկ գործա-
կալի մը ձեռօք, որ իբրեւ ընդհանուր ընկալու կը
չըջի թաղէրը եւ տօմարներն ըստուգելով անտուկնե-
րուն գործօղութիւնները կը կատարէ եւ գումար-
ները կ'ընդունի:

13^ր Յօդ. — Ընդհանուր հանգանակութենէն թա-
ղէրը տասանորդ բաժին ունին: Կեդրոնական գան-
ձապետը կամ ընդհանուր ընկալուն՝ ընդհանուր հան-
գանակութեան հաշիւները թաղական անտուկներուն
հետ տեսած ատեն՝ իւրաքանչիւր թաղէն ընկալած
գումարին տասանորդը նոյն թաղին անտուկին կը
ձգէ իբրեւ թաղական իրաւունք եւ բաժին ընդհա-
նուր հանգանակութենէն:

14^ր Յօդ. — Հանգանակութիւնը արդիւնաւոր ը-
նելու համար Վարչութիւնը պարտաւոր է միշտ ի
գործ դնել հրատարակման միջոցը: Ազգային ելից
ու մտից տարեկան հաշուէկշիռն ու ազգային պիւ-
ճէն պատճառաբանեալ հրատարակել, որով հան-
գանակօղաց աչացն առջեւ դրած կ'ըլլայ անոնց
վճարած գումարն կիրառութիւնը, եւ որով բարձած

կ'ըլլայ հասարակութեան մէջէն անդիտութեանէ թե-
լադրեալ դժկամութեան պատճառները :

Բ. ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՀԱՆՔԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

15^ր Յօդ . — Մասնաւոր կամ անուղղակի հանդա-
նակութեան արդիւնքը գլխաւորապէս թաղական
ծախից յատկացեալ է եւ թաղական անտուկներուն
սեփականեալ :

16^ր Յօդ . — Իւրաքանչիւր թաղական խորհուրդ
իր թաղին ծախքը ինք կը սահմանէ . եւ թաղական
ծախից պատճառաբանեալ ցուցակը ինք կը պատ-
րաստէ , 'զորոյ օրինակը Եւմտական խորհուրդին միջ-
նորդութեամբը Քաղաքական ժողովին կը հաղորդէ
Ընդհանուր ժողովին ներկայացնելու համար : Եթէ
Ընդհանուր ժողովէն դիտօղութիւն մ'ըլլայ , նոյն
դիտօղութիւնը նկատօղութեան առնելով դարձեալ
կը քննէ թաղական խորհուրդը եւ այնպէս կը հրա-
տարակէ իր ծախից ցուցակը :

17^ր Յօդ . — Մասնաւոր կամ թաղական հանդա-
նակութիւնը թաղական հաստատութեանց մասնա-
ւոր իրաւունքներուն վրայ կը կայանայ , 'զորոնք
Ընդհանուր ժողովն իր վճռովը օրէնսդրապէս կը
հաստատէ միօրինակ ամեն թաղէրու համար :

18^ր Յօդ . — Թաղական հաստատութեանց հան-
գանակէլի իրաւունքները չորս կարգ են՝ չորս կարգ
հաստատութեանց համար . Եկեղեցական իրաւունք՝
եկեղեցեաց համար , Դպրոցական իրաւունք՝ դպրո-
ցաց համար , Զեռնարութեան իրաւունք՝ աղքատաց
համար . Դիւանական իրաւունք՝ դիւանատանց հա-
մար :

Այս իրաւունքները ըստ կարօղութեան վճար-

ված ըլլալու համար՝ ընդհանուր հանգանակութեան աստիճանացոյցին վրայ պէտք է չտիւլած ըլլան գոհեք ըստ մեծի մասին :

19^ր Յօդ. — Եկեղեցական իրաւունքը կը կայանան կնուէքի, պսակի եւ թաղման վրայ :

20^ր Յօդ. — Կնուէքի վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ երախային հօրը եւ կնքահօրը կողմէն որոյ իւրաքանչիւրը իր տարեկան ընդհանուր հանգանակին կէսին չափ գումար կը վճարէ :

21^ր Յօդ. — Պսակի վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ փեսային, հարսին եւ կնքահօր կողմէն :

Փեսայն ու հարսը՝ կամ հարսին կողմէն իր ծննդքը՝ իւրաքանչիւրն իր տարեկան ընդհանուր հանգանակին հաւասար գումար մը կը վճարէ, եւ կրնա քահայրը իր հանգանակին կիսովը չափ :

22^ր Յօդ. — Թաղման վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ վախճանելոյն տարեկան ընդհանուր հանգանակին հաւասար գումարէն՝ զոր վախճանելոյն ընտանիքը անոր գոյքէն կը վճարէ :

23^ր Յօդ. — Դպրոցական իրաւունքը կը կայանան ուսմանց ըսկըսման, աւարտման եւ վկայագրի վրայ :

24^ր Յօդ. — Ուսմանց ըսկըսման եւ աւարտման վրայ դպրոցի իրաւունքը կը գոյանայ աշկերտին ծնողացը տարեկան ընդհանուր հանգանակէն՝ զորոյ մէկ կէսը ըսկըսման առթով կը վճարէ եւ միւս կէսը աւարտման ատեն :

Նախնական ուսմանց վկայագրի իրաւունքը 50 դրուչ է հաւասարապէս ամեն աշկերտնէրու համար :

25^ր Յօդ. — Դաստիարակութեան իրաւունքէն քաժին ունի եւ կեդրոնական անտուկը երկրորդա-

կան ուսմանց վկայագրի առթով, որ Աւսմնական
խորհուրդին կողմէն կը տրվի եւ որոյ իրաւունքն է
100 դրուշ անխտրաբար ամեն աշկերանէրու համար:

26^ր Յօդ. — Ձեռնադրութեան իրաւունքը կը կա-
յանան ամուսնութեան վրայ, կալւածական գնմանց
ու վաճառմանց եւ ժառանգութեանց վրայ:

27^ր Յօդ. — Ամուսնութեան վրայ ձեռնադրու-
թեան իրաւունքը կը դոյանայ նշանատուքի եւ հը-
րամանատուքի առիթներով որք պատրիարքական
իշխանութեան առջեւ կը կատարվին իբրեւ նախա-
քան կամ ընկերական մասն ամուսնութեան, որոյ
եկեղեցական մասը սեղանին առջեւ պսակի խորհըր-
դովը կը կատարվի:

Նշանատուքի վրայ իբրեւ ձեռնադրութեան իրա-
ւունք անկեղանոցի՝ նշանէլոց իւրաքանչիւրին կող-
մէն իրենց տարեկան ընդհանուր հանգանակին կի-
սովը հափ դումար կը վճարվի կեդրոնական սնտու-
կին: Նոյնպէս եւ նոյն դումարը հրամանատուքի ատեն:

28^ր Յօդ. — Ամենայն կալւածական գնման ու
վաճառման վրայ որք Պատրիարքարանի կամ թա-
ղական խորհուրդի միջնորդութեամբը պիտի կա-
տարվին, սակարկեալ գինին վրայ դրուշին մէկ բա-
րայ կը վճարէն թէ գնողը եւ թէ վաճառողը, եթէ
երկու կողմն ալ ազգային էն: — Նմանապէս այն
ժառանգութեանց վրայ որք ազգային դիւանատանց
ձեռքը պիտի կատարվին, ժառանգելի գոյքին ար-
ժէքին վրայ դրուշին մէկ բարայ կը վճարէն ժա-
ռանգողները:

29^ր Յօդ. — Կեդրոնական դիւանատան ձեռք
յառաջ եկած ձեռնադրութեան իրաւանց արդիւնքը
ազգային Անկեղանոցին յատկացեալ է, թաղական

դիւանատանց ձեռօք յառաջ եկածը իւրաքանչիւր
թաղին աղքատացը յատկացեալ է :

30^ր Յօդ. — Դիւանական իրաւունքը կը կայա-
նան արձանագրութեան, ծանուցագրի, վկայագրի,
վաւերացման եւ դրոշմահարութեան վրայ :

31^ր Յօդ. — Դիւանական իրաւանց մէկ մասը
կապոված է վերոյիշեալ իրաւանց հետ այսինքն եկե-
ղեցական, դպրոցական եւ ձեռնտրութեան իրա-
ւանց հետ եւ անոնց հետ միասին կը վճարվի : Նոյն
իրաւանց համար տրված ծանուցագիրներուն եւ վը-
կայագիրներուն վրայ վճարեալ գումարին դրուշին
մէկ բարայ ալ միանգամայն իբրեւ իրաւունք ար-
ձանագրութեան կը վճարվի դիւանատան՝ կեդրոնա-
կան ըլլայ թէ թաղական. եւ ասով այս իրաւունք-
ները կերպով մը ըստ կարօղութեան վճարված կը
համարվին :

32^ր Յօդ. — Ըստ կարօղութեան վճարելի իրա-
ւունքներէն զատ դիւանատունը՝ կեդրոնական ըլ-
լայ թէ թաղական՝ իրաւունքներ ալ ունի որոց
վարձատրութեան գումարը որոշեալ է կանխիկ :

« . Եթէ դիւանատունէ մը առաջին անգամ տրը-
ված եւ իրաւունքն արդէն վճարված թուղթ մը՝ ո՞ր
եւ ըլլայ, ծանուցագիր թէ վկայագիր՝ կորուսվի եւ
անոր օրինակը հանել տալ ուղվի, 20 դրուշ դիւա-
նական իրաւունք պէտք է վճարել :

բ . Եթէ սոսկ ծանուցագիր կամ վկայագիր մը
ուղվի ո՞ր եւ է դիւանատունէ եւ ո՞ր եւ է գործի
համար ուր կարօղութեան կամ գործին կարեւորու-
թեանը վրայ չափելու տեղի չը կայ, 20 դրուշ դի-
ւանական իրաւունք պէտք է վճարել :

գ . Եթէ ուղվի թաղական դիւանատունէ մ'առ-

ված թուղթ մը կեդրոնականէն ալ վաւերացնել տալ ,
20 զրուշ վաւերացման իրաւունք՝ պէտք է վճարել
կեդրոնական դիւանատան :

Դ . Ազգային սր եւ է դիւանատունէ ելած ամենայն
թուղթ պաշտօնական՝ ծանուցագիր թէ վկայագիր՝
պէտք է կրէ ազգային դրոշմը որոյ իրաւունքն է
մէկ զրուշ՝ զոր թուղթն առնօղը կը վրձարէ :

33^ր Յօդ . — Անուղղակի հանգանակութեան մասին
ալ ըմբոստը զրկեալ է ընկերական իրաւանց
վայելումէն (11^ր Յօդ .) եւ արգիլեալ ազգային դիւանատանց
առջեւ , մինչեւ ի վճարում ընկերական պարտուց :

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

34^ր Յօդ . — Հանգանակութեան ըսկըզբունքը մի
եւ նոյն էն ամեն ուրեք . նոյն օրէնքն ու իրաւունքն
էն ամէն տեղ եւ կիրառելի հաւասարապէս ամէն
գաւառաց մէջ :

« . Իւրաքանչիւր գաւառի մէջ գաւառապետ
քաղաքը կեդրոն կը կազմէ ուր բնակիչք գաւառական
ծախից կը հանգանակէն թէ ուղղապէս եւ թէ
անուղղապէս ըստ օրինաց ուղղակի եւ անուղղակի
հանգանակութեանց , եւ հոն թաղէրը նոյնպէս
կը վարվին կեդրոնին հետ որպէս մայրքաղքիա
թաղէրն իրենց կեդրոնին հետ :

Բ . Թեմէրը մէյմէկ առանձին փոքրիկ կենդրոն
կը կազմէն , ուր բնակիչք թէ ուղղապէս եւ թէ
անուղղապէս կը հանգանակէն թեմական ծախից :

Գ . Թեմէրը գաւառական ընդհանուր հանգանակութեան
մասնակից կ'ըլլան ըստ կարօղութեան՝ իւր

բաքանչիւրն իր ուղղակի հանգանակութեան արդեանց ամբողջ գումարէն զրուշին մէկ բարայ բաժին հանելով գաւառական սնտուկին :

Դ. Գաւառները ազգային կեդրոնական ընդհանուր հանգանակութեան մասնակից կ'ըլլան ըստ կարողութեան՝ իւրաքանչիւր գաւառագլուխ իր ուղղակի հանգանակութեան արդեանց ամբողջ գումարէն զրուշին երկու բարայ բաժին վճարելով Պօլսի կեդրոնական սնտուկին :

35^ր Յօդ. — Ազգային վանքէրէն անոնք որ տարին 10,000 զրուշէն վեր անշարժ եկամուտ ունին, նոյն եկամուտէն զրուշին երկու բարայ վճարելով կը հանգանակէն ազգային կեդրոնական ծախից : Նմանապէս երեւելի ուխտատեղի էղօղ վանքէրը ընդհանուր հանգանակութեան մասնակից կ'ըլլան ըստ կարողութեան՝ ուխտաւորաց տուրքէն յառաջ եկած արդեանց ամբողջ գումարէն տասանորդ մը բաժին հանելով Պօլսի կեդրոնական սնտուկին :

ՅԱԻԵԼԻԱԾԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

36^ր Յօդ. — Եթէ ուղղակի եւ անուղղակի հանգանակութեանց տուած արդիւնքը չը բաւէ կեդրոնական անհրաժեշտ ծախից, Վարչութիւնը ընդհանուր հանգանակօղաց կը դիմէ՝ զրուշին քանի մը բարայ աւելցնելով ընդհանուր հանգանակաց վրայ, եւ այս յաւելւածով պէտք է բաւականանայ կեդրոնը կամ ըստ այնմ սեղմէ իր պիտոյքը : Իսկ եթէ արտաքոյ կարգի ծախք մը պատահի պիւճէնէն դուրս, ներելի է Վարչութեան արտաքոյ կարգի միջոցներու դիմել, փոխառութեան, գրուածքի, եւայլ. բաւական է միայն թէ այս մասին ըստանա-

լու օգուտը արժէ փոխառութեան տոկոսիքը կամ էղած որ եւ է զոհը :

37^ր Յօդ. — Եթէ թաղի մը իրաւանց արդիւնքը իր անշարժ եկամտից արդեանցը հետ միանալով չը բաւէ թաղական անհրաժեշտ ծախից , թաղը Աեդրոնին կը դիմէ որ պարտաւոր է նպաստել նոյն թաղին տամնաւոր դասին հանգանակաց արդիւնքէն՝ ասոր մէկ մասը եւ մինչեւ անգամ ամբողջը նոյն թաղին ձգելով : Եթէ ասով ալ չը գոցվի ծախքը , ներելի է թաղական խորհուրդին իր թաղին մէջ բընակօղ ընդհանուր հանգանակօղաց դիմել , եւ անոնց տարեկան հանգանակին վրայ դրուշին այսքան բարայ աւելցնելով , նոյն ծախքը գոցել . եւ այս յաւելւածով պէտք է գոհանայ թաղը կամ ըստ այնմ սեղմէ իր պիտոյքը : Իսկ եթէ արտաքոյ կարգի ծախք մը պատահի՝ զոր թաղական ախճէն չ'է կրցած նախատեսել , ներելի է թաղական խորհուրդին արտաքոյ կարգի բանաւոր դատված միջոցներու դիմել :

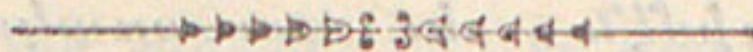
38^ր Յօդ. — Սոյնպէս կը գործվին եւ գաւառներու մէջ փոխադարձ նպաստաւորութիւնքը : Կարօտեալ թաղն ու թեմը գաւառական անտուկին նպաստաւորութեանը կը դիմէն , եւ գաւառական անտուկը գաւառին ընդհանուր հանգանակօղաց :

39^ր Յօդ. — Եթէ գաւառ մը կարօտեալ ըլլայ , կամ անակնկալ ըստիպօղական ծախք մը պատահի , Պօլսի կեդրոնական անտուկին կը դիմէ որ ըստ կարօղութեանը՝ եթէ ունի կարօղութիւն , պարտաւոր է նպաստելու , եթէ ոչ՝ արտաքոյ կարգի միջոցով մը գոնէ պէտք է օգնէ ըստ կարի :

40^ր Յօդ. — Եթէ հարուստ թաղ մ'ըլլայ թէ Պօլսի եւ թէ գաւառներու մէջ՝ որոյ հասից արդիւնքը

իր հարկաւոր եւ օգտակար պիտոյքնէրը լցնելէն
ետքը աւելնայ, այն աւելորդին գոնէ մէկ կէսը իր
կեդրոնին պէտք է աւանդէ որով ասի կարէնայ նը-
պաստաւորել կարօտեալ թաղէրը, եւ միւս կէսը
թաղն իրեն պահէ՝ իր անշարժական եկամուտն ա-
ւելցնելու գործածելու համար:

417 Յօդ. — Կեդրոն թէ թաղ չը՝ պիտի կարէնան
հաստատութեան մը սեփական իրաւունքէն կտրել
եւ ուրիշ բանի ծախել. միայն եթէ հաստատու-
թեան մը իրաւունքէն աւելնայ, այն աւելորդը միայն
կրնան ուրիշ կարօտեալ հաստատութեան մը պի-
տոյիցը սահմանել. մանաւանդ աններելի է կտակի
մը արդիւնքը կտակօղին դիտաւորութենէն հեռա-
ցնել եւ ըստ հաճոյից անօրինել:

Վ Ե Ր Զ Ա Բ Ա Ն

Նախաբանով մը ուղեցինք քննել որ աստիճան
 Կարեւորութիւն ունի հանգանակութեան խնդիրը
 թէ Ազգին եւ թէ ազգային ժողովին առջեւ . մի-
 ջաբանին երկու մասերուն մէջ՝ բացատրել փորձե-
 ցինք՝ ըստ մեր կարծեաց, անոր ինչ տեսակ օրէն-
 կամ հաստատութիւն ըլլալն ու անոր դործադրու-
 թեան կարելի ու բանաւոր երեւցած եղանակները ,
 միանգամայն թէ օրէնսդրին եւ թէ հանգանակօղին
 փոխադարձ պարտիքը իւրաքանչիւրին աչացն առ-
 ջեւ բերել ջանալով . ալ ըսելիք չ'ունինք առ սոցմ
 խնդրին վրայով . միայն՝ հեռի այն յաւակնութենէն
 թէ յաջողած ըլլանք մեր փորձին մէջ՝ ձեռնհասից
 գիտուն քննադատութեանցը՝ յօդուտ Ազգին՝ անձ-
 կանօք կ'ըստասէնք :

Իսկ վերջաբանով մը ուրիշ ընելիք չը մնար ե-
 թէ ոչ՝ ազգային ամեն բարեկարգութիւն հանգա-
 նակութեան հաստատութենէն կախեալ ըլլալն ու
 անոր ըստիպօղականութեան աստիճանը կրկին յի-
 շէցնելով, ըսել ազգային Նրեփոխանութեան՝ թէ
 հանգանակութեան ձեռնարկութիւնը իր անյայտ
 վերելի ընդհանրական պարտքն է , եւ ասի չ'ը-
 րած՝ գեռ քայլ մը չ'է առած իր պաշտօնին մէջ ,
 եւ Հասարակութեան՝ թէ հանգանակութեան ձեռն

Նաբիւթիւնը իր աշխատանքներէ ազգային իրա-
ւունքն է, եւ ասի չ'էղած՝ դեռ քաջ մը չ'է առ-
ված ազգային յառաջադիմութեան մէջ. միանգա-
մայն եւ մանաւանդ ի պաշտօնէ եւ հրապարակաւ
ազգ առնել մեզ իրենց վստահութեամբը պատու
ընտրողաց՝ թէ ասով մենք ներկայ խնդրին մէջ ե-
րեսիտիսանի մեր անհրաժեշտ պարտքը կատարած,
եւ մեզ անպարտ ու դերձ կը համարինք ամենայն
պատասխանատւութենէ առաջի համօրէն Ազգին:

Ռ.

Ի Փրնտքը, 7 Սեպտեմբեր, 1864.

ՅԱՆԿ ՆՈՒԹՈՅ

Նամակ Երեսփոխանաց առ Երես.	5	Նակաց . Միջնորդական Երես	50
Հեղինակը .	5	Եղանակ ընկալման .	52
Պատասխան .	5	Անմիջական ընկալում .	52
Ա.Զ.Գ.Ա.ԹԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ		Բ. Գործողութիւն հաւաքման .	
Ա.Զ.Գ. .	9	— Ընկալագիր հանգանա-	55
Նախարան .	42	կութեան .	55
Երաւունք ու պարտիք .	22	Գործողութիւնք կեդրոն . ու	
Ի՞նչ է հանգանակութիւնը	25	թաղ . անտուկներուն մէջ .	59
Ընդհանուր ըսկըզբունք հան-		Յապաղում վճարմանց . (Անհը-	
գանակութեան .	28	նարութիւն և անյօժարու-	65
Ա. ՄԱՍ		թիւն վճարման) .	64
ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ		Յրէնք ընդդէմ ըմբոստից .	64
Ա. Գլուխ . — Բաշխում հան-		Գ. Գլուխ . — Արդիւնաւորու-	
գանակութեան .	55	թիւն հանգանակութեան	69
Ա. Գործողութիւն բաշխման		Պատճառք դժկամութեան հան-	72
— Աստիճանացոյց հանգանա-		գանակողաց .	81
կութեան .	55	Աղգին արդի ընկերական վի-	84
Բ. Գործողութիւն բաշխման		Սահմանադրականութիւն .	84
— դասում հանգանակողաց	57	Երեսփոխանութիւն .	86
Ցանկ հանգանակողաց .	59	Դաստիարակութիւն .	86
Ըստորագրութիւն ցանկին հան-		Բ. ՄԱՍ	
գանակողաց .	44	ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ	
Բ. Գլուխ . — Հաւաքում հան-		Ի՞նչ է անուղղակի կամ մաս-	
գանակութեան .	44	նաւոր հանգանակութիւնը	98
Եղանակ հաւաքման .	46	Ա. Գլուխ . — Բարդական	
Պայման ժամանակի վճարման	46	պիտոյք . — Բնական իրա-	99
Պայման ապահովութեան ըն-		ւունք .	99
կալման .	50	Եկեղեցական իրաւունք . (Կը-	
Ա. Գործողութիւն հաւաք-		նունք, Պսակ, Թաղում) .	105
ման . — Ընկալում հանգա-		Դպրոցական իրաւունք . (Ըս-	

կըսում, Աւարտում և Երես	Գաւառական հանգանա-	Երես
Վկայագիր ուսմանց:) 406	կութիւնք .	420
Բ. Գլուխ . — Նիւթական	Վանական հանգանակու-	
պիտոյք . — Ընկերական ի-	թիւն .	425
րաւունք . 407	Բարեկարգիչ հետեւութիւնք	
Ձեռնարրութեան իրաւունք .	մասնաւոր հանգանակու-	
(Սմուսնութիւն . — Նշան-	թեան .	424
տուք և Հրամանտուք: Կալ-	Գլուխք Աղղային պիւճէին կեդ-	
ւածական գնում և վաճա-	րոնական և թաղական. 429	
ռում և Ժառանգութիւնք.) 408	Բովանդակութիւն հանգանա-	
Գիւանական իրաւունք 412	կութեան օրինաց .	455
Խորհրդածութիւնք մասնաւոր	Վերջաբան :	443
հանգանակութեան վրայ 414		

ՎԵՐՋ ՑԱՆԿԻՆ

ԵՐԵՍ. ՏՈՂ. ՎՐԻՊԱԿ.

ՈՒՂԻՂ.

24	9	կ'անցնի	կ'անցնիմ
25	5	մեր աղգին համար՝	մեր աղգին համար՝ ըն-
			կերական իրաւանց մէկ
			մասը՝
54	17	պարագայէ	պարագայի
54	54	հա-	համար
55	18	մեղմ	սեղմ
44	5	գործող	գործով
65	1	հոն	հոս
84	26	առջին	առջեւ
86	12	անճանաչ	անճանաչէ
104	8	եկեղեցեաց	եկեղեցւոյ
115	24	աս' է	սայ' է
119	50	կը վերաբերի	կը վերաբերին

ՏՊԱԳՐԱԲԻԹԻՒՆ Դ. Յ. ԳԻՐԳԵԱՆ

5053

5054

5055

2013

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0001220

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0001219

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0001218

